

การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่อการเป็นมรดกโลก

MOBILIZATION FOR THE INSCRIPTION OF WAT PHRA MAHATHAT
WORRAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT,
AS A WORLD HERITAGE

โดย

ปราณี จุลภักดี

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

**MOBILIZATION FOR THE INSCRIPTION OF WAT PHRA MAHATHAT
WORRAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT,
AS A WORLD HERITAGE**

BY

PRANEE JUNLPAK

**A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN PUBLIC ADMINISTRATION
FACULTY OF PUBLIC ADMINISTRATION**

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2018

คุษฎีนิพนธ์เรื่อง

การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้การเป็นมรดกโลก

โดย

ปราณี จุลภักดิ์

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

ศ.ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ
ประธานกรรมการ

พล.อ.ต.หญิง ดร.จิราภรณ์ ศรีศิลป์
กรรมการ

ศ.(กิตติคุณ) ดร.สุเทพ เชาวลิศ
กรรมการ

รศ.ดร.จุมพล นิมพานิช
กรรมการ

ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

ศ.(พิเศษ)ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

24 พฤษภาคม 2562

Dissertation entitled

**MOBILIZATION FOR THE INSCRIPTION OF WAT PHRA MAHATHAT
WORRAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT,
AS A WORLD HERITAGE**

by

PRANEE JUNLAPAK

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Public Administration

Rangsit University
Academic Year 2018

Prof. Tin Prachyapruit, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

AVM Jiraporn Srisil, D.M.
Member

Prof. Suthep Chaovalit, Ph.D.
Member

Assoc. Prof. Jumpol Nimpanich, Ph.D.
Member

Prof. Somboon Suksamran, Ph.D.
Member and Advisor

Prof. Anek Laothamatas, Ph.D.
Member and Co-Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plт.Off. Vannee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

May 24, 2019

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ, ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์, รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช, ศาสตราจารย์ (กิตติคุณ) ดร.สุเทพ เขาวลิต และพลอากาศตรีหญิง ดร.จิราภรณ์ ศรีศิลป์ และคณะอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาทั้งทางด้านการวิเคราะห์ เอกสารอ้างอิง และตรวจสอบต้นฉบับคุษฎีนิพนธ์ อันเป็นผลให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ ชัดเจน มีทิศทางที่เหมาะสม เป็นลำดับ ยิ่งไปกว่านั้นยังให้ความเอาใจใส่ตลอดเวลาที่ทำการวิจัยจนกระทั่งสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ดิน ปรัชญพฤทธิ์ ประธานกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่มีค่าจนทำให้คุษฎีนิพนธ์เล่มนี้มีความน่าสนใจแตกต่างไปจากคุษฎีนิพนธ์ทั่วไป

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิตรชัย สุกระกาญจน์, นายชินวรณ์ บุญเกียรติ, นายวาทีน กรดเต็ม, นายเฉลิมวุฒิ พิมพิยุทธ, นายกรกฎ เตติรานนท์ และผู้นำชุมชนในพื้นที่ ผู้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นกตัญญูบูชาแด่ บิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน

ปราณี จุลภักดี
ผู้วิจัย

5608079 : สาขาวิชาเอก: รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ค. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ : การขับเคลื่อน, มรดกทางวัฒนธรรม, มรดกโลก

ปราชญ์ จุลภัคดี: การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้การเป็นแหล่งมรดกโลก (MOBILIZATION FOR THE INSCRIPTION OF WAT PHRA MAHATHAT WORRAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT, AS A WORLD HERITAGE) อาจารย์ที่ปรึกษา: ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: ศ. (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 134 หน้า.

การจัดการที่ซับซ้อนและต้องใช้ความระมัดระวังสำหรับแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิต ทำให้การดำเนินการล่าช้ากว่ากำหนด จากเดิมมีกำหนดแล้วเสร็จในปี 2558 แต่ปัจจุบันก็ยังอยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยชาวนครศรีธรรมราชคาดหวังให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้การเป็นแหล่งมรดกโลก ครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินการจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นการทำงานร่วมกันของชาวนครศรีธรรมราชในลักษณะสานพลังประชารัฐ โดยภาครัฐมีหน้าที่หลักในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ขององค์การยูเนสโก ส่วนผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน และประชาชนซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแหล่งมรดกตระหนักในคุณค่า เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ หวังเห็น จึงนำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์และพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ ตามความสนใจ การดำเนินการมีปัญหาต่าง ๆ แต่เมื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา กลับพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่วนปัจจัยสู่ความสำเร็จอยู่ที่คณะทำงาน โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนด้วยแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

ลายมือชื่อนักศึกษา ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

5608079 : MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D.

(PUBLIC ADMINISTRATION)

KEYWORDS : MOBILIZATION, CULTURAL HERITAGE, WORLD HERITAGE

PRANEE JUNLAPAK: MOBILIZATION FOR THE INSCRIPTION OF WAT PHRA MAHATHAT WORRAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT, AS A WORLD HERITAGE. DISSERTATION ADVISOR: PROF. SOMBOON SUKSAMRAN, Ph.D., DISSERTATION CO-ADVISOR: PROF. ANEK LAOTHAMATAS, Ph.D., 134 P.

The complex management and careful use of living heritage sites causing the operation to be delayed from the original, scheduled to be completed in 2015, but currently still being in operation by Nakhon Si Thammarat’ people expecting Wat Phra Mahathat Woramahawihan to be registered as a World Heritage. The study of this topic “Mobilization for the Inscription of Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat, as a World Heritage” is occupied with the present which has the object for studying operations from the public sector, private sector and civil society.

The result showed that the mobilization for the inscription of Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat, as a world heritage was a collaboration of local people under the concept of “Public-Private Partnership”. The public sector’s primary duty was to ensure that its operation would meet the inscription criteria of UNESCO. Entrepreneurs, communities, and local people whose way of living connected to the cultural heritage realized the value of the cultural heritage, engaging in their community and taking part in the preservation and development of this cultural site. To be inscribed on the World Heritage List, many problems were found. The research found that major problems were caused by the community engagement. On the other hand, the key success factor was “teamwork” cooperated by the public sector, the private sector and civil society in the operation on the basis of participation management and deliberative democracy.

Student’s Signature ..... Dissertation Advisor’s Signature .....

Dissertation Co-Advisor’s Signature .....

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญรูป	ช
บทที่ 1 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกับการเป็นมรดกโลก	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช	1
1.2 ความสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	4
1.3 การขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก	14
1.4 คำถามของการวิจัย	26
1.5 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	26
1.6 สมมติฐานของการวิจัย	26
1.7 กรอบแนวคิดของการวิจัย	27
1.8 การดำเนินการวิจัย	28
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	31
2.1.1 แนวคิดพลเมือง	31
2.1.2 แนวคิดประชาสังคม	33
2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม	36
2.1.4 แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม	39
2.1.5 แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรีกษาหารือ	40
2.1.6 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง	41
2.1.7 แนวคิดเมืองนิคม	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
2.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ	44
2.2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ	46
บทที่ 3 การขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก	63
3.1 การดำเนินการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก	63
3.1.1 การดำเนินการของภาครัฐ	64
3.1.2 การดำเนินการของภาคเอกชน	72
3.1.3 การดำเนินการของภาคประชาชน	73
3.2 ความคาดหวังของประชาชนต่อการเป็นมรดกโลก	81
บทที่ 4 ปัญหาและการแก้ปัญหาด้วยแนวทางประชาธิปไตยแบบปรีกษาหรือและ การบริหารแบบมีส่วนร่วม	84
4.1 ข้อค้นพบจากการวิจัย	84
4.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก	90
4.3 การแก้ปัญหาด้วยแนวทางประชาธิปไตยแบบปรีกษาหรือและ การบริหารแบบมีส่วนร่วม	93
4.4 ปัจจัยสู่ความสำเร็จ	98
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	101
5.1 สรุปผลการวิจัย	101
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	102
5.3 ข้อเสนอแนะ	117

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	122
ภาคผนวก	128
ภาคผนวก ก	รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์
ภาคผนวก ข	แบบสัมภาษณ์
ประวัติผู้วิจัย	134

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1.1	แสดงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช	5
1.2	แสดงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ	12
1.3	แสดงขั้นตอนการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก	17
1.4	แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	27
2.1	แสดงแนวคิดบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง	37
3.1	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์	66
3.2	แสดงเขตพื้นที่คุ้มครองโบราณสถาน	68
3.3	แสดงเขตพื้นที่กันชน	69
3.4	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์	73
3.5	แสดงสภาพปัญหาและความดีที่ผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนผ่านกระบวนการ AIC	75
3.6	แสดงภาพอนาคตที่ผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนผ่านกระบวนการ AIC	76
3.7	แสดงประเด็นที่ผู้เข้าร่วมประชุมต้องการให้ดำเนินการสะท้อนผ่านกระบวนการ AIC	77
3.8	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์	80
3.9	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย	80
3.10	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์	82
3.11	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย	83
4.1	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์	89
4.2	แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย	90
4.3	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สู่มรดกโลก	91
5.1	แสดงการสานพลังจากทุกภาคส่วนในฐานะพลเมืองเพื่อขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก	109

บทที่ 1

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกับการเป็นมรดกโลก

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานทางเอกสารแสดงให้เห็นว่านครศรีธรรมราชมีอายุไม่น้อยกว่า 1,800 ปี ชื่อเมืองนครศรีธรรมราชมาจากสร้อยพระนามของปฐมกษัตริย์ผู้ครองนครศรีธรรมราช คือ พระเจ้าศรีธรรมโศกราช มีความหมายว่า “นครอันงามสง่าแห่งพระราชาสู่ทรงธรรม” หรือ “เมืองแห่งพุทธธรรมของพระราชาสู่ยิ่งใหญ่” (สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2550, น. 11) ในอดีตเรียกว่า “ตามพรลิงค์” เป็นชื่อเดิมที่ใช้มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 เป็นอย่างน้อย แต่เสียงหรืออักษรวิธิต่างกันบ้างตามสำเนียงของแต่ละชนชาติ ได้แก่ กะมะลิง (ตะมะลิง หรือ กมล หรือ ตมะลี) มัทธมาลิงคัม ตมลิงคัม เต็งหลิวมาย (ตันมาลิง หรือ ตันมาหลิว หรือ ตันมายหลิง หรือ จูมายหลิว) ลิกอร์ คิวคูตอน ลีริธรรมนคร และนครศรีธรรมราช (พิพิธภัณฑสถานเมืองนครศรีธรรมราช, 2561, น. 1-2 ; ถนอม พูนวงศ์, 2550, น. 3)

อาณาจักรตามพรลิงค์ ดินแดนแห่งนี้เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยแรกประวัติศาสตร์ ได้มีการติดต่อกับอินเดียและจีนทางการค้าขายและรับเอาวัฒนธรรมอินเดียมาเป็นแนววิถีชีวิตด้วย หลักฐานสำคัญ ได้แก่ เทวรูป ศิวลึงค์ พระโพธิสัตว์ เครื่องถ้วยจีน เหรียญต่าง ๆ การเข้ามาของพราหมณ์ ทำให้ความเชื่อดั้งเดิมได้เปลี่ยนไปตามอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทางการค้าและการเผยแผ่ศาสนา พราหมณ์เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาและมีความรู้สูง จึงได้ถ่ายทอดระเบียบประเพณีราชสำนัก ธรรมศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ แก่เจ้าเมืองและราชวงศ์ ตลอดจนทำหน้าที่ประกอบงานรัฐพิธีพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีบรมราชาภิเษก เพื่อความเป็นกษัตริย์ที่สมบูรณ์ด้วยการสถาปนาขึ้นเป็น “เทวราชา” (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2555, น. 22) อิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายบูชาศิวลึงค์ ซึ่งเป็นตัวแทนองค์พระศิวะ จึงได้มีการสร้างศิวลึงค์ด้วยทองแดง เรียกเป็นภาษาสันสกฤตว่า “ตามพรลิงค์” ประดิษฐานไว้ในย่านชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านเคารพบูชาและอธิษฐาน

ขอพึงบารมี จึงเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า “อาณาจักรตามพรลิงค์” พราหมณ์เรียก “เมือง” ว่า “นคร” ยกฐานะเจ้าเมืองขึ้นเป็นราชา และสอนให้ปกครองบ้านเมืองตามหลัก “ธรรมศาสตร์” ถือกันว่าเป็น “สิริ” แก่เจ้าเมืองตลอดถึงบ่าวไพร่ พราหมณ์จึงถวายพระนามพระราชว่า “สิริธัมมราชา” ดินแดนแห่งนี้จึงถูกเรียกว่า “นครสิริธัมมราช” ต่อมาพระราชามีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงได้รื้อเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ บางแห่งเปลี่ยนแปลงเป็นวัดสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์ได้อาศัย และได้ก่อสร้าง “พระบรมธาตุเจดีย์” ขึ้นเฉกเช่นพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ทรงทำสงครามปราบปรามแคว้นเล็กแคว้นใหญ่ไว้ได้อำนาจ แล้วสลดพระราชหฤทัยในความพินาศและมรณกรรมของแคว้นแคว้นและประชาชนเหล่านั้น ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา ทรงก่อสร้างพระเจดีย์และบูรณะสังเวชนียสถาน 4 ตำบล พร้อมทั้งทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วโลก ดังนั้นพระราชแห่งอาณาจักรตามพรลิงค์จึงได้รับการเฉลิมพระนามว่า “ศรีธรรมมาโศกราช” และดินแดนแห่งนี้ถูกเรียกว่า “นครศรีธรรมโศกราช” ต่อมาเพี้ยนมาเป็น “นครศรีธรรมราช” ในที่สุด (ถนอม พูนวงศ์, 2550, น. 13-22)

อาณาจักรตามพรลิงค์ มีพัฒนาการจากสถานีการค้าทางทะเลตั้งแต่สมัยแรกเริ่มบนคาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา และได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ จนในพุทธศตวรรษที่ 10 มีสถานะเป็นรัฐ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 รัฐตามพรลิงค์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสมาพันธรัฐศรีวิชัย ซึ่งมีพุทธวัฒนธรรมแบบมหายานเป็นหลัก จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางบนคาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 - 19 ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราช อาณาจักรตามพรลิงค์มีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่เมืองท่าเรือ แล้วย้ายไปตั้งที่เมืองพระเวียง และย้ายไปตั้งที่เมืองนครคอนพระในที่สุด สันนิษฐานว่าเมืองท่าเรือ เป็นเมืองหลวงในยุคแรกและราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราชได้รับการสถาปนาขึ้น ณ เมืองแห่งนี้เช่นกัน เนื่องด้วยพื้นฐานของตำแหน่งที่ตั้งการเป็นเมืองท่าสำคัญทางการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกในขณะนั้น ประกอบกับบริเวณหาดทรายแก้วเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ จึงเป็นปัจจัยชักนำให้ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่น ในช่วงประมาณ พ.ศ. 1700 ราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราชในสมัยพระเจ้าจันทรภาณุ หรือพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ทรงมีพระปรีชาสามารถขยายอาณาเขตได้ครอบคลุมเมืองบริวารทั้งหลาย 12 เมือง และจัดตั้งเขตการปกครองเรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร” โดยใช้รูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ในแต่ละเมือง เขตการปกครองในครั้งนั้นครอบคลุมเมืองสาบบุรี (ตราหนู) เมืองปัตตานี (ตราวัว) เมืองกลันตัน (ตราเสือ) เมืองปาหัง (ตรากระต่าย) เมืองไทรบุรี (ตรางูใหญ่) เมืองพัทลุง (ตรางูเล็ก) เมืองตรัง (ตราม้า) เมืองชุมพร (ตราแพะ) เมืองบันทายสมอ (กระบี่) (ตราลิง) เมืองสระอุเลา (สงขลา) (ตราไก่)

เมืองตะกั่วป่าและถลาง (ตราหมา) เมืองกระบี่ (ตราหมู) กษัตริย์ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชมีอำนาจสูงสุดในเมืองสิบสองนักษัตร เพราะใช้รูปสัตว์ตามนามปีทั้ง 12 ปี เป็นตราประจำเมือง ต่อมาได้กำหนดให้หัวเมืองบริวารเหล่านี้มาช่วยกันสร้างเจดีย์ซึ่งบรรจุพระสารีริกธาตุ และต้องส่งเครื่องราชบรรณาการแก่เจ้าผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช มีแสนยานุภาพเกรียงไกรถึงขนาดกรีธาทัพไปตีลังกาถึงสองครั้ง อาณาจักรนครศรีธรรมราชมีความรุ่งเรืองเป็นเมืองศูนย์กลางวัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัวเมืองอื่น ๆ รวมทั้งสุโขทัยซึ่งเวลานั้นเพิ่มเริ่มก่อตัวขึ้นเป็นราชธานีทางภาคเหนือตอนล่างใหม่ ๆ อาณาจักรนครศรีธรรมราชเป็นมิตรที่ดีต่ออาณาจักรสุโขทัย มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา มีการส่งพระสงฆ์จากนครศรีธรรมราชไปยังอาณาจักรสุโขทัยเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ถนอม พูนวงศ์, 2550, น. 23-26)

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 20 อาณาจักรตามพรลิงค์หรือเมืองนครราชศรีธรรมราชได้เสื่อมอำนาจลงและเกิดโรคห่าขึ้น ผู้คนรวมทั้งกษัตริย์ล้มตายลงเป็นอันมากจนร้างเมืองสิ้นกษัตริย์ปกครอง ในขณะที่อาณาจักรอยุธยารุ่งเรืองขึ้นมาและมีความสัมพันธ์กับนครศรีธรรมราชตั้งแต่ต้น เมื่อทราบว่าเมืองนครศรีธรรมราชร้างผู้ปกครองก็อพยพผู้คนลงมา และในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ส่งพระพนมวังมาฟื้นฟูเมืองและบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ยกเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองเอกคุมหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันกรุงศรีอยุธยา ก็พยายามล้มล้างอำนาจเมืองนครศรีธรรมราช โดยการสร้างดุลแห่งอำนาจด้วยการแยกเมืองพัทลุง ไชยา และชุมพร ให้ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา ลดฐานะเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเพียงหัวเมืองชั้นเอก และให้เจ้าเมืองได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเพียง “เจ้าพระยานครศรีธรรมราช” โดยส่งข้าหลวงจากส่วนกลางจากเมืองเพชรบุรีมาเป็นเจ้าเมืองปกครอง ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดการปกครองเป็นมณฑลนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นมณฑลหนึ่งในประเทศไทย จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 จึงได้ยุบมณฑลนครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทย และดำรงฐานะดังกล่าวเรื่อยมาจนปัจจุบัน (ถนอม พูนวงศ์, 2550, น. 28-30 ; สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2555, น. 21-22)

ด้วยเหตุที่นครศรีธรรมราชมีประวัติอันยาวนานมาก่อนสุโขทัยซึ่งถือว่าเป็นราชธานีแห่งแรกของไทย นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์มาก่อน จึงมีอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรม เช่น ประติมากรรม ช่างฝีมือพื้นบ้าน การละเล่นและขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติบ้านเมืองจำนวนมาก ซึ่งชาวเมืองยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ส่งผลให้นครศรีธรรมราชเป็นเมืองแม่ทางวัฒนธรรมพุทธศาสนาของคาบสมุทรและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสังคมในนครศรีธรรมราชและเมืองใกล้เคียงแล้ว ยังส่งผลให้นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง

ในการแผ่พุทธศาสนาไปสู่ดินแดนอื่นทั้งภายในและภายนอกคาบสมุทรมหานคร กล่าวได้ว่า นครศรีธรรมราช คือ “พุทธภูมิแห่งคาบสมุทรมหานคร” (สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2555, น. 22)

1.2 ความสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในคาบสมุทรมหานคร การได้มาสักการะบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ถือเป็นมงคลสูงสุดที่บรรดาพุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชและชาวใต้หวังจะปฏิบัติให้ได้ ประวัติการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน ตามตำนานเล่ากันว่า เจ้าชายทณกุมารและพระนางเหมชาลา เป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐาน ณ หาดทรายแก้ว และได้ทรงสร้างเจดีย์องค์เล็ก ๆ เป็นที่หมายไว้ ต่อมาในสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ได้ทรงสร้างเมืองนครศรีธรรมราชขึ้น พร้อมกับได้ก่อสร้างพระสถูปขนาดใหญ่ตามแบบศิลปะลังกาครอบทับพระบรมธาตุเจดีย์เดิม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบนหาดทรายแก้วเมื่อพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยต่อมาจึงเรียกว่า “พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” เป็นสถูปเจดีย์ทรงลังกาที่สร้างตามคติพุทธศาสนาเถรวาท ลังกางวงศ์ มีความสูงของพื้นถึงยอด สูง 77 วา ฐานมีเส้นผ่าศูนย์กลาง กว้าง 3 ศอก ฐานยาวด้านละยาว 18 วา 1 ศอก 15 นิ้ว ยอดหุ้มด้วยทองคำหนัก 800 ชั่ง (600 กิโลกรัม) ส่วนที่หุ้มทองคำ สูง 6 วา 2 ศอก 1 คืบ ปล้องโฉน 52 ปล้อง หน้ากระดานปล้องโฉนมีพระเวียน 8 องค์ บัวคว่ำ บัวหงาย หุ้มด้วยทองคำแผ่น สูง 6 วา 2 ศอก 1 คืบ ทองรูปพรรณหลายชนิด เช่น แหวน กำไล ต่างหู ผูกแขน บนปลียอดทองคำ บนยอดสุดมีบาตรน้ำมนต์ 1 ใบ รอบองค์เจดีย์ระฆังคว่ำ มีกำแพงแก้ว 4 ด้านเท่ากัน กว้าง/ยาว 12 วา 2 ศอก รอบกำแพงแก้วมีใบเสมาและรั้วเหล็กครอบกำแพงแก้ว ฉัตร บังสุริย์ และกระดิ่งเป็นระฆังห้อย ฐานพระบรมธาตุเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหัวช้างยื่นออกจากฐาน 22 หัว (วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556)

รูปที่ 1.1 แสดงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา : วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556

นอกจากองค์พระบรมธาตุเจดีย์แล้ว ก็ยังมีสถานที่สำคัญภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (พิพิธภัณฑสถานเมืองนครศรีธรรมราช, 2561, น. 3 ; วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556) ดังนี้

1) วิหารหลวง เป็นพระอุโบสถของวัด ลักษณะอาคารหลังคาคลุมทรงไทยประเพณี ขนาด 13 ห้อง อยู่ทางทิศใต้ขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ต่อมา วิหารทรุดโทรมลงจึงได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใน พ.ศ. 2354-2382 เป็นสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา ภายใน วิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประธานขนาดใหญ่ รูปแบบสกุลช่างภาคใต้ชื่อ “พระศรีศากยมุนี ศรีธรรมราช” มีพระอัครสาวกเบื้องซ้าย คือ พระโมคคัลลานะ เบื้องขวาชื่อ พระสารีบุตร

2) วิหารธรรมศาลา เป็นวิหารทางเข้าสู่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ด้านทิศตะวันออก สร้างขึ้น ประมาณ พ.ศ. 1919 ด้านหน้าวิหารมีพระพุทธรูปพระทนต์กุมารปางประทานอภัย ด้านหลังวิหาร มีพระพุทธรูปพระนางมหาลาปางห้ามญาติ ภายในวิหารมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยประดิษฐานอยู่ ชื่อว่า “พระธรรมศาลา”

3) วิหารคดหรือระเบียงคด สร้างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ มีพระพุทธรูปปูนปั้นนั่งรอบวิหารคด ทั้งหมด 173 องค์ เรียกว่า “พระคาน” ประคูด้านหน้าชื่อประคูดุเหมรังศรี ข้างประคูดุมีรูปสิงโตหิน 2 ตัว หน้าจั่วมุขประคูดุเป็นรูปครุฑและนาค ภายในวิหารคด มีวิหารขนาดเล็ก เรียกว่า “วิหารพระปัญญา” มีพระปัญญาประดิษฐานอยู่ภายใน

4) วิหารพระทรงม้า เป็นวิหารทางเข้าสู่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ด้านทิศเหนือ มีบันได 15 ชั้น เชื่อมขึ้นสู่ลานประทักษิณขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ภายในวิหารมีประติมากรรมปูนปั้นเจ้าชาย

ลิตหัตถ์ลักษณะทรงม้ายก้นทงะเสด็จออกผนวช และมีเทวดา “จตุคามรามเทพ” เป็นรูปปั้นลอยองค์ ประทับนั่งอยู่ข้างบันไดขั้นที่ 17-18 องค์ซ้ายชื่อ “จตุคาม” องค์ขวาชื่อ “รามเทพ”

5) วิหารเขียน อยู่ติดกับวิหารพระทรงม้า เดิมภายในวิหารมีภาพลายเส้นทั้งภาพเขียนและภาพวาด จึงเป็นที่มาของชื่อวิหาร และมีพระพุทธรูปปูนปั้นแบบมารวิชัยและพระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามญาติ 2 องค์ ปัจจุบันปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์เก็บรักษาเครื่องพุทธรูปขนาดเล็ก เรียกว่า “ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑ์”

6) วิหารโพธิ์ลังกา อยู่ติดกับวิหารเขียนทางทิศเหนือ สร้างเป็นห้องยาวสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตรงกลางของวิหารมีต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งนำมาจากลังกา จึงเรียกว่า “วิหารโพธิ์ลังกา” ภายในวิหารเป็นพิพิธภัณฑ์เก็บรักษาโบราณวัตถุ ตรงประตูทางเข้าวิหารประดิษฐานพระพวย เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ประทับยืน ปางประทานอภัยสมัยอยุธยา

7) วิหารสามจอม อยู่ข้างประตูระเบียงทางตะวันตกขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ตามตำนานเล่าว่านายสามจอมเป็นคนสร้าง ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานรูปปูนปั้นเครื่องทรงอย่างกษัตริย์โบราณ ประดับขลุ่ยยอดสูง เรียกว่า “พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช” ส่วนผนังหน้าวิหารมีรูปปั้นนางพระธรณีบีบมวยผม ด้านหลังมีซุ้มปูนปั้นรูปเจ้าชายลิตหัตถ์ทรงตัดมาพิเพื่อเสด็จออกพรรษา ส่วนที่ฐานใช้เก็บพระอัฐิ อัฐิของสกุลสมเด็จพระเจ้าตากสินและเจ้านายเชื้อสายเจ้าพระยา นครศรีธรรมราชหรือสกุล ณ นคร

8) วิหารพระแอด อยู่ติดกับวิหารสามจอมไปทางทิศเหนือ ภายในวิหารประดิษฐานรูปพระกัจจายนะ หรือพระสังกัจจายน์ หรือพระสุกุมดีเถระ แต่คนทั่วไปเรียกว่า “พระแอด” เชื่อกันว่าเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ในทางบำบัดโรคปวดเอวปวดหลัง

9) วิหารทับเกษตร หรือเรียกอีกอย่างว่า “พระระเบียงดินธาตุ” เป็นวิหารที่แสดงขอบเขตรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ภายในวิหารมีพระพุทธรูปปูนปั้นในซุ้มเรือนแก้วติดอยู่เป็นระยะสลับกับซุ้มซ่างที่ฐานคล้ายกับเป็นซุ้มคานรับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จำนวน 45 ซุ้ม

10) วิหารโพธิ์พระเดิม อยู่ทางทิศเหนือสุดขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ในอดีตเคยเป็นวัด เรียกว่า “วัดพระเดิม” สร้างขึ้นภายหลังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไม่นาน ภายในมีวิหารโพธิ์ลังกา และพระพุทธรูปไสยาสน์ แต่ปัจจุบันได้รวมเข้ากับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและได้สร้างเป็นกุฏิของพระภิกษุสามเณร

11) พระพุทธรูปบาทจำลอง อยู่ทางด้านเหนือองค์พระบรมธาตุเจดีย์นอกวิหารคด สร้างเป็นมณฑปบนเนินสูง ภายในมีแผ่นศิลาสลักจำลองพระพุทธรูปบาท ยาว 74 นิ้ว กว้าง 44 นิ้ว สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2450

12) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ นำมาจากพุทธคยา รัฐบาลไทยได้ขอให้รัฐบาลอินเดียดองกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ให้ 5 กิ่ง นำมาปลูกไว้ที่วัดพระศรีมหาธาตุ 2 ต้น วัดพระธาตุพนม 1 ต้น วัดพระธาตุคอกสุเทพ 1 ต้น และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร 1 ต้น ซึ่งทำการปลูกในปี พ.ศ. 2486

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตั้งอยู่กลางใจเมืองนครศรีธรรมราช เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดวรมหาวิหาร ในอดีตเป็นศาสนสถานสำคัญที่ใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีและพิธีสำคัญต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้งเจ้าเมือง การถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พิธีโล้ชิงช้า เป็นต้น กรมศิลปากรจึงได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลางและสัญลักษณ์ทางจิตใจที่สำคัญของชาติและพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ต่อเนื่องอย่างยาวนานเช่นเดียวกับเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร เมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) หรือเรียกว่า “องค์การยูเนสโก” แต่แหล่งมรดกโลกทั้ง 3 ดังกล่าว เป็นแค่เพียงซากโบราณสถานที่ได้สิ้นสุดความเจริญรุ่งเรืองไปแล้ว ไม่มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีชีวิตและจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่นหลงเหลืออยู่ ซึ่งแตกต่างจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารที่มีพระบรมธาตุเจดีย์บรรจุพระทันตธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางพุทธศรัทธา พุทธบูชา พุทธศิลป์ และพุทธวัฒนธรรม (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2559) ความสัมพันธ์เหล่านี้ยังคงปรากฏชัดเจนและต่อเนื่องตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน กลายเป็นวิถีชีวิตและเป็นแหล่งภูมิปัญญาทางประวัติศาสตร์และปรัชญาทางธรรมที่เก่าแก่ที่สุดในภาคใต้

1.2.1 ความสำคัญต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พระบรมธาตุเจดีย์ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการสืบทอดคติความเชื่อทางพุทธศาสนา พัฒนาการของสถาปัตยกรรม การก่อสร้าง และแผนผัง ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปะของคาบสมุทรมไทยตอนบนกับศิลปะลังกา เห็นได้จากรูปแบบการก่อสร้างองค์พระเจดีย์และพระระเบียง ที่มีการดัดแปลงให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น (วิมล คำศรี, 2557, น. 5) เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมภาคใต้ ซึ่งเป็นอาณาบริเวณแรกเริ่มของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับการถ่ายทอดพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาจากประเทศศรีลังกา

ในพุทธศตวรรษที่ 18 จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่บนคาบสมุทรภาคใต้จึงถือว่าเป็นบริเวณแรก ๆ ที่รับเอาพุทธวัฒนธรรมเถรวาทเข้ามาในภูมิภาคนี้ นั่นทำให้เห็นว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นแบบอย่างดั้งเดิมและเป็นที่มาของการนับถือพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ในด้าน สถาปัตยกรรม พิธีกรรม และคำสอนทางศาสนา (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2557, น. 34) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงมิใช่เป็นเพียงปูชนียสถานที่เก่าแก่เท่านั้น หากแต่ยังเป็นรากฐาน ที่แสดงถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความเลื่อมใส และความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ยังคงมีวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับการสืบทอด สานต่อ และ คงความสมบูรณ์ของสถาปัตยกรรมไว้ เป็นสถานที่แรกเริ่มที่สำคัญในการแลกเปลี่ยน รับ และ ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีจากคาบสมุทรมาลายูและได้กลายเป็นรากเหง้าวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นปูชนียสถานสำคัญที่สามารถบอกเล่าเรื่องราววัฒนธรรมประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของผู้ที่อาศัยอยู่ในคาบสมุทรมาลายูได้เป็นอย่างดี (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2559) โดยพระเจ้า ศรีธรรมโศกราชและพระเจ้าจันทรภาณุเป็นบุคคลสำคัญ ทรงรับและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนานิกาย เถรวาทมาเป็นศาสนาประจำเมืองตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นศูนย์กลางในการสร้างระบบความเชื่อและความศรัทธา (วิมล คำศรี, 2557, น. 17-23)

1.2.2 ความสำคัญต่อประเทศ

พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำขนาดใหญ่ที่เก่าแก่ที่สุด ลักษณะสถาปัตยกรรม คล้ายกับเจดีย์กิริวิหารในเมืองโปโลนนารูวะ ประเทศศรีลังกา แต่มีการปรับขนาดและรูปทรง ให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่น จนเป็นต้นแบบพุทธศิลป์และได้ถ่ายทอดการสร้างเจดีย์รูปทรง เดียวกันนี้ไปยังอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีเจดีย์ หลายแห่งที่เกี่ยวข้องด้านรูปทรงเจดีย์กับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เช่น เจดีย์งาม เจดีย์ พะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา พระธาตุสุวี อำเภอสวี จังหวัดชุมพร เจดีย์นครปฐม (วิมล คำศรี, 2557, น. 14) เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นรูปแบบหลักที่นิยมสร้างสืบมาจนปัจจุบันอีกด้วย

นอกจากนี้ได้นำปรัชญาทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นหลักในการออกแบบ ดังเช่น ช้างปูนปั้นรอบฐานพระบรมธาตุเจดีย์ จำนวน 22 เชือก สื่อความหมายถึงอินทรี 22 (สถานะ ที่เป็นใหญ่ในการทำกิจของตน) ฉัตรวลี 52 ชั้น สื่อความหมายถึงเจดสิก 52 (อาการหรือคุณสมบัติ ต่าง ๆ ของจิต) พระพุทธรูปปางลีลา 8 องค์ สื่อความหมายไปถึงอริยะอัฐฐังคิกมรรค 8 (ทางอัน ประเสริฐ) ลานประทักษิณ ชั้นบนขององค์พระเจดีย์ มีเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กตั้งอยู่ล้อม

สื่อความหมายถึงพระพุทธเจ้าในภัทรกัป บัลลังก์ทรงสี่เหลี่ยมที่อยู่ระหว่างองค์ทรงระฆังกับฉัตรวาลีประดับด้วยพระพุทธรูปปางลีลาเรียงเป็นทักษิณาวัตร เรียกว่า “พระเวียน” สื่อความหมายถึงมรรค 8 เป็นต้น (วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556)

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งนำหน่ออ่อนมาจากประเทศศรีลังกา ก่อให้เกิดพุทธบูชา เป็นการสืบทอดคตินิยมการบูชาต้นโพธิ์และถ่ายทอดพุทธบูชาดังกล่าวต่อไปยัง สมัยสุโขทัย ศรีสัตนาลัย กำแพงเพชร อโยธยา และจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (วิมล คำศรี, 2557, น. 46)

1.2.3 ความสำคัญต่อจังหวัดและชุมชน

พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช เจ้าผู้ปกครองนครศรีธรรมราช ได้สร้างพระสถูปเจดีย์อันเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบนหาดทรายแก้วเมื่อพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยต่อมาจึงเรียกว่า “พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” เป็นสถูปเจดีย์ทรงลังกาที่สร้างตามคติพุทธศาสนา เถรวาทลังกาวงศ์ เป็นหนึ่งในเจ็ดแห่งที่เป็น “พระมหาเจดีย์” ในประเทศไทย เป็นมิ่งขวัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชและเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะในภาคใต้ ดังนั้นจึงมีบทบาทสำคัญต่อจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง สรุปได้ดังนี้

เป็นมรดกทางพุทธวัฒนธรรมนำไปสู่การเกิดประเพณีสิบสองเดือน (วิมล คำศรี, 2557, น. 12-37 ; วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556) ได้แก่

ประเพณีแห่นางदान (จัดในเดือนอ้าย) ประเพณีแห่นางกระดานเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีตรียัมปวายหรือประเพณีโล้ชิงช้า คำว่า นางदान หมายถึง แผ่นไม้กระดาน ขนาดกว้าง 1 ศอก สูง 4 ศอก นำมาวาด หรือแกะสลักเป็นรูปเทพบริวารตามคติพราหมณ์ 3 องค์ บนแผ่นไม้กระดาน แต่ละแผ่น โดยแผ่นแรก คือ พระอาทิตย์และพระจันทร์ แผ่นที่สอง คือ พระแม่ธรณี และแผ่นที่สาม คือ พระแม่คงคา ใช้น้ำมันขบวนแห่เพื่อรอรับเสด็จพระอิศวรที่จะเสด็จมาเยี่ยมมนุษยโลก ณ เสาชิงช้า เพื่อประสาทพรให้แก่มนุษย์

ประเพณีให้ทานไฟ (จัดในเดือนยี่) ช่วงเวลาการให้ทานไฟส่วนใหญ่จะปฏิบัติในช่วงเดือนยี่ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อากาศหนาวเย็นที่สุด โดยชาวบ้านจะนัดหมายไปพร้อมกันในเวลา ย่ำรุ่ง หรือตอนเช้ามีดด้วยการมาช่วยก่อกองไฟให้พระสงฆ์ผิงสร้างความอบอุ่นและถือโอกาสทำขนม ทำอาหารมาถวายพระสงฆ์ที่บริเวณลานวัด จึงได้เรียกกันว่า “ให้ทานไฟ” คือ การทำบุญด้วยไฟ

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ (จัดในเดือนสาม) ในสมัยก่อนเรียกว่า “แห่พระบฏขึ้นธาตุ” เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 1773 จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งตรง

กับวันมาฆบูชา และวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือวันวิสาขบูชา ด้วยความเชื่อที่ว่า การห่มผ้ารอบองค์พระบรมธาตุ เปรียบได้กับการบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยจะมีการเตรียมผ้าสำหรับห่มฐานพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นผ้าที่มีการเขียนเรื่องราวพุทธประวัติเอาไว้อย่างสวยงาม เรียกว่า “ผ้าพระบฏ” ตามตำนานเล่าว่า ในสมัยที่พระเจ้าสามพี่น้อง คือ พระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระเจ้าจันทระ และพระเจ้าพงษาสุระ กำลังดำเนินการสมโภชพระบรมธาตุอยู่นั้น คลื่นได้ซัดผ้าแถบยาวชิ้นหนึ่งซึ่งมีการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือพระบฏ มาขึ้นที่บริเวณชายหาดปากพนัง ชาวบ้านจึงนำผ้าผืนดังกล่าวไปถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระองค์จึงมีรับสั่งให้ทำความสะอาด แต่ลายเขียนพุทธประวัติบนผ้าก็ไม่ลบเลือน ทว่าลายเขียนยังคงสมบูรณ์ดีทุกประการ จึงรับสั่งให้ประกาศหาเจ้าของผ้าผืนนั้นและได้ความว่าชาวพุทธกลุ่มหนึ่งประสงค์จะนำพระบฏไปถวายเป็นพุทธบูชาพระเจ็วแก้ว ณ ประเทศศรีลังกา แต่ระหว่างทางเรือถูกมรสุมซัดจนแตกที่บริเวณชายฝั่งเมืองนครศรีธรรมราช มีผู้รอดชีวิตกลับมาเพียง 10 คน ส่วนพระบฏถูกคลื่นซัดขึ้นฝั่งปากพนัง พระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงพิจารณาเห็นว่าควรจะนำขึ้นไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เนื่องจากโอกาสสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ เจ้าของพระบฏก็ยินดีด้วย จากนั้นจึงโปรดให้ชาวเมืองนครศรีธรรมราชจัดเครื่องประโคมแห่แห่นผ้าห่มโอบฐานพระบรมธาตุเจดีย์ จึงเป็นประเพณีประจำเมืองที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณียกขันหมากพระปฐม (จัดในเดือนสี่) เป็นประเพณีที่ยึดเอาตอนอวาทมงคลของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาเป็นแบบ โดยจะสมมติคู่บ่าวสาว 1 คู่ เข้าบวชแทนพระเจ้าสุทโธทนะ เจ้าสาวแทนพระนางสิริมหามายา และสมมุติให้ผู้สูงอายุเป็นญาติของแต่ละฝ่ายด้วยและแต่งกายอย่างกษัตริย์

ประเพณีสร้างพระธาตุ (จัดในเดือนห้า) การสร้างพระธาตุเปรียบเสมือนการได้สร้างพระพุทธรูปหรือพระอรหันต์ทั้งหลาย ในวันที่ 13 เมษายน ทุกปีหรือวันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 1700-1800 การสร้างพระจะอัญเชิญพระพุทธรูปลึงค์ ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง มาที่หน้าเมืองเพื่อให้ประชาชนได้สร้างน้ำเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวเป็นประจำทุกปีมาตั้งแต่โบราณมา

ประเพณีสมโภชพระธาตุ (จัดในเดือนหก) เป็นประเพณีที่กระทำร่วมกับการแห่ผ้าขึ้นธาตุในวันวิสาขบูชา และในวาระสำคัญ เช่น กรณีพระมหากษัตริย์เสด็จมานมัสการพระบรมธาตุเจดีย์ในวันสำคัญทางศาสนา หรือเมื่อเกิดเหตุร้าย หรือเมื่อใดที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์แสดงอภินิหาร หลังจากนั้นไม่นานก็จะมีพิธีกรรมสมโภชพระธาตุ

ประเพณีตัดบาตรรูปเทียน (จัดในเดือนแปด) เป็นการถวายสังฆทานในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 หรือวันเข้าพรรษา เป็นการตัดบาตรแต่พระภิกษุสงฆ์ด้วยดอกไม้รูปเทียนแทนที่จะเป็น

สิ่งของหรืออาหารเหมือนการตักบาตรทั่วไป เพื่อพระภิกษุสงฆ์จะได้ใช้รูปเทียนเหล่านั้นในการบูชาพระตลอดพรรษา

ประเพณีไหว้ครูหมอโนราห์ (จัดในเดือนเก้า) มโนราห์เป็นศาสตร์แห่งการรำร่าย การร้อง และไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมาตั้งแต่สมัยโบราณ เชื่อกันว่ามโนราห์นั้นเกิดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้รับอิทธิพลแนวคิดมาจากศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อดั้งเดิมของคนได้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณต่อครูของตน

ประเพณีสารทเดือนสิบ (จัดในเดือนสิบ) เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพชนและญาติที่ล่วงลับ ซึ่งเชื่อว่าได้รับการปล่อยตัวมาจากภูมินรกที่ตนต้องจองจำอยู่เนื่องจากผลกรรมที่ตนได้เคยก่อไว้ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยจะเริ่มปล่อยตัวจากภูมินรกในทุกวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เพื่อมายังโลกมนุษย์ โดยมีจุดประสงค์ในการมาขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้องที่ได้เตรียมการอุทิศไว้ให้ เป็นการแสดงความกตัญญูทศเวทต่อผู้ล่วงลับ หลังจากนั้นก็จะกลับไปยังภูมินรก ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10

ประเพณีสวดด้าน (จัดทุกเดือน) การสวดด้านจะมีเฉพาะในวันพระหรือในวันธรรมสวนะ (ขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ และขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ) เป็นการสวดหนังสือ หรือการอ่านหนังสือร้อยกรองโดยใช้สำเนียงภาษาพื้นเมือง ในบริเวณรอบพระวิหารคด หรือพระระเบียงทั้ง 4 ด้าน ซึ่งมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่จำนวน 173 องค์ พระพุทธรูปเหล่านี้เรียกว่า “พระด้าน”

โดยพิธีกรรมในการสร้างบุญกุศลที่ถือว่าเป็นงานพิธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ถือเป็นประเพณีประจำปีที่มีความโดดเด่น มีพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้าร่วมงานจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นว่าพระบรมธาตุเจดีย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนในคาบสมุทรมลายู ได้แก่ ภาคใต้ของประเทศไทยและบางส่วนของประเทศมาเลเซีย โดยเชื่อว่าการทำบุญและการกราบไหว้บูชาที่ให้ได้กุศลจริง จะต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์และให้ใกล้ชิดกับพระพุทธรูปให้มากที่สุด ดังนั้นการนำผ้ามาบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยการโอบรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ถือเป็น การบูชาที่ใกล้ชิดกับพระพุทธรูปองค์มากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนที่สืบทอดผ่านกาลเวลาอันยาวนาน (วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556)

รูปที่ 1.2 แสดงประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ
ที่มา : วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556

นอกจากนี้ยังนำไปสู่การเกิดวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงบอก หนึ่งตะลุง มโนราห์ บทชมพระธาตุ บทไหว้ครู ตำนานพระบรมธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช พระนิพนธ์ โสทร นิราศนครศรีธรรมราช ปริศนาคำทาย ปริศนาลายแทง และนิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานเรื่องเงาขุมทอง นิทานเรื่องเงาขุมทอง นิทานเรื่องสระนางโนรา ซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้ได้สอดแทรกพุทธธรรมไว้ด้วย

พุทธศรัทธาและพุทธบูชาที่มีต่อพระบรมธาตุเจดีย์ นับเป็นพฤติกรรมการบูชาที่สืบทอดจนถึงปัจจุบัน มีการนำทองคำแท้มามหุ้มบนยอดพระบรมธาตุเจดีย์ เรียกกันว่า “ปลียอดทองคำ” โดยชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนได้ร่วมถวายเป็นพุทธบูชา เป็นผลให้ปัจจุบันทองคำบนปลียอดมีน้ำหนักถึง 141.987 กิโลกรัม นอกจากนี้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยังมีเครื่องพุทธบูชาตั้งแต่ระดับมัธยมจนถึงประชาชนอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ดอกบัวเงิน ดอกบัวทอง พระพิมพ์ดินเผา เครื่องเขียน ชั้นลงหิน พระพุทธรูป และถนิมพิมพ์ภาพจำนวนมาก เครื่องพุทธบูชาเหล่านี้มีมานานนับร้อยปีและปัจจุบันยังคงเก็บรักษาและจัดแสดงอยู่ที่ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑ (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2559)

ปัจจุบันความเชื่อและความศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชยังคงปรากฏเด่นชัดและได้ขยายพลังศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วทุกพื้นที่ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีชีวิต เนื่องจากชาวนครศรีธรรมราชได้รับการปลูกฝังผ่านกระบวนการสร้างระบบศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์ โดยมีขั้นตอนการสร้างระบบความศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุ

เจดีย์นครศรีธรรมราช 5 ชั้นตอน ได้แก่ การสร้างตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ การขยายศรัทธาต่อพระบรมสารีริกธาตุด้วยเครื่องพุทธรูป การสร้างประเพณีว่าด้วยการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ การสร้างวรรณกรรมว่าด้วยพระบรมธาตุเจดีย์ และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับปูชนียสถานแห่งอื่น (วิมล คำศรี, 2557, น. 12-14) ทั้งยังพบว่าพุทธศาสนิกชนทั่วไปและกษัตริย์ได้เอาใจใส่ต่อการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระบรมธาตุเจดีย์มาตลอดทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่สมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และจนกระทั่งปัจจุบัน

ในอดีตชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นจะตั้งอยู่ใกล้กับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เช่น ชุมชนบริเวณวัดศรีทิว ชุมชนบริเวณคลองท่าวัง เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการนำศาสนสถานมาเป็นแกนกลางในการก่อตั้งชุมชน อีกทั้งพระบรมธาตุเจดีย์ยังมีบทบาทสำคัญในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบทต่อเมือง ซึ่งโดยทั่วไปมักเกิดขึ้นในกรณีที่เป็นในลักษณะการติดต่อกับทางราชการและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ในกรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช องค์พระบรมธาตุเจดีย์ได้เพิ่มบทบาทสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาให้กับนครศรีธรรมราชด้วย (ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ธีระกุล, 2554, น. 16-17)

อีกทั้งจะแสดงออกถึงความผูกพันต่อพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยการจัดที่นอนหันศีรษะไปทางองค์พระบรมธาตุเจดีย์ (เนชั่นทีวี, 2555) และยังเชื่อว่าหากได้มากราบไหว้พระบรมธาตุเจดีย์สักครั้งก็จะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ด้วยความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งขององค์พระบรมธาตุเจดีย์จะไม่มีเงาทอดลงพื้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงจัดให้พระบรมธาตุเจดีย์เป็น Unseen Thailand (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561) เป็นคุณค่าที่ทำให้สังคมชาวนครศรีธรรมราชดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล

สรุปพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีความสำคัญในการสืบทอดความเชื่อและความศรัทธาในฐานะตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนในคาบสมุทรมาลายู มีบทบาทสำคัญต่อการเกิดชุมชน มีบทบาทในการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบทต่อเมือง มีอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมต่อการสร้างเจดีย์ในประเทศไทยเป็นที่มาของประเพณีสิบสองเดือนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ มีบทบาทต่อวรรณกรรมมุขปาฐะและวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง ด้วยความสำคัญดังกล่าวพระบรมธาตุเจดีย์จึงได้รับการบูรณะมาตลอด (ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ธีระกุล, 2554, น. 16-17)

1.3 การขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ได้ให้ความหมายมรดกโลก (World Heritage) หมายถึง ส่วนใดของมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นที่น่าสนใจและมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการสงวนรักษาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของมวลมนุษยชาติ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 9)

มรดกโลก แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) มรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) 2) มรดกโลกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) 3) ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Landscape) และ 4) มรดกโลกแบบผสม (Mixed Site) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ได้นิยามความหมายของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมไว้ในมาตรา 1 โดยกำหนดความหมายอย่างกว้างครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 10) ดังนี้

1) อนุสรณ์สถาน (Monuments) หมายถึง ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรมหรือจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของโบราณคดีธรรมชาติจารึก ที่อยู่อาศัย และร่องรอยที่ผสมผสานกันของสิ่งต่าง ๆ ช่างต้น ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

2) กลุ่มอาคาร (Groups of Buildings) หมายถึง กลุ่มของอาคารที่แยกจากกัน หรือเชื่อมต่อกัน โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม หรือโดยความสอดคล้อง กลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการจัดวางในด้านภูมิทัศน์ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

3) แหล่ง (Sites) หมายถึง ผลงานที่เกิดจากมนุษย์ หรือผลงานที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติและบริเวณอันรวมถึงแหล่งโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ได้นิยามความหมายของแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติไว้ในมาตรา 2 โดยมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1) สภาพธรรมชาติที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ อันมีคุณค่าเด่นชัดในด้าน
สุนทรียศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

2) สถานที่ซึ่งมีสภาพทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศที่ได้รับการศึกษาวิเคราะห์
แล้วว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ซึ่งถูกคุกคาม หรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพืช
หรือสัตว์ที่หายาก ซึ่งมีคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ หรือการอนุรักษ์

3) แหล่งธรรมชาติอันมีคุณค่าโดดเด่นทางวิทยาศาสตร์ หรือความงามตาม
ธรรมชาติ

ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่แสดง
ให้เห็นถึงการผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่มีมนุษย์และธรรมชาติสร้างขึ้น โดยสื่อให้เห็นถึง
วิวัฒนาการความเจริญและพัฒนาสังคมของสังคมมนุษย์ โดยกรมการมรดกโลกได้แบ่งภูมิทัศน์
วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1) ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบและสรรค์สร้างอย่างตั้งใจจากมนุษย์
- 2) ภูมิทัศน์ที่มีวิวัฒนาการอันเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา และความเชื่อ ทั้งด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ
- 3) ภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม หรือองค์ประกอบทาง
ธรรมชาติ ที่มีร่องรอยการปรุงแต่งโดยมนุษย์น้อยที่สุด

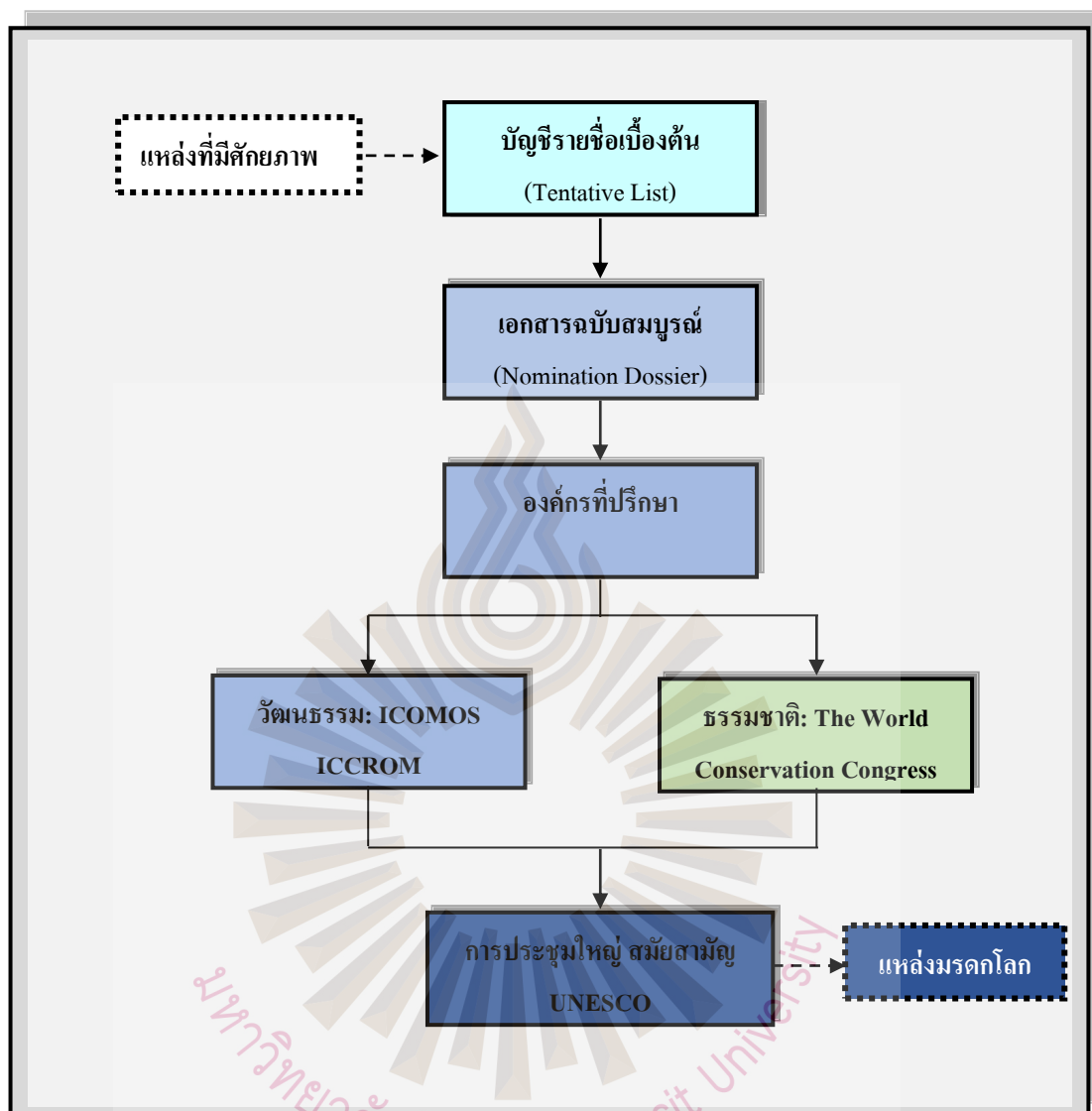
มรดกโลกแบบผสม หมายถึง มรดกโลกที่คุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและคุณค่าทาง
ธรรมชาติ ผสมผสานกันในส่วนหรือทั้งหมด

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันมีแหล่งมรดกที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จำนวน 5 แห่ง
จำแนกเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและ
เมืองบริวาร 2) นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และ 3) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และ
แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-
ห้วยขาแข้ง และ 2) พื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่นอกจากนี้ก็มีแหล่งมรดกที่อยู่ในบัญชีรายชื่อ
เบื้องต้นอีกจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ 1) เส้นทางวัฒนธรรมพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง-ปราสาทเมืองต่ำ
2) อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี 3) พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน 4) อนุสรณ์สถาน
แหล่งต่าง ๆ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเชียงใหม่ นครหลวงของล้านนา 5) พระธาตุพนม
กลุ่มสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้อง และ 6) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

1.3.1 กระบวนการขอขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก

องค์การ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก เป็นหน่วยงานภายใต้ชื่อองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) มีหน้าที่ส่งเสริมความร่วมมือจากนานาชาติทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ตลอดจนปกป้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ทั่วโลกเคารพในความยุติธรรม กฎหมาย สิทธิ และเสรีภาพที่มนุษย์พึงมี โดยไม่ถือชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกกำหนดให้รัฐภาคีต้องยอมรับและมีหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ และเชิดชูแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ที่มีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล การจะยื่นขอขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกได้นั้น ต้องเป็นรัฐภาคีและกระทำในนามของรัฐเท่านั้น โดยในเบื้องต้นรัฐภาคีต้องทำการสำรวจเตรียมนำเสนอแหล่งมรดกที่มีศักยภาพในประเทศของตน เพื่อให้บรรจุอยู่ในบัญชีมรดกโลกขององค์การ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO's World Heritage List) หรือเรียกว่า “บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List)” เสียก่อน ซึ่งบัญชีรายชื่อเบื้องต้นเป็นเอกสารแสดงองค์ประกอบของบัญชีรายชื่อเบื้องต้นเป็นภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศส โดยใช้รูปแบบมาตรฐานตามแนวทางอนุวัติตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ประกอบด้วย 1) ชื่อของทรัพย์สิน 2) ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ 3) รายละเอียดของทรัพย์สินอย่างย่อ และ 4) เหตุผลในการที่ได้ตัดสินใจว่าทรัพย์สินดังกล่าวนั้นมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 30-36)

ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากแหล่งมรดกที่จะได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกได้นั้น ต้องเป็นแหล่งมรดกที่บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นนี้เท่านั้น ซึ่งมีกระบวนการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แสดงดังรูปที่ 1.3

รูปที่ 1.3 แสดงขั้นตอนการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556

จากการคัดเลือกแหล่งมรดกจากบัญชีดังกล่าว รัฐบาลต้องนำเสนอเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination Dossier) หรือเรียกว่า “นอมิเนชัน โดซิเย” เป็นเอกสารข้อมูลรายละเอียดแหล่งมรดกที่บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น จัดทำเป็น 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย 8 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) คุณลักษณะของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 2) การอธิบายลักษณะของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 3) เหตุผลในการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก 4) สถานภาพในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก 5) การคุ้มครองป้องกันและการบริหารจัดการ 6) การเฝ้าระวังป้องกัน 7) หลักฐานอ้างอิง และ 8) รายละเอียดของผู้จัดทำเอกสารเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาขอขึ้น

ทะเบียนแหล่งเป็นมรดกโลก ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 10 ปี โดยสำนักเลขาธิการ คณะกรรมการมรดกโลก เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่พิจารณา ประเมินคุณค่า และตรวจสอบ ความครบถ้วนสมบูรณ์ของเอกสารแหล่งมรดกที่น่าเสนอ หากเอกสารที่น่าเสนอไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ก็จะถูกส่งกลับไปยังรัฐภาคีที่เสนอเพื่อขอเอกสารเพิ่มเติม พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะเพื่อการ ปรับปรุงให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถนำเสนออีกครั้งภายในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ของปี ถัดไป (สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 46)

หากเอกสารนำเสนอแหล่งมรดกนั้นมีความครบถ้วนสมบูรณ์ได้รับการพิจารณา ก็จะถูก ส่งต่อไปยังองค์กรที่ปรึกษาเพื่อการประเมินต่อไป องค์กรที่ปรึกษาประกอบด้วย 2 คณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ประเภทของแหล่งมรดกที่น่าเสนอ ได้แก่ สภาการ โบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) และสถาบันระหว่างชาติว่าด้วยการสงวนรักษาแหล่ง มรดกทางวัฒนธรรม (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property: ICCROM) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านมรดกทางวัฒนธรรม มีหน้าที่ประเมินแหล่ง มรดกทางวัฒนธรรม และสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (The World Conservation Congress) หรือชื่อเดิมคือ องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ (The International Union for Conservation of Nature and Natural Resources: IUCN) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านมรดกทาง ธรรมชาติ มีหน้าที่ประเมินแหล่งมรดกทางธรรมชาติ สำหรับแหล่งมรดกแบบผสมจะเป็นการ ประเมินร่วมกันขององค์กรที่ปรึกษาทั้ง 2 คณะ ใช้ระยะเวลาประมาณหนึ่งปีครึ่ง (สำนักงานนโยบาย แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 40-41)

องค์กรที่ปรึกษาถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ก่อนที่คณะกรรมการ มรดกโลกจะพิจารณาแหล่งมรดกนั้น องค์กรที่ปรึกษาได้ทำการประเมินก็จะมีข้อเสนอแนะอย่างใด อย่างหนึ่ง ได้แก่ 1) แนะนำให้ขึ้นทะเบียนแหล่งที่เสนอโดยไม่มีข้อแม้ 2) ไม่แนะนำให้ขึ้นทะเบียน แหล่งที่เสนอ 3) แนะนำให้ส่งกลับไปยังรัฐภาคีเพื่อขอเอกสารเพิ่มเติม และ 4) เลื่อนการพิจารณา แหล่งที่เสนอออกไป (สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 45-47) ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวขององค์กรปรึกษาจะถูกส่งเข้าสู่การพิจารณาจากที่ประชุมใหญ่สามัญ ในเดือนธันวาคมของทุกปีว่าจะขึ้นทะเบียนแหล่งเป็นมรดกโลกหรือไม่ หากมติที่ประชุมเห็นชอบ แหล่งมรดกนั้นก็จะได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกต่อไป

ในการเสนอชื่อแหล่งมรดกนั้น หากมีการประเมินและพิจารณาแล้วว่าแหล่งมรดกดังกล่าว ไม่สมควรได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แหล่งมรดกนั้นไม่สามารถนำมาเสนอขอขึ้นทะเบียน ได้อีก เว้นแต่ในกรณีที่มีการค้นพบหลักฐานใหม่ มีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับแหล่งมรดกนั้น หรือมีการใช้หลักเกณฑ์ข้ออื่นที่มีใช้หลักเกณฑ์เดิมที่ยื่นเสนอในครั้งก่อน กรณีการเลื่อน

การพิจารณา คณะกรรมการอาจจะตัดสินใจให้มีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก หรือทบทวนรายละเอียดของแหล่งมรดกนั้น ในกรณีที่แหล่งมรดกนั้นได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้วนั้น แต่หากแหล่งมรดกใดเสื่อมโทรมจนกระทั่งขาดคุณสมบัติดั้งเดิมไป จะถูกเข้าชื่อบัญชีมรดกโลกที่อยู่ในภาวะอันตราย หากสถานการณ์นั้น ๆ ยังไม่ได้รับการแก้ไข คณะกรรมการมรดกโลกสามารถใช้กระบวนการถอดถอนแหล่งบัญชีรายชื่อที่ออกจากบัญชีรายชื่อมรดกโลกได้ (สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 48-51)

1.3.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก

แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติจะได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกได้นั้น ต้องมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณา 10 ข้อ ตาม “แนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention)” (สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 12-15 ; World Heritage Centre, 2012, pp. 16-17) ดังนี้

(1) represent a masterpiece of human creative genius;

หลักเกณฑ์ข้อ 1 เป็นตัวแทนที่แสดงถึงผลงานที่เป็นเลิศจากการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์

(2) exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design;

หลักเกณฑ์ข้อ 2 แสดงถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนคุณค่าของมนุษย์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือภายในพื้นที่วัฒนธรรมใด ๆ ของโลก ในการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ศิลปะสถาปัตยกรรม การออกแบบผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

(3) bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared;

หลักเกณฑ์ข้อ 3 เป็นพยานหลักฐานเพียงหนึ่งเดียว หรือเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงประเพณี หรืออารยธรรมที่ยังคงดำรงอยู่ หรือที่สูญหายไปแล้ว

(4) be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history;

หลักเกณฑ์ข้อ 4 เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม หรือ เทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ที่แสดงขั้นตอนสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

(5) be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;

หลักเกณฑ์ข้อ 5 เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการตั้งถิ่นฐานแบบประเพณีนิยมของมนุษย์ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน หรือการใช้ประโยชน์จากทะเล ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง (หรือมากกว่า) หรือเฉพาะเมื่อถูกคุกคาม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถกลับคืนดั้งเดิมได้

(6) be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance. (The Committee considers that this criterion should preferably be used in conjunction with other criteria);

หลักเกณฑ์ข้อ 6 มีความสัมพันธ์โดยตรง หรือเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือ ประเพณีที่ยังคงดำรงอยู่กับแนวคิด หรือความเชื่อกับงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความสำคัญโดดเด่นอันเป็นสากล

(7) contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance;

หลักเกณฑ์ข้อ 7 เป็นแหล่งที่เกิดปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่มีความโดดเด่น หรือ พื้นที่ซึ่งมีความงดงามทางธรรมชาติและมีความสำคัญทางสุนทรียะ

(8) be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features;

หลักเกณฑ์ข้อ 8 เป็นตัวแทนตัวอย่างที่โดดเด่นขั้นตอนสำคัญของประวัติศาสตร์โลก รวมถึงร่องรอยของสิ่งมีชีวิต กระบวนการทางธรณีวิทยาที่สำคัญในการก่อตัวของแผ่นดิน หรือ ลักษณะธรณีสัณฐาน

(9) be outstanding examples representing significant ongoing ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals;

หลักเกณฑ์ข้อ 9 เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสำคัญทางนิเวศวิทยาและชีววิทยาในการวิวัฒนาการและพัฒนาของระบบนิเวศทางบก หรือระบบนิเวศน้ำจืด หรือระบบนิเวศชายฝั่งและทางทะเล และสังคมสัตว์และพืช

(10) contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of outstanding universal value from the point of view of science or conservation

หลักเกณฑ์ข้อ 10 เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยทางธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างมากในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในถิ่นที่อยู่อาศัย รวมถึงที่บรรจุน้ำซึ่งชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลตามแนวคิดทางวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

หลักเกณฑ์ข้อ 1-6 เป็นหลักเกณฑ์การพิจารณาสำหรับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ส่วนหลักเกณฑ์ข้อ 7-10 เป็นหลักเกณฑ์การพิจารณาสำหรับแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ สำหรับแหล่งมรดกโลกแบบผสมจะต้องเข้าหลักเกณฑ์การพิจารณาทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติอย่างน้อยแบบละหนึ่งข้อ นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) และความครบถ้วนสมบูรณ์ (Integrity) ของแหล่งมรดกนั้น

ความเป็นของแท้ดั้งเดิม พิจารณาได้จาก ICOMOS (1994) ทรัพย์สินนั้นต้องสามารถเชื่อมโยงถึงคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละแหล่ง โดยสามารถอธิบายความเป็นของแท้ดั้งเดิมด้วย รูปแบบและการออกแบบ วัสดุ การใช้ประโยชน์ ประเพณี เทคนิค และระบบการจัดการ สถานที่ตั้งและสภาพองค์ประกอบ โดยรอบ สิ่งที่เป็นนามธรรม จิตวิญญาณ และความรู้สึก การใช้แหล่งข้อมูลดังกล่าวจะนำมาซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สังคม และเชิงวิทยาศาสตร์ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้น (สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 21-23)

ความครบถ้วนสมบูรณ์ ทรัพย์สินนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกันและกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถอธิบายถึงความเป็นตัวแทนและคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมนั้น (วสุ โปษะนันท์, 2552)

นอกจากนี้ยังต้องมีมาตรการคุ้มครอง อนุรักษ์ และการจัดการ เพื่อรักษาคุณค่าของแหล่งมรดก เช่น มาตรการทางกฎหมาย จะนำมาใช้ภายใต้ระเบียบข้อบังคับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว การจัดการเขตพื้นที่ การจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าแหล่งมรดกนั้นจะได้รับการปกป้อง คุ้มครอง และเชิดชูจากรัฐชาติต่อไปในอนาคต (สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ, 2556, น. 29-30)

1.3.3 หลักเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าความโดดเด่นอันเป็นสากลของวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น ตามมติในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก สมัยสามัญ ครั้งที่ 37 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ต่อมาได้มีการนำเสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าความโดดเด่นอันเป็นสากล จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ ข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 6 (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, น. 33-35) ดังนี้

หลักเกณฑ์ข้อ 2 เป็นการแสดงถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของมนุษย์ตามกาลเวลา หรือในวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่งของโลก ในการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมหรือทางเทคโนโลยี ศิลปะสถาปัตยกรรมโบราณ การออกแบบผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

พระบรมธาตุเจดีย์ ยังคงรักษาความครบถ้วนสมบูรณ์ของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมในสมัยแรกสร้างเมื่อราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกา ตามแบบอย่างคติทางพุทธศิลป์ในสมัยพระอโศกมหาราช องค์ระฆังได้มีการลดส่วนของความกว้างลง จึงทำให้องค์ระฆังเพียวขึ้น ดังนั้นทรวดทรงองค์ระฆังของพระบรมธาตุเจดีย์จึงเป็นรูปลักษณะที่แตกต่างไปจากศิลปะลังกา สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการผสมผสานระหว่างลักษณะท้องถิ่นกับต้นแบบของสถาปัตยกรรมจากลังกา

จุดเด่นอยู่ที่สัดส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความสูงและความกว้าง ซึ่งเท่ากับ 2 ต่อ 1 (สูง 28 วา กว้าง 1 วา, 1 วา เท่ากับ 2 เมตร) จึงเป็นที่มาของความหมายครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งลักษณะทางกายภาพและจิตวิญญาณ ตามปรัชญาทางพระพุทธศาสนา คือ รูปธรรม 28 และวิญญาณ 14 ดังนั้นความสูงของพระสถูปจึงเป็นตัวแทนในการแรก และความกว้างของพระสถูปเป็นการหลัง

หลักเกณฑ์ข้อ 4 เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญช่วงหนึ่ง หรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

พระบรมธาตุเจดีย์ มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกาถึงขั้นที่เรียกว่า “ถอดถ่าย” และ “พยายาม” สร้างให้เกิดลักษณะ “เป็นลังกา” ให้มากที่สุด บ่งถึงความเข้มข้นของกระแสพุทธศาสนาเถรวาทแบบใหม่จากลังกา ซึ่งเข้ามามีบทบาทในบ้างเมืองต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา นครศรีธรรมราชซึ่งตั้งอยู่บนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย นับเป็น

อาณาบริเวณแรก ๆ ของภาคพื้นแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา ดังนั้นจึงสอดคล้องกับความใกล้เคียงทางด้านรูปแบบระหว่างองค์พระบรมธาตุกับสถูปเจดีย์ ลัทธิราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 ทั้งนี้รวมไปถึงร่องรอยของการสถาปนาให้เป็นพระมหาสถูปซึ่งอยู่นอกเมืองและเป็นศูนย์กลางพื้นที่กลุ่มพุทธสถานแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งมีหลักฐานว่าเป็นไปตามระบบคติของคณะมหาวิหารตามแบบวัฒนธรรมพุทธศาสนาของลังกาเช่นกัน

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองด้วยความศรัทธาจึงทำให้เกิดการถ่ายแบบ หรือจำลองแบบไปสร้างยังที่ต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดคือ เจดีย์ในวัดวาอารามหลายแห่งในภาคใต้ เจดีย์บางองค์ในกรุงศรีอยุธยา และในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้จำลองพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชมาสร้างไว้ที่ด้านใต้ของพระปฐมเจดีย์ ซึ่งยังคงปรากฏสืบมาถึงปัจจุบัน

การถ่ายแบบ หรือจำลองแบบพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ย่อมสะท้อนถึงทัศนคติของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อความศักดิ์สิทธิ์และความศรัทธาอย่างแท้จริง

หลักเกณฑ์ข้อ 6 มีความสัมพันธ์โดยตรง หรือเห็นได้ชัดเจนกับเหตุการณ์ หรือประเพณีที่ยังคงอยู่ หรือความคิด หรือความเชื่อต่องานศิลปกรรมและวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นอันเป็นสากล

พระบรมธาตุเจดีย์ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถูปทรงระฆังซึ่งประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุเป็นความเชื่อที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนิกชนที่มุ่งส่งเสริมการสร้างบุญกุศลด้วยรูปแบบที่หลากหลายทั้งด้านวรรณกรรม คีตกกรรม และนาฏกรรม สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมอื่นที่หลากหลาย ซึ่งสัมพันธ์กับแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมในการสร้างบุญกุศลที่ถือว่าเป็นงานพิธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นการนำผ้าผืนยาวขึ้นไปพันห่มรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา พุทธศาสนิกชนจากทั่วโลกได้เดินทางเข้ามาสักการะพระบรมธาตุเจดีย์โดยการจับขบวนนำผ้าพระบฏแต่ละผืนมาต่อเรียงกัน เพื่อนำไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ สะท้อนถึงความศรัทธาที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนที่สืบทอดผ่านกาลเวลาอันยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากหลักเกณฑ์ข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 6 แล้ว ก็ยังพิจารณาว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีความครบถ้วนสมบูรณ์และมีความเป็นของแท้ดั้งเดิมร่วมด้วย (วิมล คำศรี, 2557, น. 12-15) ดังนี้

ความครบถ้วนสมบูรณ์

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพระบรมธาตุเจดีย์ ยังคงรักษาไว้ซึ่งองค์ประกอบ และลักษณะดั้งเดิมของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การประดับตกแต่ง แผ่นผนัง วัสดุ และอาคาร ประกอบโดยรอบที่ยังคงรักษาประเพณีการแบ่งพื้นที่ภายในวัดทางพระพุทธศาสนาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ เขตสังฆาวาส อันเป็นเขตที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ และเขตพุทธาวาส เพื่อใช้สำหรับ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยังคงดำรงความเป็นศูนย์กลาง ของพุทธศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังจะเห็นได้จากในแต่ละปีที่มีพุทธศาสนิกชน จำนวนมากหลั่งไหลเข้ามาประกอบศาสนกิจตลอดทั้งปี ซึ่งวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยังคงรักษา คุณค่าและความสำคัญและเป็นตัวแทนของคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ของการนำเสนอเป็นมรดกโลก

ความเป็นของแท้ดั้งเดิม

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้เคารพนับถืออย่างมาก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงได้รับการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรงและสง่างาม ตามแบบดั้งเดิมอยู่เสมอและได้รับการปกป้องคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2502 ปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2535

นอกจากนี้ยังมีเทศบัญญัติและกฎหมายท้องถิ่นที่ปกป้องคุ้มครองสภาพแวดล้อม ของพื้นที่โดยรอบและได้รับการอนุรักษ์และดูแลรักษาโดยหน่วยงานของกรมศิลปากรในพื้นที่ จึงทำให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยังคงรักษาความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแผนผัง การออกแบบ วัสดุ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ในลักษณะของศาสนสถานที่ ยังคงใช้งานในการประกอบศาสนพิธีและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นในส่วนของข้อมูล พื้นฐานของแหล่งจะเน้นข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแนวทางการปกป้องและแนวทางการบริหารจัดการ เพื่อให้คุณค่าความโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดกได้รับการคุ้มครอง ป้องกันให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากที่ผ่านมาประเทศไทยมุ่งเน้นการจัดการแหล่ง ทางวัฒนธรรมที่เป็น โบราณสถานและ โบราณวัตถุเป็นหลัก แต่กรณีของวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารซึ่งเป็นแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิต (Living Heritage) การบริหารจัดการแหล่งก็ย่อมมีความ แตกต่างจากแหล่งมรดกที่ได้สิ้นสุดความเจริญไปแล้ว และจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพราะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในแง่ของจิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่งมรดก ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเป็นเครื่องแสดงออกถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา รากเหง้าของการสร้าง

บ้านแปงเมือง แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีมาตั้งแต่อดีต จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงคุณค่า โดดเด่นสมเป็นมรดกของชาติต่อไป

ดังนั้นหากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ก็จะมีการจัดการแหล่งมรดกโลกตามกลไกขององค์การยูเนสโกอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ทำให้คุณค่าของแหล่งมีความโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) (วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2556) เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติและระดับชาติในฐานะตัวแทนแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีชีวิตจิตวิญญาณ และจะยังคงมีความเคลื่อนไหวเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่น เป็นตัวแทนแสดงถึงความรุ่งเรืองทางอารยธรรมของภาคใต้เช่นเดียวกับที่เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารเป็นตัวแทนภาคเหนือ เมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นตัวแทนของภาคกลาง และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นตัวแทนของภาคอีสาน

ถึงแม้การดำเนินการเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเป็นหน้าที่ของภาครัฐ แต่ชาวนครศรีธรรมราชก็ร่วมกันผลักดันให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยเห็นว่าการเป็นมรดกของประชาชน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552, น. 19) ของชุมชน และของมวลมนุษยชาติ ย่อมสำคัญยิ่งกว่าการเป็นมรดกเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจ ตระหนัก ห่วงแหนด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ต้องเข้ามาช่วยกันปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ ตลอดจนสืบทอดมรดกที่ทรงคุณค่าให้ยังคงมีชีวิตดังเช่นในอดีตต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่อการเป็นแหล่งมรดกโลก โดยใช้หลักการการบริหารเชิงพื้นที่ผ่านการบริหารแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ที่มีความสำคัญในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระดับประเทศ และระดับจังหวัดและชุมชน โดยนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นเมืองนิคม สนับสนุนแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เมืองสองธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้มีศักยภาพและมีความพร้อมต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

1.4 คำถามของการวิจัย

1.4.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และที่ผ่านมาประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกหรือไม่อย่างไร

1.4.2 มีการนำแนวทาง หรือวิธีแบบใดมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

1.4.3 มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

1.4.4 มีแนวทางแก้ไขใดบ้าง อย่างไร ที่สามารถเสริมศักยภาพของประชาชนเพื่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกได้สำเร็จ

1.5 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.5.1 เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

1.5.2 เพื่อศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

1.5.3 เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

1.5.4 เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

1.6 สมมติฐานของการวิจัย

1.6.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และที่ผ่านมาประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมจำนวนมาก

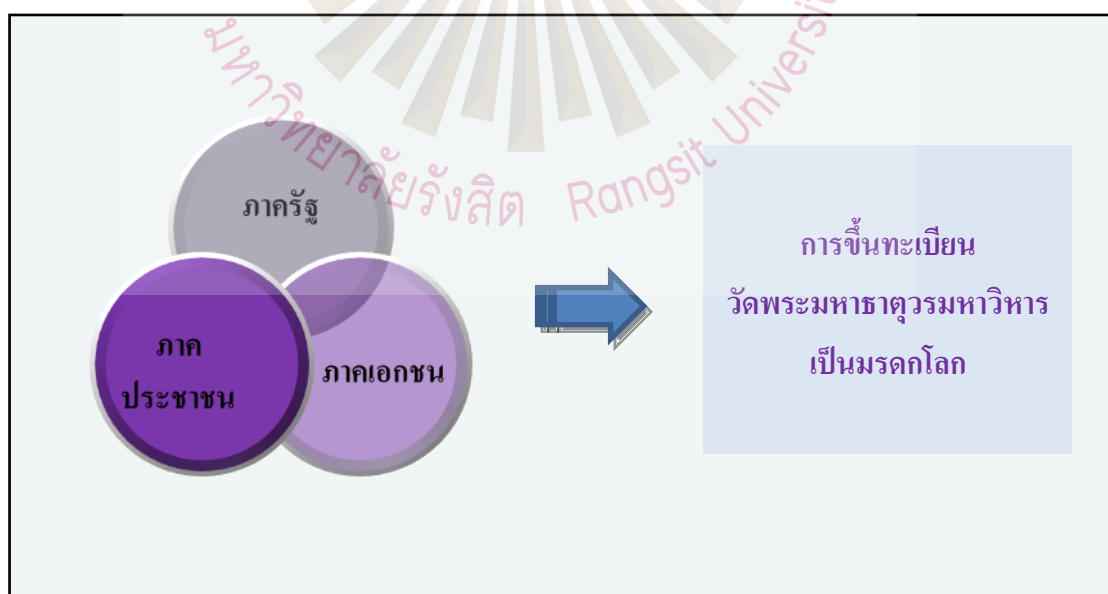
1.6.2 การจัดการในเขตพื้นที่อนุรักษ์และเขตพื้นที่กันชนเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

1.6.3 การดำเนินการร่วมกัน ได้รับการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างสร้างสรรค์ในฐานะพลเมือง เพื่อให้แหล่งมรดกนั้นไม่เพียงเป็นแค่มรดกเพื่อประชาชน แต่เป็นมรดกของประชาชนและมวลมนุษยชาติต่อไป

1.6.4 การนำแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

1.7 กรอบแนวคิดของการวิจัย

การขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจะสำเร็จได้นั้น ต้องมาจากการดำเนินการร่วมกัน ได้รับการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมจากทั้งภาครัฐซึ่งเป็นภาคส่วนหลักในการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารต่อองค์การยูเนสโก ภาคเอกชน ทั้งผู้ประกอบการ ในเขตพื้นที่อนุรักษ์และเขตพื้นที่กันชน และภาคประชาชนทั้งที่เป็นชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชน แสดงดังรูปที่ 1.4

รูปที่ 1.4 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย

1.8 การดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่อันดับมรดกโลก” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.8.1 หน่วยในการวิเคราะห์

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ครั้งนี้ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 22 คน ประกอบด้วย ภาครัฐ คือ ประธานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และประธานคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช และหัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช ภาคเอกชน คือ ประธานหอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช และภาคประชาชน คือ คุณชินวรณ์ บุญเกียรติ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่อนุรักษ์และเขตพื้นที่กันชน จำนวน 19 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหน้าพระธาตุ ชุมชนหัวท่า ชุมชนท้าวโคตร ชุมชนประตู่ชัยชัยสิทธิ์ ชุมชนหัวถนนแก้วหน้า ชุมชนศาลามีชัย ชุมชนเพชรจริก ชุมชนปิยะสุข ชุมชนกรแก้ว ชุมชนศรีธรรมโศก ชุมชนหลังวัดพระธาตุ ชุมชนหอไตร ชุมชนสวนป่าน ชุมชนตลาดท่าม้า ชุมชนมุ่มป้อม ชุมชนลูกแม่อ่างทอง ชุมชนป่าขอม ชุมชนการเคหะแห่งชาติ และชุมชนบุญนารอบ

1.8.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาภายใต้กระบวนการค้นคว้าเชิงตีความและกระบวนการค้นคว้าทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสืบค้นจากเอกสาร งานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนรวบรวมเอกสารที่เป็นระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขององค์การยูเนสโก

2) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสำรวจ (Explore) ซึ่งใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในมิติด้านภูมิรัฐศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในการ

ขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชสู่การเป็นมรดกโลก ของชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมาย

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) สำหรับทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ประชาชนวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชและประชาชนคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช หัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช ประธานหอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้นำชุมชน อีกทั้งสัมภาษณ์บุคคลสำคัญต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นข้อคำถาม ดังนี้

ประเด็นข้อคำถามสำหรับภาครัฐ คือ หน่วยงานของท่านมีการดำเนินการอย่างไรต่อการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก และมีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลต่อการดำเนินการและมีการแก้ไขปัญหาอย่างไร

ประเด็นข้อคำถามสำหรับภาคเอกชน คือ หน่วยงานของท่านมีการดำเนินการอย่างไรต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก และมีความคาดหวังอย่างไรต่อการขับเคลื่อนนั้น

ประเด็นข้อคำถามสำหรับภาคประชาชน คือ ท่านเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก และมีความคาดหวังอย่างไรต่อการขับเคลื่อนนั้น

4) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่อนุรักษ์และเขตพื้นที่กันชน จำนวน 19 ชุมชน ผู้วิจัยกำหนดประเด็นการสนทนา คือ ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างไรต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก และมีความคาดหวังอย่างไรต่อการขับเคลื่อนนั้น

1.8.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยมาจัดระเบียบข้อมูลและทำการตีความข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา มีวิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คือ การตรวจสอบ

สามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยจะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ จากการศึกษาคั่นคว้าและทบทวนไว้มาประกอบ ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร หากพบว่าทุกแหล่งข้อมูลมีข้อค้นพบเหมือนกัน หรือสอดคล้องกัน สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้น มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากสมมติฐานการวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ลักษณะของการมีส่วนร่วมต้องร่วมอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้หลักการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการบริหารแบบมีส่วนร่วมในบริบทเชิงพื้นที่เฉพาะ เพื่อให้แหล่งมรดกนั้นไม่เพียงเป็นแค่มรดกเพื่อประชาชน แต่เป็นมรดกของประชาชนอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะทำให้สมมติฐานเป็นที่ประจักษ์ ด้วยการเปรียบเทียบแหล่งมรดกโลกที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรับเป็นเจ้าของ (แหล่งมรดกโลกของประชาชน) และแหล่งมรดกโลกที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่ไม่ได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้งในประเทศและต่างประเทศ (แหล่งมรดกโลกเพื่อประชาชน) ประกอบกับการสัมภาษณ์คณะทำงาน ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับประชาชนซึ่งสามารถนำมาสนับสนุนสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ มี 7 แนวคิด ประกอบด้วย แนวคิดพลเมือง แนวคิดประชาสังคม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง และแนวคิดเมืองนิยม ดังนี้

2.1.1 แนวคิดพลเมือง

พลเมือง (Citizen) เป็นแนวคิดที่มาควบคู่กับการสร้างความเป็นประชาธิปไตย พลเมืองจึงหมายถึง ผู้ที่มีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกับผู้อื่น ไม่ต้องการจะครอบงำใคร แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำด้วยเช่นกัน พลเมืองจึงไม่ใช่ไพร่และไม่ใช่นาย (Subject) ซึ่งมองในแง่

ของสถานะสูง-ต่ำ หรือผู้ใหญ่กับผู้น้อย หรือเป็นฝ่ายรับกฎหมาย นโยบายและกิจการ หรือกิจกรรมของรัฐในลักษณะที่มีอำนาจน้อยกว่า แต่พลเมืองเป็นผู้ที่สนใจการปกครองตนเอง มีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสนใจและเข้าใจว่าการเมืองเป็นการสร้างคุณธรรม สร้างคุณค่า เสียสละเพื่อส่วนรวม พลเมืองจึงเป็นฝ่ายรุก ทั้งนี้เป็นไปเพื่อเรียกร้องกฎหมาย นโยบาย และกิจการ หรือกิจกรรมของรัฐตามที่ตนสนใจในลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556, น. 30) ดังนั้นการสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็งต้องเปลี่ยนราษฎรให้เป็นพลเมืองที่มีความรู้สึกว่ามีคุณค่าเท่าเทียมกัน เป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน มีความกระตือรือร้น เอาใจใส่การทำงานของภาครัฐ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ในระดับหนึ่ง มิใช่รอให้รัฐบาลมาแก้ไขให้เท่านั้น หรือส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ มีกฎกติกาและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชนโดยรวม (นพรัตน์ วงศ์วิทยาพานิชย์, 2552, น. 105-108)

แนวคิดพลเมือง มีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน (ชเนศวร์ เจริญเมือง, 2548, น. 4-13) และ (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2555, น. 2-10) สรุปได้ดังนี้

ยุคกรีกโบราณ พลเมืองเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นฐานันดรศักดิ์ ความเป็นพลเมืองจึงหมายถึงการเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง กล่าวคือ พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง หรือรัฐ คนเป็นสัตว์การเมือง ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะจึงเป็นการใช้สิทธิและปฏิบัติภาระหน้าที่ต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนการเมือง อริสโตเติล เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของพลเมือง ซึ่งจะช่วยให้พลเมืองเห็นคุณค่าของการเมืองนั้นก้าวไปข้างหน้า คุณภาพชีวิตของพลเมืองจะดีมากยิ่งขึ้น และต้องมีคุณธรรมเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครองและเป็นผู้ถูกปกครอง

แต่ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนไป ความเป็นพลเมืองก็เปลี่ยนแปลง กลายเป็นพลเมืองที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจการของรัฐ เป็นเพียงเครื่องมือการปกครอง บทบาททางการเมืองของพลเมืองก็ลดลง จนกระทั่งในยุคกลาง ความเป็นพลเมืองถูกลดความสำคัญลงไปอีก อำนาจของพลเมืองถูกแทนที่ด้วยอำนาจของศาสนจักร

ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจการค้าและยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการค่อย ๆ เกิดขึ้น ชุมชนการเมืองและบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองจึงค่อย ๆ กลับคืนมา เมื่อประชาชนมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ไม่มีบทบาททางการเมืองมากนัก ประชาชนจึงต้องการให้มีตัวแทนได้เข้าไปตัดสินใจการไช้งบประมาณของรัฐซึ่งเป็นภาษีที่พวกเขาจ่ายให้รัฐ

ในศตวรรษ 19-20 เป็นยุคสมัยที่ระบอบทุนนิยมรุ่งเรือง ความเป็นพลเมือง กลายเป็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ในยุคสงครามเย็นเป็นการต่อสู้ระหว่างค่ายโลกเสรีและค่ายสังคมนิยม เกิดทฤษฎีพึ่งพา ทฤษฎีระบบโลก และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อสงครามสิ้นสุดลง สังคมยังมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจอย่างเดียวไม่ได้ผลมากนัก จึงทำให้ต้องกลับมาทบทวนความเป็นพลเมืองเสียใหม่

ปัจจุบันความเป็นพลเมืองได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นยุคที่ระบอบประชาธิปไตยมีบทบาทและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง คำว่าพลเมืองก็ได้กลายเป็นคำที่ได้รับการยอมรับมากขึ้นเช่นกัน

แนวคิดพลเมืองมีความสำคัญต่อประชาธิปไตย โดยเห็นว่าประชาธิปไตยจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากพลเมืองไม่มีความรู้สึก หรือตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการตนเอง อีกทั้งการที่สมาชิกในชุมชนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี มีความกระตือรือร้นและมีจริยธรรมควบคู่ด้วย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการตนเอง

2.1.2 แนวคิดประชาสังคม

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก จนละเลยการพัฒนาทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพัฒนาคน จนก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา รวมทั้งภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าเสรีชีวิตของประชาชนอย่างมาก แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงหันไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดประชาสังคม (Civil Society) ที่เน้นให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้เข้ามาพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาประเทศไทยจึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและมุ่งสร้างสังคมแห่งความร่วมมือจากหลายฝ่าย สำหรับแนวคิดประชาสังคมมีนักวิชาการกล่าวถึงแตกต่างกัน ดังนี้

ธีระยุทธ บุญมี (2536) ใช้คำว่า “ประชาสังคม” ในลักษณะสังคมเข้มแข็ง ที่หมายถึง พลังทางสังคมที่มาจากทุกส่วน ทุกอาชีพ ทุกระดับรายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งมองว่าสังคมโดยรวมมีความเข้มแข็ง นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชน นักศึกษา และปัญญาชน

ก็สามารถร่วมผลักดันสังคมและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐาน สังคมก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมที่เข้มแข็งได้ ชีระยุทธ บุญมี นำเสนอการก่อตัวเป็นสังคมเข้มแข็ง มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การเกิดจิตสำนึกทางสังคม
- 2) การเกิดองค์การทางสังคม
- 3) การเกิดอุดมการณ์ร่วมของสังคม และ
- 4) การตกผลึกของอุดมการณ์สังคมและกลุ่มองค์การต่าง ๆ ในเชิงสถาบัน

ประเวศ วะสี (2540) ให้ความหมายว่า “ประชาสังคม” หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน มีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีการจัดการในระดับกลุ่ม ประชาสังคมจึงเป็นกระบวนการในการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบและความร่วมมือของบุคคลเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน ประเวศ วะสี ได้แบ่งสังคมออกเป็น 3 ภาคส่วน คือ รัฐบาลภาพ ชนาภาพ และสังคมนภาพ ปรากฏการณ์ในลักษณะนี้ส่งผลทำให้สังคมไทยเกิดเสียดุล เนื่องจากอำนาจรัฐ (รัฐบาลภาพ) และอำนาจเงิน (ชนาภาพ) มีความเข้มแข็งเหนืออำนาจภาคสังคม (สังคมนภาพ) จึงเกิดความล้มเหลวในการพัฒนาของฝ่ายประชาชนหรือภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า “สังคมสมานภาพ” ดังนั้นจึงมุ่งไปที่การทำอะไรที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคม หรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพทางสังคมขึ้นที่เรียกว่าเป็น “สังคมนภาพ” โดยเชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน ประชาสังคมที่เข้มแข็งต้องมีรากฐานที่เกิดจากการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อประกอบสาธารณกิจร่วมกัน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540 ก) ให้ความหมายว่า “ประชาสังคม” หมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคม โดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยทุกฝ่ายเข้ามาทำงานในลักษณะภาคี (Partnership) ไม่ใช่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐอย่างเดียว เนื่องจากสังคมในปัจจุบันต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและมีความท้าทายเพิ่มมากขึ้น การจะจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนและรัฐ โดยให้ความสำคัญกับตลาดในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของประชาสังคม เพราะระบบเศรษฐกิจซึ่งอาศัยกลไกตลาดทำหน้าที่ในการผลักดันความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างคนและกลุ่มคนในสังคม

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) ได้ให้ความหมายว่า “ประชาสังคม” หมายถึง เครือข่าย กลุ่ม ชมรม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชน ที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐ (State) กับปัจเจกชน (Individuals) ประชาสังคมต้องเกิดจากความสมัครใจและมีอิสระพอสมควร โดยจุดเน้นของประชาสังคม คือ 1) ไม่ชอบและไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับ

ความช่วยเหลือจากรัฐและมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถชี้หน้า กำกับ และคัดค้านรัฐได้พอสมควร 2) ไม่ชอบลัทธิปัจเจกชนนิยมแบบสุดขั้ว ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว แต่ก็ไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม และเสนอว่ารัฐควรจะลดขนาด ปรับเปลี่ยนบทบาทและอำนาจ จากรัฐที่ทำอะไรด้วยตนเองทั้งหมด อาจเปลี่ยนเป็นรัฐที่ให้อำนาจประชาสังคมสนับสนุน และช่วยเหลือให้ประชาสังคมทำอะไรเพื่อตนเองมากขึ้น ตลอดจนให้ประชาสังคมควบคุม จัดระเบียบ และแก้ไขความขัดแย้งในหมู่องค์กรทั้งหลายของประชาสังคมได้

ปัจจุบันภาคประชาสังคมมีบทบาทและมีการปฏิสัมพันธ์กับสาธารณะประโยชน์อย่างกว้างขวางและจริงจังมากยิ่งขึ้นในด้านการเรียกร้อง หรือการเสนอความต้องการ โดยมีรูปแบบวิธีการ และลักษณะของความสัมพันธ์หลากหลายมิติ อีกทั้งยังมีการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ผ่านการมีส่วนร่วม เพิ่มบทบาทด้วยการสร้างพันธมิตร (Partnership) หรือการสร้างเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ และมีทิศทางที่โน้มเอียงสู่กระแสความเป็นสากลซึ่งเน้นความคิดใหม่ที่สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้และส่งเสริมประชาธิปไตยบนฐานความคิดที่ว่าประชาธิปไตยมีอยู่ทุกที่ที่มีการพูดคุยสนทนาและต้องมากกว่าการลงคะแนนเลือกตั้ง (Civicus, 2018, pp. 6-16)

สำหรับภาคประชาสังคมไทย ทูทางสังคม (Social Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ Putnam (1994) มองว่า ทูทางสังคมประกอบด้วย เครือข่าย บรรทัดฐานทางสังคม และความไว้วางใจกัน (Trust) ก่อให้เกิดค่านิยมที่เสริมความเข้มแข็งของประชาสังคม ทูทางสังคมจึงเป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) เป็นสินค้าเพื่อส่วนรวมมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากทุนประเภทอื่น ๆ เข้าถึงได้ง่าย ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มมูลค่า ทูทางสังคมจึงส่งผลให้บุคคลที่ไม่มีโอกาสหรือไม่มีเครือข่ายสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น หากมองในแง่มุมนี้ ทูทางสังคมในแต่ละภูมิภาคของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมากและมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ แม้จุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์และการพัฒนาจะมีแนวคิดที่แตกต่างกัน แต่หากทำให้วิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้าความเป็นมา (History) ของตนเอง ของชุมชน และของท้องถิ่น อันแสดงให้เห็นผ่านประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันสร้างสมและถ่ายทอดเรื่อยมากลายเป็นสินค้าสาธารณะ ก่อเกิดความตระหนักในคุณค่า แม้ว่าฐานะการเป็นแหล่งมรดกโลกอีกมิติหนึ่งจะถูกเชื่อมโยงเกี่ยวกับชาตินิยม (Nationalism) ก็ตาม

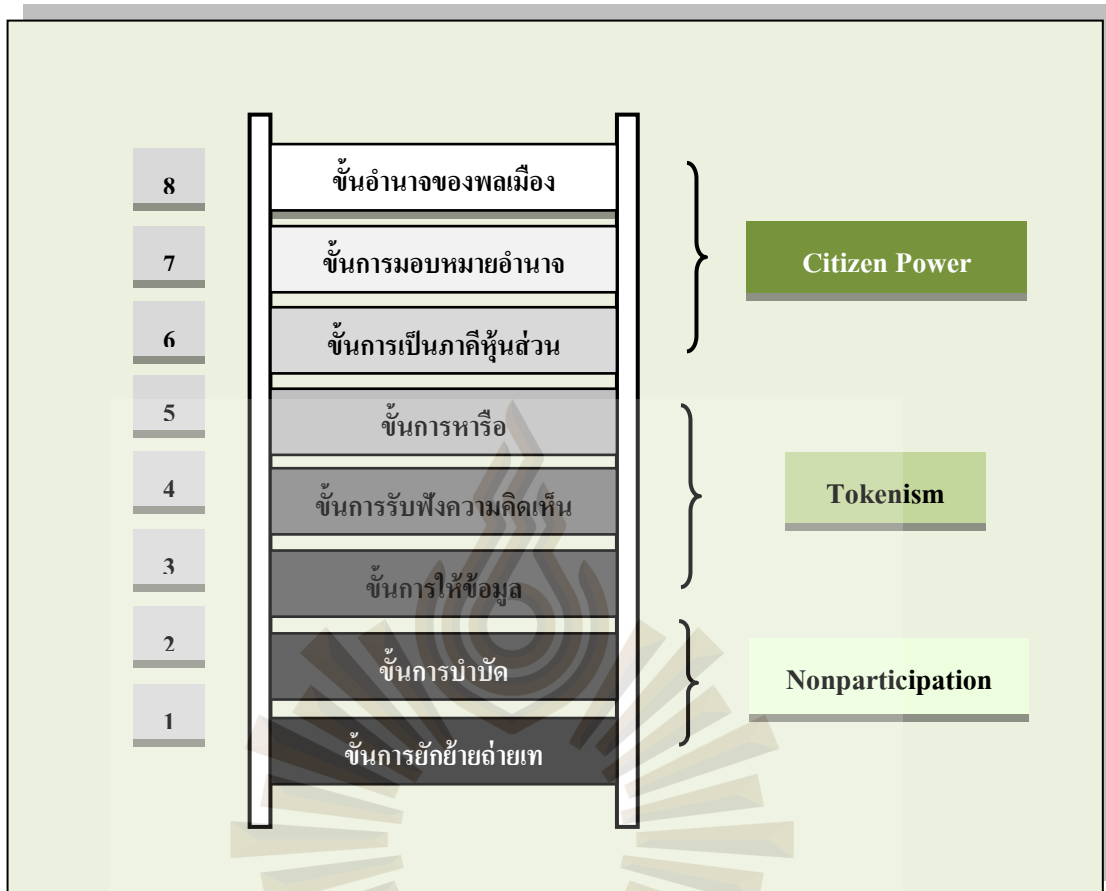
ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540 ข, น. 3) มองว่า “วัฒนธรรมคือทุน (Culture as Capital)” ดังนั้นจึงควรวินิจฉัยวัฒนธรรมมิบบทบาทนำในสังคม หากนำวัฒนธรรมกลับมาเป็นทุนทางสังคมใหม่ ก็ย่อมส่งผลให้เกิดการผลิตได้ โดยเฉพาะผลผลิตด้านการพัฒนาคน ทุนทางสังคมในเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นเงื่อนไขการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ทั้งนี้พลังของวัฒนธรรมชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อมีการปลูกให้สมาชิกของชุมชนมีจิตสำนึก รับรู้คุณค่าในวัฒนธรรมของตนเสียก่อน

สรุปประชาสังคม คือ ทุกภาคส่วนของสังคม ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่มีจิตสำนึกร่วมกัน มีการร่วมมือผ่านกิจกรรมหรือองค์การที่หลากหลาย เพื่อมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐหรือเพื่อให้ภาครัฐมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสาธารณะ ประชาสังคมในสังคมตะวันตกจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีการรวมตัวกันอย่างอิสระ โดยไม่มีภาครัฐเข้ามาแทรกแซง แต่สำหรับประชาสังคมในประเทศไทยอาจได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อให้ประชาชน ชุมชน หรือท้องถิ่นได้ทำกิจกรรมเอง โดยมีความเชื่อและจิตสำนึก รวมตัวกันในการรับผลประโยชน์จากภาครัฐหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่มิใช่การยึดกุมอำนาจรัฐ

2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมในลักษณะการเสริมพลังอำนาจแก่ประชาชน (Empowerment) การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะไม่สามารถกระทำได้ครบทุกประเด็น แม้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคมก็ตาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นและความสนใจของสังคมในขณะนั้นด้วย

อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969, pp. 216-224) ได้เสนอแนวคิดบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (A Ladder of Citizen Participation) ไว้ 8 ขั้น ดังรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 แสดงแนวคิดบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ที่มา : Arnstein, 1969, p. 217

ระดับขั้นบันไดที่ถูกแบ่งเป็น 8 ขั้น สะท้อนให้เห็นความเข้มข้นของการเข้ามามีส่วนร่วมของพลเมือง ดังนี้

ขั้นที่ 1 การชักย้ายถ่ายเท (Manipulation) มีลักษณะของสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) ในลักษณะจากบนลงล่าง (Up-Down) มุ่งควบคุมความคิดและพฤติกรรมของประชาชนเป็นหลัก

ขั้นที่ 2 การบำบัด (Therapy) ซึ่งแจ้งข้อมูลโดยมุ่งปรับทัศนคติและค่านิยมของประชาชน หันเหตความสนใจจากการจัดการไปสู่ความต้องการช่วยเหลือจากสังคมที่ประชาชนจะได้รับ

ขั้นที่ 3 การให้ข้อมูล (Informing) เป็นการแจ้งเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ประชาชนมีฐานะเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล แต่ไม่มีอำนาจในการต่อรอง อำนาจในการตัดสินใจยังเป็นของภาครัฐหรือผู้ถือครองอำนาจ

ขั้นที่ 4 การรับฟังความคิดเห็น (Consultation) การให้คำปรึกษา เป็นการมีส่วนร่วม บางส่วน พิจารณาได้จากที่ประชาชนเข้าร่วมประชุม หรือตอบแบบสอบถาม เน้นในเชิงปริมาณ ซึ่งผู้ถือครองอำนาจมักจะนำมากล่าวอ้าง ประชาชนส่วนใหญ่คือกลุ่มที่เห็นด้วยกับผู้ถือครองอำนาจ ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยมักจะไม่ได้รับข้อมูลจากผู้ถือครองอำนาจ

ขั้นที่ 5 การหาหรือ (Placation) ผู้ถือครองอำนาจอนุญาตให้ประชาชนมีการ แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นอย่างเข้มข้น สะท้อนออกมาเป็นทางเลือกต่าง ๆ แต่อำนาจในการตัดสินใจยังไม่ใช่ของประชาชน

ขั้นที่ 6 การเป็นภาคีหุ้นส่วน (Partnership) เริ่มต้นจากการเจรจาระหว่างประชาชน และผู้ถือครองอำนาจ นำไปสู่การวางแผนและการตัดสินใจร่วมกัน การดำเนินงานจะมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้นก็ต่อเมื่อฐานอำนาจอยู่ในชุมชน พลเมืองมีอำนาจในการต่อรองอย่างแท้จริงตรงเท่าที่ ทั้งสองฝ่ายเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการรักษาความเป็นหุ้นส่วนนั้นไว้

ขั้นที่ 7 การมอบหมายอำนาจ (Delegated Power) เป็นขั้นที่ประชาชน หรือตัวแทน ประชาชนถือครองอำนาจไว้โดยผ่านกระบวนการเจรจาต่อรองแทนที่จะตอบสนองความต้องการ จากแรงกดดันของอีกฝ่าย รูปแบบของอำนาจที่ได้รับมอบหมายจะแยกออกเป็นกลุ่มคู่ขนานระหว่าง พลเมืองกับผู้ถือครองอำนาจ แต่อำนาจของพลเมืองสามารถยับยั้งได้ หากความคิดเห็นของพลเมือง แบ่งแยกเป็นฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่ต่อต้านอย่างชัดเจน ในกรณีนี้ผู้ถือครองอำนาจจะทำหน้าที่ เป็นผู้ตัดสินใจผ่านการเจรจาต่อรองซึ่งถือรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรของพลเมืองผ่านการ วางแผนร่วมกัน เพื่อเน้นการกระจายอำนาจมากขึ้น เป็นผลมาจากการทำสัญญาหรือข้อตกลง ตลอดจนคำแถลงเฉพาะที่มีนัยสำคัญเกี่ยวกับอำนาจของประชาชนที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 8 อำนาจของพลเมือง (Citizen Control) เป็นการควบคุมอำนาจโดยพลเมือง และขยายอำนาจเพิ่มมากขึ้น ภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในฐานะสมาชิกของชุมชนนั้น สามารถใช้สิทธิของตนในการเจรจาต่อรองและดำเนินการต่าง ๆ ได้ แม้ว่าจะไม่ได้เป็นคณะกรรมการดำเนินงานอย่างเป็นทางการก็ตาม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าบันไดขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ยังไม่เกิดการมีส่วนร่วม ของประชาชน เรียกว่า “Nonparticipation” ประชาชนเป็นเพียงผู้รับฟังคำสั่งเจงเท่านั้น ซึ่งก็เป็น กลุ่มคนจำนวนน้อย อีกทั้งไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ บันไดขั้นที่ 3 ถึงขั้นที่ 5 ประชาชนมีโอกาส

ในการให้ข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็น แต่ก็ไม่มีหลักประกันใดๆว่า ความคิดเห็นของประชาชนจะได้รับการพิจารณา อีกทั้งไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ เรียกว่า “Tokenism” ส่วนบันไดขั้นที่ 6 ถึงขั้นที่ 8 สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับอำนาจของประชาชน ถือได้ว่าประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและมีบทบาทในเชิงรุกเพิ่มมากขึ้น โดยการมีส่วนร่วมในขั้นการเป็นหุ้นส่วนหรือภาคีในการดำเนินกิจกรรมเป็นจุดเริ่มต้นอำนาจเชิงคุณภาพของประชาชนอย่างแท้จริง หรือเรียกว่า “Citizen Power”

2.1.4 แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการ เป็นหลักคิดที่ภาครัฐในประเทศเสรีประชาธิปไตยให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นการบริหารราชการที่ประชาชนเรียกร้องและเป็นที่ยอมรับของประชาชน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและเป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย ภาครัฐจึงต้องมีการปรับระบบการบริหารราชการให้เป็นประชาธิปไตยซึ่งเรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participation Governance)” เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจทางการบริหารและการดำเนินกิจกรรมของภาครัฐทั้งทางตรงและทางอ้อม หลากหลายมิติตามความเหมาะสม โดยเป็นไปตามความต้องการพื้นฐานของประชาชนในแต่ละสังคมในลักษณะของการใช้อำนาจร่วม (Power With) ซึ่งการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระแสหลักของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนนั้นยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการบริหารที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมครบทุกกระบวนการเริ่มตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล ตลอดจนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจากแบบบนลงล่าง (Top - Down Approach) มาสู่การบริหารจากล่างขึ้นบน (Bottom - Up Approach) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญภายใต้แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) มากยิ่งขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559)

2.1.5 แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

การปรึกษาหารือ เป็นรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อการเห็นพ้องต้องกัน ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน เกิดจากการผสมผสานระหว่างข้อดีของประชาธิปไตยทางตรงและประชาธิปไตยทางอ้อมเข้าไว้ด้วยกัน โดยเชื่อในเรื่องการโต้แย้งด้วยหลักการและเหตุผลจะสามารถช่วยหาข้อสรุปที่ชอบธรรมร่วมกันได้ในที่สุด ซึ่งได้มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับภาคส่วนอื่น ๆ อย่างกว้างขวางและเท่าเทียมกัน กัตแมนและทอมป์สัน (Gutmann and Thompson, 1996) ให้คำจำกัดความประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือว่าเป็นรูปแบบของการปกครองที่เปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามาสู่กระบวนการตัดสินใจในเชิงนโยบายร่วมกับภาครัฐ โดยผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันด้วยเหตุผลที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปสำหรับสังคม ซึ่งมีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ เน้นกระบวนการการตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล (Reason-Giving Requirement) เหตุผลนั้นต้องเป็นเรื่องที่สังคมให้ความสำคัญและพลเมืองสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) ข้อผูกมัดที่เกิดจากการตัดสินใจ (Binding) และความเป็นพลวัต (Dynamic) ของกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

ดังนั้นประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจึงเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาสาธารณะ เป็นเวทีในระดับชุมชนที่ประชาชนจะมีโอกาสได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งเป็นช่องทางที่ทำให้ภาครัฐได้รับรู้ความต้องการและรับฟังข้อเสนอแนะและทางเลือกเพิ่มเติมจากประชาชนนำไปสู่ความเข้าใจและร่วมมือกันในการแก้ปัญหของสังคมต่อไป เป็นการสร้างพลังให้กับพลเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลบ้านเมืองร่วมกัน โดยทุกภาคส่วนของสังคมควรมีบทบาทที่หลากหลายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เนื่องจากส่วนสำคัญที่สุดของประชาธิปไตย คือ วัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ จิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552, น. 77) ได้แบ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) ประชาธิปไตยที่ประชาชนใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Representative Democracy) 2) ประชาธิปไตยที่ตรวจสอบควบคุมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Supervisory Democracy) 3) ประชาธิปไตยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Participatory Democracy) 4) ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง (Self-Government Democracy) โดยมองว่า ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเองแตกต่างจากประชาธิปไตย 3 แบบแรก เนื่องจากไม่ได้เน้นที่การเลือกตั้ง หรือการเลือกให้ได้

คนดี แต่เป็นการให้ประชาชนปกครองโดยตนเอง ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชนร่วมแรงร่วมใจในการทำอะไร สร้างอะไร เพื่อบ้านเมือง เพื่อชุมชน หัวใจสำคัญของประชาธิปไตยรูปแบบนี้คือการร่วมกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามัคคี ประชาธิปไตยที่ทำให้ประชาชนปกครองตนเองจึงเหมาะกับการนำมาปฏิบัติได้ในระดับท้องถิ่นและชุมชน เนื่องจากประชาชนมีความใกล้ชิดและมีความผูกพันต่อชุมชนในระดับหนึ่ง ต้องพยายามส่งเสริมให้ประชาชนรักบ้านเมือง ภูมิใจในชุมชน และอยากเข้าไปมีส่วนร่วมทำงานให้ชุมชน แก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ไม่ใช่แค่เรียกร้องหรือรอการแก้ไขจากรัฐ

ปัจจุบันกระแสท้องถิ่นนิยมได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ภาครัฐจึงควรเล็งเห็นถึงการตื่นตัวของประชาชน โดยนำจุดเด่นมาสร้างค่านิยมใหม่ในสังคมประชาธิปไตย ส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังและจริงใจ โดยให้ประชาชนได้มีโอกาสจัดการตนเอง ร่วมกันดูแลบ้านเมืองผ่านกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เน้นความสร้างสรรค์ร่วมกันของสมาชิกเพื่อสาธารณะประโยชน์ของชุมชน แม้บางครั้งอาจเกิดกรณีที่ความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่ก็เชื่อมั่นว่าจะสามารถแสวงหาความสมดุลระหว่างความสมานฉันท์กับความขัดแย้งได้ นับเป็นการสร้างสาระความเป็นประชาธิปไตยโดยโดยมุ่งให้พลเมืองจัดการตนเอง

2.1.6 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) เป็นแนวคิดของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองเน้นการสร้างพลเมืองทุกภาคส่วนของสังคมทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่มีจิตสำนึกสาธารณะและนำตนเองมาเป็นพลังร่วมกันดูแลบ้านเมือง รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมองว่าประชาชนเป็นมากกว่าผู้รับบริการ (Customers) ประชาชนมีศักดิ์ศรีความเป็นพลเมืองที่ใส่ใจสาธารณะประโยชน์ เน้นการที่ชุมชนและท้องถิ่นร่วมกันจัดการตนเองผ่านการปรึกษาหารือและไตร่ตรองเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดสังคมประชาธิปไตยที่ดี (Good Democratic Society)

โดยรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองได้หยิบยกแนวคิดของ ออสบอร์นและเกเบลอร์ (Osborne and Gaebler) มาสนับสนุน ซึ่งมองว่าภาคประชาสังคมจะเข้มแข็งได้ด้วยการรวมตัวของพลเมืองเพื่อร่วมกันแก้ไขและพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นของตน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557, น. 38-39) ได้แก่ 1) พลเมืองที่ก่อรูปเป็นชุมชนนั้นย่อมมีความรับผิดชอบและความผูกพันต่อสมาชิกมากกว่าภาครัฐ 2) พลเมืองและชุมชนนั้นย่อมเข้าใจปัญหาของตนเองได้ดีกว่าข้าราชการ

หรือพนักงานของรัฐ 3) พลเมืองและชุมชนนั้นย่อมมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาของตนเองอย่างดีที่สุด ในขณะที่ข้าราชการ หรือพนักงานของรัฐมักจะทำตามหน้าที่ตามระเบียบเท่านั้น 4) พลเมืองและชุมชนนั้นมีหัวใจ ไม่ตรีจิต และความสนิทสนม เป็นพวกเดียวกัน พร้อมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนข้าราชการ หรือพนักงานของรัฐมักสนใจแต่เพียงการปฏิบัติหน้าที่ 5) พลเมืองและชุมชนนั้นมีความคล่องตัวและมีความสร้างสรรค์ ในขณะที่ภาครัฐมักติดขัดอยู่กับระเบียบและข้อจำกัดต่าง ๆ ของระบบราชการ 6) พลเมืองและชุมชนนั้นมีจิตอาสา การใช้พลังจิตอาสาจึงเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายข้าราชการและพนักงานของรัฐลงได้ด้วย 7) ความสนิทสนมและความใกล้ชิด ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน สามารถจูงใจให้สมาชิกในชุมชนประพฤติปฏิบัติตามมติข้อตกลงได้ดียิ่งขึ้น ถือเป็นการเพิ่มประสิทธิผลการบังคับให้กฎหมายได้อีกแนวทางหนึ่ง และ 8) พลเมืองและชุมชนจะพยายามค้นหาทรัพยากรในชุมชนจนสามารถมาแก้ปัญหาหลุดวงไปได้ ในขณะที่ภาครัฐมักติดขัดเรื่องกำลังคนและงบประมาณอยู่เสมอ เนื่องจากถูกฝึกให้หวังพึ่งแต่ทรัพยากรและบุคลากรในภาครัฐเท่านั้น

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองเน้นการบริหารภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาสังคม มุ่งกระจายอำนาจและเพิ่มบทบาทของประชาชนและชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เป็นการบริหารที่จะเปลี่ยนคนชายขอบคนอ่อนแอให้เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและกระตือรือร้น เป็นกำลังของบ้านเมือง แต่การที่จะทำให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่เป็นเจ้าของระบบราชการได้นั้น ประชาชนต้องเป็นพลเมืองที่ริเริ่มร่วมเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจการบริหารเพื่อสาธารณะประโยชน์ได้ด้วย ซึ่งจำเป็นต้องลดอำนาจและบทบาทการบริหารของรัฐจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคลง แล้วกระจายอำนาจ บทบาท และทรัพยากรไปที่ท้องถิ่นให้ชุมชนและประชาสังคมให้มากขึ้น รัฐต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่มาเป็นผู้สนับสนุนให้ชุมชนและประชาสังคมได้ทำงานเพื่อบ้านเมืองมากขึ้น มีอำนาจ มีบทบาทในการตัดสินใจและใช้ทรัพยากรได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้พลเมืองรักบ้านเกิดและประเทศควบคู่กัน

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมีเงื่อนไขว่า ท้องถิ่น ชุมชน และประชาสังคม ต้องเกิดจากความรัก ความเอาใจใส่ ความเป็นเจ้าของ และระหว่างที่ทำก็ต้องปฏิบัติอย่างคนที่เท่าเทียมกัน ต้องปรึกษาหารือ ให้เกียรติ รับฟังซึ่งกันและกันให้มาก ต้องคำนึงถึงสาธารณะประโยชน์เป็นสำคัญ รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมักประสบความสำเร็จในระดับชุมชนและท้องถิ่น เนื่องจากมีความใกล้ชิด ผูกพันกัน จึงสามารถสร้างพลเมืองได้ง่ายกว่าในระดับอื่น

การดำเนินการเพื่อให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ถือว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่เน้นสาธารณะประโยชน์อันเป็นอุดมการณ์ของพลเมืองจัดการตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเรียกร้อง หรือรอรับจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป ดังนั้นการร่วมกันขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก จึงเป็นการพัฒนาที่มีจิตวิญญาณของท้องถิ่นมากกว่า

เรื่องของวัตถุ หรือมิติต่างเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวซึ่งนับว่าเป็นเจตนาารมณ์สาธารณะ (Public Will) อันจะนำไปสู่พลังเปลี่ยนแปลงสังคมให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการมองเห็นเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับพลเมืองในฐานะเจ้าของนั่นเอง

2.1.7 แนวคิดเมืองนิยม

เมืองนิยม เป็นแนวคิดของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2560 ก) ได้เสนอแนะผ่านกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่มองว่า บ้านเมืองมี 2 ระดับ คือ ระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และระดับท้องถิ่น ส่วนสำคัญในการบริหารประเทศมิใช่อยู่ที่ระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค หรือระดับภารกิจ แต่ควรมุ่งเน้นระดับพื้นที่เป็นหลัก เป็นการพัฒนาประเทศโดยท้องถิ่น เนื่องจากท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับพื้นที่มากกว่าส่วนกลาง หากรอให้ส่วนกลางดำเนินการอาจไม่ตรงกับความต้องการ หรือสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ดังนั้นส่วนกลางจึงควรมีหน้าที่เป็นเพียงผู้สนับสนุนการดำเนินงานของท้องถิ่น เพื่อให้มองเห็นภาพชัดขึ้น แนวคิดเมืองนิยมได้หยิบยกประเทศที่พัฒนาแล้วมาอธิบาย อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น โดยมองว่าหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศเหล่านี้ อยู่ที่ท้องถิ่น มิใช่ประเทศซึ่งเป็นระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่เน้นการพัฒนาต้องมาจากส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่นเป็นเพียงภาคสนาม ดังนั้นต้องปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ ในลักษณะร่วมมือกันทั้งระดับประเทศและระดับพื้นที่

การทำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์โลก โดยการเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ขนาดใหญ่ที่ทั่วโลกรู้จัก ซึ่งจะทำให้ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นำมาสู่ความภาคภูมิใจแก่ท้องถิ่นของตน โดยต้องสร้างอุดมการณ์ท้องถิ่นนิยมขึ้นมา และต้องนำทางความคิด นำสติปัญญา และนำทางยุทธศาสตร์ในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาคน เพราะท้องถิ่นเป็นบ้านเมืองของเรา โดยมองว่ากุญแจของความสำเร็จอยู่ที่ท้องถิ่นและเอกชน

ในหนังสือเอนกทรรศน์ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560 ข) ได้ย้ำว่า ท้องถิ่น ไม่จำเป็นต้องทำตามประเทศเสมอไป หากแต่ท้องถิ่นต้องนำประเทศ ต้องสร้างท้องถิ่นนิยมควบคู่กับชาตินิยม สร้างความรู้สึกว่าท้องถิ่นเป็นบ้านเมืองของเรา นำชุมชน ท้องถิ่น หรือภาคประชาสังคมมาร่วมกันดูแลบ้านเมือง รู้เท่าทันกระแสโลกและนำประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาพัฒนาประเทศด้วย

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

2.2.1.1 ข้อกำหนดขององค์การยูเนสโกว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเป็นมรดกโลก

การขึ้นทะเบียนแหล่งเป็นมรดกโลกได้นั้น ต้องดำเนินการตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก กำหนดให้แหล่งมรดกต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อย 1 ใน 10 ข้อ และคุณสมบัติอื่นอีก 2 ข้อ คือ ความเป็นของแท้ และคุณค่าความโดดเด่นอันเป็นสากล โดยผ่านการจัดการอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ซึ่งจะต้องมีกฎหมาย การคุ้มครอง และระบบการจัดการ เพื่อเป็นการรับรองว่าแหล่งมรดกนั้น จะได้รับการคุ้มครองและอนุรักษ์จากรัฐภาคี เป็นสมบัติของมนุษยชาติต่อไป องค์การยูเนสโกจึงได้กำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยระบุไว้ในย่อหน้าที่ 64 ของแนวทางอนุวัตตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ระบุว่า “States Parties are encouraged to prepare their Tentative Lists with the participation of a wide variety of stakeholders, including site managers, local and regional governments, local communities, NGO, and other interested parties and partners.” (World Heritage Centre, 2012, p. 18) รัฐภาคีควรสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ เช่น ผู้จัดการพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน NGO (องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ) และผู้ที่สนใจและมีส่วนร่วมอื่น ๆ ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและทุกระดับ เนื่องจากเป็นประเด็นที่คณะกรรมการมรดกโลกให้ความสำคัญต่อการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกนั่นเอง

2.2.1.2 การจัดการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในต่างประเทศ

เพื่อให้เห็นเชิงประจักษ์ว่าการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์นั้นเป็นจริง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการจัดการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในต่างประเทศที่เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมือง จนได้รับการยกย่องในระดับสากล คือ

(1) เมืองหลวงพระบาง (Town of Luang Prabang) ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2538 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 5 ได้รับการ

ยกย่องว่าเป็นเมืองที่ได้รับการปกป้องรักษาที่ดีที่สุด ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่น่าสนใจจนได้รับรางวัล Award of Merit จากองค์การยูเนสโก และรางวัล Wanderlust Travel Awards จากประเทศอังกฤษ ให้เป็น 1 ใน 10 เมืองยอดเยี่ยม (ธีรภัทร เจริญสุข, 2559)

หลวงพระบางเป็นเมืองโบราณเก่าแก่ผสมผสานด้วยวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกัน เนื่องจากเคยตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เป็นเมืองขนาดเล็กล้อมรอบด้วยหุบเขา มีวัดวาอารามที่เก่าแก่จำนวนมาก มีบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีตักบาตรข้าวเหนียว

การจัดการเพื่อให้เมืองหลวงพระบางเป็นแหล่งมรดกโลกนั้น เกิดจากความร่วมมือของ 3 ฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ สำนักงานมรดกโลกแห่งองค์การยูเนสโก และประชาชน (ศุภชัย สิงห์ชะนุศย์, 2552, น. 93) ในส่วนของการจัดการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกเมืองหลวงพระบางนั้น ได้มีการจัดประชุมสัมมนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองโบราณ โดยได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ ทำให้คนหลวงพระบางเกิดความตระหนักถึงคุณค่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและวัฒนธรรมที่งดงามในฐานะมรดกโลก จนปัจจุบันเมืองหลวงพระบางกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ในฐานะเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและความเจริญของเมืองเติบโตอย่างรวดเร็วควบคู่กับกลิ่นอายทางประวัติศาสตร์

(2) เมืองโบราณฮอยอัน (Hoi An Ancient Town) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2542 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 2 และข้อ 5 (วิกิพีเดีย, 2560 ; ลำเจียก สองสีดา, 2557)

ฮอยอันเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางทางการค้าสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำทูบอน (Thu Bon) ในสมัยของอาณาจักรจามปา ในช่วงศตวรรษที่ 16-17 มีชาวต่างชาติมาตั้งถิ่นฐานและค้าขายในเมืองนี้เป็นจำนวนมาก ทั้งชาวจีน ญี่ปุ่น ดัตช์ และอินเดีย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ต่อมาได้หลอมรวมกันจนกลายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวฮอยอันที่ยังคงตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน (เหรียญ หล่อวิมจล, 2554, น. 5) เกิดสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างศิลปะของจีน ญี่ปุ่น และตะวันตก โดยมีสะพานญี่ปุ่นเป็นสัญลักษณ์ของเมือง ก่อสร้างโดยชุมชนชาวญี่ปุ่น ในช่วงศตวรรษที่ 17 เพื่อเชื่อมย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีนกับชาวญี่ปุ่นที่อยู่คนละฝั่งเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาคารบ้านเรือนชาวประมงสไตล์โคโลเนียลและบ้านไม้เก่าแก่ของชุมชนชาวจีนที่ผสมผสานสถาปัตยกรรมจีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม ซึ่งยังคงได้รับการทำนุบำรุงรักษาจากชาวเมือง

ฮอยอัน จนกระทั่งศตวรรษที่ 19 ปากแม่น้ำทูโบนคืนเงิน ทำให้ไม่สะดวกในการเดินเรือ จึงได้ย้ายท่าเรือไปอยู่ที่เมืองดานัง (Da Nang) ซึ่งห่างออกไปประมาณ 30 กิโลเมตร ดานังจึงกลายเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญของประเทศเวียดนามแทนที่เมืองฮอยอัน (ปิ่น บุตรี, 2559)

ปัจจุบันงานศิลปะหัตถกรรมทั้งหลายยังคงถูกอนุรักษ์จากชาวพื้นเมืองที่ยังคงสืบสานและรักษาไว้ซึ่งความเป็นรากเหง้าของตนไว้ แสดงให้เห็นว่าการขึ้นทะเบียนเมืองทั้งเมืองให้เป็นมรดกโลกนั้น หมายถึงวิถีชีวิตและอารยธรรมของคนเมืองนั้นด้วย ชาวฮอยอันเห็นถึงคุณค่าของรากเหง้า ทำให้ความสวยงามแบบดั้งเดิมทั้งหลายยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก สิ่งปลูกสร้างและสภาพสิ่งแวดล้อมที่ยังคงเป็นเช่นเดิม ทำให้ฮอยอันเป็นเมืองที่ยังคงคูมีชีวิต วัฒนธรรมและอารยธรรมที่สวยงามยังคงดำเนินต่อไปบอกเล่าเรื่องราวเมืองฮอยอันได้อย่างชัดเจน สิ่งปลูกสร้างและประติมากรรมยังคงสภาพไว้ได้อย่างสมบูรณ์และได้ถูกดูแลอย่างดีจากทั้งชาวเมืองฮอยอัน รัฐบาล ผู้เกี่ยวข้อง และองค์การยูเนสโก โดยรัฐบาลเองได้มีการจัดทำแผนการจัดการเพื่อเป็นแนวทางในอนุรักษ์และพัฒนา ตลอดจนการดูแล รักษา ปรับปรุง ซ่อมแซม และการจัดระเบียบต่าง ๆ เพื่อความสะดวกและความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวเมืองฮอยอันและนักท่องเที่ยว (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 87-88)

2.2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

2.2.2.1 ข้อกำหนดของอโคโมสไทยว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเป็นมรดกโลก

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จึงได้จัดตั้งอโคโมสไทย (ICOMOS Thailand) ในฐานะองค์การอิสระ สมาชิกจากทุกภาคส่วนทำหน้าที่เพื่อสาธารณประโยชน์แก่โบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมสอดคล้องตามแนวทางสากล อีกทั้งยังได้จัดทำกฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Thailand Charter on Culture Heritage Management) เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและร่วมจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากที่ผ่านมาประชาชนเข้าใจว่าการอนุรักษ์แหล่งมรดกเป็นหน้าที่ของภาครัฐเท่านั้น แม้จะมีนักวิชาการและประชาชน แต่ก็เป็นแค่บางกลุ่มและจำนวนน้อยที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย อีกทั้งต้องได้รับอนุญาต หรือเห็นชอบจากภาครัฐเสียก่อน ทำให้การอนุรักษ์แหล่งมรดกประสบปัญหาและถูกลดคุณค่า กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหาร

จัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (อิโคโมสไทย, 2554, น. 8) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในหมวดที่ 5 ระบุว่า

(1) แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติของประชาชนทุกคนในชาติ ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบมิให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมถูกบุกรุก ทำลาย ทำให้เสียหาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์

(2) หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการกำหนดนโยบาย การเฝ้าระวัง การตัดสินใจ การตรวจสอบในการอนุรักษ์ และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม เช่น การพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ การสร้างความเข้าใจ การสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้มีการขับเคลื่อนเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในทุกพื้นที่

(3) กระบวนการการมีส่วนร่วมต้องเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

(4) กลไกสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้และการสร้างความเข้าใจ เพื่อสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วม โดยเคารพในภูมิปัญญาและความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านั้น

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ ความเจริญสมัยใหม่ที่เน้นวัตถุนิยมสามารถอยู่คู่กับความเชื่อทางจิตใจที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลจึงต้องจัดทำแผนแม่บทตามเงื่อนไขขององค์การยูเนสโก เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะสามารถจัดการแหล่งมรดกโลกให้เป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติได้อย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพราะมิฉะนั้นแหล่งมรดกอาจถูกใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม ทำให้เสื่อมคุณค่าและเสี่ยงต่อการถูกถอนชื่อออกจากบัญชีมรดกโลกได้

2.2.2.2 การจัดการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย

ประเทศไทยมีแหล่งมรดกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์

พระนครศรีอยุธยา และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง โดยมีการจัดการตามกลไกขององค์การยูเนสโก ดังนี้

(1) เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2534 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 1 และข้อ 3 (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 30) โดยคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ดำเนินการจัดทำและปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ได้กำหนดแผนงาน จำนวน 8 แผนงาน ประกอบด้วย 1) แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน 2) แผนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์พื้นที่โบราณสถานและการให้บริการนักท่องเที่ยว 3) แผนการจัดระเบียบชุมชนและการใช้ประโยชน์ที่ดินโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์ 4) แผนพัฒนาบริการทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 5) แผนพัฒนาปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ 6) แผนงานเศรษฐกิจและสังคม 7) แผนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และ 8) แผนพัฒนาสำนักงานบุคลากรและบริหารจัดการ

แหล่งมรดกโลกดังกล่าว ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ มีลักษณะการใช้พื้นที่ทั้งส่วนที่เป็นโบราณสถานซึ่งได้รับการดูแลโดยกรมศิลปากร และพื้นที่กันชนซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนในท้องถิ่นโดยมีการกำหนดและจัดสรรการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างชัดเจน รวมทั้งควบคุมสิ่งก่อสร้างและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่โดยคณะกรรมการพิจารณาอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารและใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตโบราณสถาน ปัจจุบันชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์เริ่มขยายตัวพร้อม ๆ กับการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของประวัติศาสตร์และเมืองมรดกโลก ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีการพูดถึงอย่างมากในวงการวิชาการ เนื่องจากพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยมีเจ้าของพื้นที่หลากหลายรูปแบบทั้งสำนักงานของหน่วยงานรัฐ โรงแรมของผู้ประกอบการเอกชน บ้านเรือนและร้านค้าของชาวบ้าน และที่นาของเกษตรกร เป็นต้น แต่ที่น่าสนใจ คือ มีประชาชนเพียงส่วนน้อยที่คิดว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของคุณค่ามรดกโลก (จาคูรงค์ โปะะรัตน์ศิริ, 2557)

(2) นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2534 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 3 มีการจัดการตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนา นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น 8 แผนงาน ประกอบด้วย 1) แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี 2) แผนพัฒนาปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก

3) แผนบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ 4) แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ 5) แผนงานโยกย้ายโรงงานอุตสาหกรรมและปรับปรุงการใช้พื้นที่ 6) แผนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว 7) แผนงานเศรษฐกิจและสังคม และ 8) แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนอุทยานประวัติศาสตร์ (กรมศิลปากร, 2559)

ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ปรับปรุงแผนแม่บทการบริหารจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นฉบับปี พ.ศ. 2559 ซึ่งครอบคลุมการแก้ไขปัญหา 3 ประเด็น (กรมศิลปากร, 2559, น. 19) ได้แก่ 1) ด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงาน 2) ด้านการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการเฝ้าระวัง และ 3) ด้านแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน แผนแม่บทดังกล่าวได้ระบุมาตรการปรับปรุงกฎระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้างใหม่ภายในเขตโบราณสถานเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีปัญหามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ปัญหาการโจรกรรม หรือการทำลายโบราณวัตถุ ปัญหาการร้องเรียนของประชาชนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยเฉพาะกรณีที่ต้องมีการเคลื่อนย้ายบ้านเรือนของตนออกจากแหล่งมรดกโลก (นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ, 2546)

(3) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2535 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 3 ภายใต้การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 และประกาศคณะปฏิวัติ พ.ศ. 2535 กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้ดำเนินการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง ปัจจุบันได้กลายเป็นหมู่บ้านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ในฐานะแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, น. 60-64)

แม้ว่าแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงจะมีแผนการจัดการตามกลไกขององค์การยูเนสโก แต่ก็ยังประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น การลักลอบขุดค้นและซื้อขายในตลาดมืดกันอย่างมากมาย โดยภาครัฐก็ได้แก้ปัญหาโดยใช้มาตรการทางด้านกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 รวมถึงประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 189 ที่ห้ามการขุดค้นในพื้นที่บ้านเชียงและบริเวณโดยรอบ ปัจจุบันชุมชนบ้านเชียงได้มีการขยายตัวและพัฒนาสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังขาดการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลต่อการอนุรักษ์หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี (ชลธิ์ เจริญรัฐ, 2553)

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ทั้ง 3 แหล่งข้างต้น สามารถตั้งข้อสังเกตจากผลการดำเนินงานตามแผนการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม รวมทั้งสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

(1) ทิศนคติระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ภาครัฐมีทัศนคติที่ไม่ตรงกับภาคประชาชน โดยภาครัฐมีกรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานหลักทำหน้าที่อนุรักษ์มองว่าการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกให้คงอยู่ในสภาพที่ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นสิ่งจำเป็น ร่องรอยของอดีตบ่งบอกถึงที่มาของความเป็นตัวตนในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นสมบัติสืบทอดถึงชนรุ่นหลังต่อไป ดังนั้นหน้าที่ที่สำคัญของประชาชนจึงต้องอนุรักษ์ตามกลไกขององค์การยูเนสโกอย่างเคร่งครัด ภายใต้การนำจากภาครัฐเป็นหลัก โดยมีการแยกพื้นที่ทั้งสองออกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งสำหรับประชาชนมองว่าการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นการแยกส่วนการทำงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนออกจากกัน การอนุรักษ์เป็นหน้าที่ของภาครัฐ ส่วนประชาชนกลับถูกกีดกันออกจากแหล่งมรดกโลกและมีหน้าที่เพียงแค่ทำตามคำสั่งจากภาครัฐเท่านั้น เกิดความขัดแย้งมากกว่าที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแหล่งมรดก (ศักดิ์รินทร์ แซ่ภู, 2554, น. 101)

(2) ความรู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งมรดก ประชาชนมีความรู้สึกไม่ได้เป็นเจ้าของแหล่งมรดก สืบเนื่องจากมาตรการทางด้านกฎหมายเป็นสำคัญ โดยภาครัฐมองว่าการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเป็นวิธีการของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลก แต่สำหรับประชาชนกลับมองว่ามาตรการทางด้านกฎหมายเป็นการลดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลก ประชาชนถูกกีดกันออกจากแหล่งมรดกโลกไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเหมือนในอดีต อีกทั้งการกระทำของประชาชนที่เกิดขึ้นก็ด้วยการบังคับใช้กฎหมาย ไม่ได้เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุให้แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยอยู่ในภาวะอันตรายเสี่ยงต่อการถูกถอดถอนออกจากบัญชีมรดกโลก

(3) ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นแหล่งมรดกโลก ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกตามแนวทางการจัดการของ

องค์การยูเนสโก ซึ่งมีขั้นตอนและรายละเอียดที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก อีกทั้งการดำเนินการเป็นหน้าที่ของภาครัฐเป็นหลัก ส่งผลให้ประชาชนขาดความตระหนักถึงคุณค่าแหล่งมรดก นำไปสู่พฤติกรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกแบบขาดความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในคุณค่า

(4) ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งมรดกโลก เมื่อแหล่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียง ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นแก่ชุมชนและเกิดความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปตามกระแสของการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับความเจริญที่เกิดจากการพัฒนา จนระบบเศรษฐกิจมีความรุ่งเรืองมากกว่ากระแสการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แหล่งมรดก อีกทั้งแหล่งมรดกโลกที่ตั้งอยู่นั้นก็มีประชาชนทั้งรุ่นเก่าซึ่งส่วนใหญ่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมและประชาชนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดตามกระแสการพัฒนา ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนา

2.2.2.3 การเสนอชื่อเมืองเชียงใหม่เป็นมรดกโลก

อนันต์ ตีระกุล อดีตกรรมการสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้หยิบยกประเด็นเชียงใหม่เป็นเมืองมรดกโลก ในช่วงประมาณปี 2555 โดยให้เหตุผลถึงแรงบันดาลใจว่า ประทับใจในอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของคนและเมืองเชียงใหม่ การดำเนินการในช่วงแรกอยู่ในกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาจึงได้ขยายความร่วมมือด้วยการขอความคิดเห็น การสนับสนุนจากบุคคล หน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนมีการประชุมเสวนาและได้รับความร่วมมือจากคณะ 7 เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด จากนั้นจึงเริ่มขยับเข้าไปขอความร่วมมือจากปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่และเทศบาลนครเชียงใหม่ (อานนท์ ตันติวิวัฒน์, 2558)

ปัจจุบันเมืองเชียงใหม่ ได้บรรจุเข้าสู่บัญชีรายชื่อเบื้องต้นขององค์การยูเนสโก ประเภทมรดกทางวัฒนธรรม นำเสนอตามหลักเกณฑ์การพิจารณาข้อ 2 ข้อ 3 และข้อ 4 ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก สมัยที่ 39 ระหว่างวันที่ 28 มิถุนายน – 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ณ กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี โดยคณะทำงานได้ดำเนินงานผ่านโครงการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ตามแนวทางเมืองมรดกโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่การเป็นมรดกโลก โดยการสนับสนุนจากองค์การบริหาร

ส่วนจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา องค์การภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเมืองเชียงใหม่ โครงการดังกล่าวได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 จนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งการดำเนินโครงการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ตามแนวทางเมืองมรดกโลก ออกเป็น 3 ระยะ (เชียงใหม่สู่มรดกโลก, 2561) ดังนี้

ระยะที่ 1 ดำเนินการระหว่างเดือนเมษายน – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 มุ่งเน้นไปที่การค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร โบราณ งานวิจัย เอกสารวิชาการ ตลอดจนการขอรับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสังเคราะห์คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 6 โดยมีองค์ประกอบคุณค่าของแหล่งมรดกเชียงใหม่ภายใต้ 3 ประการหลัก ได้แก่ คุณค่าด้านผังเมือง (Values of Town Planning) คุณค่าด้านวัฒนธรรมของเมือง (Values of Town's Culture) และคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม (Values of Town's Architecture)

นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอเป็นแหล่งมรดกโลกแบบกลุ่ม (Serial Nomination) ประกอบด้วย 2 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่และพื้นที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ เนื่องจากการนำเสนอเพื่อบรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นนั้นจำกัดอยู่เฉพาะวงวิชาการ การรับฟังความคิดเห็นเกิดขึ้นตอนหลังจากเมืองเชียงใหม่ได้บรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นแล้ว โดยในช่วงท้ายของการดำเนินการในระยะนี้ ได้มีการจัดประชุมเสวนารับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มนักวิชาการ นักออกแบบผังเมือง นักพัฒนาและนักเคลื่อนไหว พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป ซึ่งการแสดงความเห็นหลายครั้งทำให้คณะทำงานต้องกลับไปทบทวนเพื่อขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่มรดกโลกแบบ Single Nomination หรือ Serials Nomination

ระยะที่ 2 ดำเนินการระหว่างวันที่ 30 ธันวาคม 2559 – 26 สิงหาคม 2560 มีเป้าหมายเพื่อจัดทำข้อสรุปคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของเมืองเชียงใหม่ (OUV) และกำหนดขอบเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชนให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับกฎหมาย ข้อบัญญัติ ท้องถิ่น และศักยภาพในการปกป้องพื้นที่แหล่งมรดก พร้อมทั้งการต่อขอการขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดทำแผนการจัดการ (Management Plan) ที่ได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็น และประสานความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชน การจัดประชุมนานาชาติ Chiang Mai Forum of Experts โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมล้านนา-ไต และวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้เชี่ยวชาญ

ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง เข้าร่วมประชุมจำนวน 28 คน จากทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและอัตลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนเกณฑ์การพิจารณาจากข้อ 6 เป็นข้อ 3 แทน และมีการเสนอกรอบแนวคิดหลักของแผนการจัดการแหล่งมรดก (Management Plan) ใน 5 กลุ่มประเด็น ได้แก่ 1) กระบวนการร่วมมือกับพลเมืองเพื่อการดูแลเมือง 2) การอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าและคอยสุเทพ 3) การจัดการด้านการจราจรและขนส่ง 4) การจัดการการท่องเที่ยวและผู้มาเยือน และ 5) การจัดการเพื่อรองรับความเสี่ยง

ระยะที่ 3 ดำเนินการระหว่างวันที่ 2 กุมภาพันธ์ – 5 ธันวาคม 2561 มีเป้าหมายเพื่อจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ให้แล้วเสร็จควบคู่ไปกับการจัดทำแผนการจัดการซึ่งได้ข้อสรุป 2 ประการ คือ หลักเกณฑ์การพิจารณาข้อ 2 ข้อ 3 และข้อ 4 และการขยายขอบเขตพื้นที่คุ้มครอง จากข้อเสนอเดิมเมื่อปี 2560 เป็นพื้นที่คอยสุเทพ 32.37 ตร.กม. (พื้นที่ลุ่มน้ำที่หล่อเลี้ยงเมืองเชียงใหม่) และพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่ 5.30 ตร.กม. ตามประกาศเขตเมืองเก่าของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนขอบเขตพื้นที่กันชน 165.84 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่คอยสุเทพ-ปุย โดยอ้างอิงเขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย ผนวกเข้ากับพื้นที่ฝั่งเมืองรวมเมืองเชียงใหม่

ความก้าวหน้าจากการดำเนินการนั้น ปัจจุบันคณะทำงานได้จัดส่งเอกสารฉบับสมบูรณ์ให้แก่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2561 และรัฐบาลได้ดำเนินการส่งต่อไปยังศูนย์มรดกโลก ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้สำนักเลขาธิการ คณะกรรมการมรดกโลก ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน และสมบูรณ์ของเอกสาร อย่างไรก็ตามในระหว่างตรวจสอบ และการปรับแก้เอกสาร คณะทำงานเชียงใหม่มรดกโลกยังคงดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความก้าวหน้าของโครงการ และสร้างกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมจากคนเชียงใหม่ด้วยการเปิดตัวมาสคอต “น้องพาน” (เงี้ยวเผือก) สัตว์มงคล และเป็น 1 ใน 7 ชัยมงคลในตำนานการสร้างเมืองเชียงใหม่ เป็นสัญลักษณ์เพื่อการรณรงค์ผลักดันเชียงใหม่สู่มรดกโลกต่อไป (อานนท์ ต้นติวิวัฒน์, 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งแนวคิด ทฤษฎี และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าการดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น ต้องเกิดจากความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยภาครัฐในฐานะรัฐภาคีมีหน้าที่ดำเนินการตามขั้นตอนของ

องค์การยูเนสโกเพื่อให้แหล่งมรดกได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ภาคเอกชนมีหน้าที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือด้านการตลาดและการเงินในลักษณะการลงทุนเพื่อสังคม เป็นการหารายได้เข้าสู่ชุมชนต่อยอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อผลทางการค้า ส่วนภาคประชาชนมีหน้าที่ขับเคลื่อนเพื่อการสร้างเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถขายได้ ขณะเดียวกันก็ยังคงมีส่วนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้เพื่อผลประโยชน์ในการสร้างไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเพื่อผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

2.2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกโลก

เกรียงไกร เกิดศิริ, ภัทรพล เวทยสุภรณ์ และทิพวัลย์ ตั้งพูนทรัพย์ศิริ (2558) ศึกษาเรื่อง สังกาลย์วัฒนธรรมมรดกพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมแห่งคาบสมุทรมหาไค้: ศักยภาพร่วมในการเสนอชื่อแบบรวมกลุ่มสู่เส้นทางมรดกโลก ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการดำเนินการทั้งนี้มีฐานความคิดจากแนวทางการบูรณาการ (Integration) และแนวคิดองค์รวม (Holistic) ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลและความสำคัญของพื้นที่ที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมร่วมกัน ตลอดจนแนวทางการบริหารราชการสมัยใหม่ที่เน้นการจัดการในลักษณะกลุ่มยุทธศาสตร์จังหวัด ซึ่งแนวทางที่นำเสนอในงานวิจัยฉบับนี้ สอดคล้องกับข้อเสนอของกรมศิลปากรที่กำหนดว่าควรเสนอชื่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมของชาติในนามของ “เส้นทางวัฒนธรรมไชยา นครศรีธรรมราช สทิงพระ ไทรบุรี” แต่ในการวิจัยนี้ มีข้อเสนอแนวทางให้ดำเนินการผลักดันและดำเนินการแหล่งในประเทศไทยก่อน เพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยทันที เนื่องจากประเทศมาเลเซียมีกรอบความคิดในการให้ความสำคัญแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่แตกต่างกับประเทศไทย จึงจะยังไม่ให้ความสำคัญที่ผลักดันในฐานะเป็นความร่วมมือแบบทวิภาคีกับประเทศไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านความร่วมมือที่ภาครัฐควรให้การผลักดันต่อไป ปัจจุบันวัดพระมหาธาตุวราวิหารได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น หากมีการศึกษาพื้นที่อื่นตามประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นในลักษณะมรดกโลกร่วมกัน จะทำให้การพิจารณาอย่างองค์รวมของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลในฐานะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาคาบสมุทรมหาไค้ ในลักษณะของ “เส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route)” ที่อธิบายถึงเครือข่ายทางวัฒนธรรมของเมืองต่าง ๆ ในคาบสมุทรมหาไค้และคาบสมุทรมลายูในลักษณะของเส้นทางการค้าและเส้นทางจาริกแสวงบุญ ดังปรากฏในลักษณะร่องรอยของเส้นทางมรดกทางสถาปัตยกรรมพระพุทธศาสนา (Buddhist Heritage Routes) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมต่อและการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่อ้างถึงอยู่ในประเด็นกรอบความคิด (Thematic Framework) 18 ที่สัมพันธ์ต่อการพิจารณาคัดเลือกว่า

ตรงกับเกณฑ์ทั้ง 10 ข้อ ของคณะกรรมการมรดกโลกด้วยนั่นเอง ทั้งนี้จึงต้องดำเนินการศึกษาข้อมูลเชิงลึกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้ครบทุกมิติ เพื่อถอดรหัสคุณค่าด้านต่าง ๆ ออกมาสู่การเขียนที่เป็นลายลักษณ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในฐานะศูนย์กลางจิตวิญญาณของเมืองประวัติศาสตร์ในลักษณะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพลวัต (Living Heritage) ตลอดจนการวางแผนนโยบายอันนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ เพื่อให้หน่วยงานราชการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องผลักดันอย่างเป็นรูปธรรม และในอนาคตควรวางแผนขยายขอบเขตให้ครอบคลุมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าและศักยภาพในแหล่งอื่น ๆ บนคาบสมุทรภาคใต้ต่อไป ซึ่งจะยิ่งส่งเสริมให้คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล และความสมบูรณ์แบบของพระบรมธาตุเจดีย์ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยกำหนดแผนการดำเนินการมรดกโลกในรูปแบบ (Theme) ของเส้นทางวัฒนธรรม (Cultural Route)

ศันสนีย์ กระจ่าง โฉม และคณะ (2559) ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทเรียนจากเมืองมรดกโลกหลวงพระบางสู่ว่าที่เมืองมรดกโลกเชียงใหม่: ศึกษาการกำหนดเขตการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการทางผังเมืองและแผนการใช้ที่ดินเมืองหลวงพระบาง ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการดูแลรักษาเมืองมรดกโลกประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจ - สังคม 2) โครงสร้างการบริหารจัดการผังเมืองระบบกฎหมาย และ 3) ทางกายภาพและเกณฑ์ในการควบคุมระบบผังเมือง มีการกำหนดเขตในการใช้พื้นที่และจัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินไว้อย่างชัดเจน ในด้านผลกระทบจากการเป็นเมืองมรดกโลก ชาวหลวงพระบางส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ เนื่องจากการเป็นเมืองมรดกโลกจะทำให้หลวงพระบางเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติมากขึ้น ส่งผลให้ชาวหลวงพระบางมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว มีการเข้ามาลงทุนมากขึ้น เกิดการจ้างงาน ทำให้คนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่ค่าครองชีพก็จะสูงขึ้นเช่นกัน ข้อพึงระวังของชาวหลวงพระบางที่ต้องการจะปรับเปลี่ยนบ้านเป็นที่พักจึงควรศึกษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ภาครัฐได้กำหนดไว้ภายใต้กฎเกณฑ์การเป็นมรดกโลก ซึ่งการเป็นเมืองมรดกโลกทำให้ชาวหลวงพระบางเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมผ่านการเผยแพร่วิถีชีวิตของชาวหลวงพระบางให้แก่ประชาคมโลกได้รับรู้ และแม้ว่าสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองหลวงพระบางจะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ก็ยังมีผลกระทบด้านลบเช่นกัน เช่น การจราจรติดขัดมากขึ้น เกิดมลภาวะทางเสียงจากยานพาหนะบนท้องถนน เกิดอุบัติเหตุขึ้นบ่อยครั้ง ดังนั้น

สิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของเมืองหลวงพระบางในฐานะเมืองมรดกโลก จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นเมืองมรดกโลก โดยประชาชนต้องมีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษาเมืองมรดกโลก

เกรียงไกร เกิดศิริ, อิศรชัย นูรณะอรรจน์ และชนิก หมั่นคำวัง (2559) ศึกษาการวิเคราะห์สภาพการณ์แหล่งในบัญชีรายชื่อในราชอาณาจักรไทย: ศักยภาพและข้อจำกัดบนเส้นทางสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์ (SWOT Analysis) แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในราชอาณาจักรไทยที่ได้รับการเสนอชื่อในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น เพื่อทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสู่การขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของราชอาณาจักรไทย

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาด้วยวิธีการประเมินสภาพการณ์ โดยมีวิธีการศึกษาด้วยการศึกษาเชิงวิพากษ์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอแหล่งของราชอาณาจักรไทยพบว่า แม้ว่าจะมีการปรับปรุงหัวข้อของเอกสารครบตามข้อกำหนดของคณะกรรมการมรดกโลก แต่ทว่าในเนื้อหาของเอกสารประกอบการพิจารณา และแนวทางในการนำเสนอที่กลับไม่สะท้อนให้เห็นถึงการวิเคราะห์กรอบของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และนำมาสู่การปรับตัวในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เพื่อส่งแหล่งใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพเข้าไปบรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น และการจัดทำเอกสารเพื่อขอรับการยกย่องแหล่งที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นแล้วขึ้นเป็นแหล่งมรดกโลกต่อไป จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situation Analysis) ด้วยวิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแหล่งบัญชีรายชื่อ พบว่าในประเด็นปัจจัยส่งเสริมภายใน คือ จุดแข็งด้านคุณค่า และจุดแข็งด้านการบริหารจัดการ และมีปัจจัยส่งเสริมภายนอก คือ ศักยภาพด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ และศักยภาพด้านคุณค่าเชิงนามธรรม มีอุปสรรคภายใน คือ จุดอ่อนด้านขนาดของแหล่ง และจุดอ่อนเรื่องการเลือกเกณฑ์คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล และมีอุปสรรคภายนอก คือ ข้อจำกัดด้านยุทธศาสตร์ในการเสนอแหล่งเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ข้อจำกัดด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และข้อจำกัดด้านบุคลากรและหน่วยงานรับผิดชอบ

แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการ โดยไม่มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดอย่างเป็นรูปธรรมได้ทำให้ขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ นั้นแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางการเมือง อีกทั้งกระบวนการเร่งรัดให้ดำเนินการ โดยภาคราชการที่ยึดโยงการดำเนินการเข้ากับกรอบงบประมาณตลอดจนค่านิยมเรื่องการจะต้องผลักดันให้เรื่องต่าง ๆ บรรลุผลในช่วงสมัยของข้าราชการการเมือง และข้าราชการประจำในท้องถิ่น โดยปราศจากความเข้าใจถึงรายละเอียดที่

คณะกรรมการมรดกโลกได้กำหนดจากสถานการณ์กดดันของฝ่ายการเมืองได้ส่งผลให้ข้าราชการประจำในท้องถิ่นต้องปฏิบัติตามนโยบายของภาคการเมืองจึงเป็นอุปสรรคสำคัญ เพราะการปฏิบัติดังกล่าวจะไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งซึ่งซึ่งปกติมักจะใช้ระยะเวลาในการดำเนินการที่ยาวนานด้วยเพราะต้องสร้างองค์ความรู้ให้ทราบถึงคุณค่าที่ซับซ้อนและแท้จริงเพื่อนำไปสู่แนวทางการดำเนินการที่เหมาะสม การเร่งรัดการดำเนินการดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดการผูกปัญหาใหม่ เนื่องจากความเร่งรีบในการนำเสนอข้อมูลของแหล่งไปยังคณะกรรมการมรดกโลกโดยปราศจากการศึกษาที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และรอบด้านเพียงพอ ส่งผลให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินการในขั้นต่อไปในอนาคต

เพราะฉะนั้นการศึกษาทบทวนถึงกลยุทธ์การดำเนินการของรัฐภาคีสมาชิกต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปซึ่งมีปัจจัยแวดล้อมพื้นฐานเช่นเดียวกับราชอาณาจักรไทย รวมไปถึงรัฐภาคีสมาชิกเหล่านี้ได้พื้นตัวเองขึ้นจากภาวะการล่มสลาย และการปิดประเทศ อาทิวราชาอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม แต่กลับประสบความสำเร็จในการดำเนินการนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าทุกรัฐภาคีสมาชิกนั้นต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการ “ศึกษาวิจัย” เพื่อการสร้าง “องค์ความรู้ทางวิชาการ” ทั้งที่ดำเนินการโดยนักวิชาการภายในประเทศ และความร่วมมือกับนักวิชาการต่างประเทศ ซึ่งนำไปสู่การกำหนดแผนการดำเนินการ แผนการบริหารจัดการ ฯลฯ ควบคู่กับการวางแผนยุทธศาสตร์ในการผลักดัน และดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย และชี้วัดได้ ทว่าการดำเนินการต่อเนื่องเพื่อนำเสนอรายชื่อเพื่อขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกนั้นยังไม่มีผลการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม สะท้อนให้เห็นถึงภาวะการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ ทุนศึกษาวิจัย ตลอดจนความร่วมมือกับหน่วยงานระดับนานาชาติอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้องค์ความรู้ทางวิชาการที่จะเป็นส่วนประกอบเพื่อเสนอขอรับการพิจารณายังมีอยู่ไม่มากเพียงพอเนื่องจากแหล่งบางแหล่งที่ต้องการนำเสนอมีขนาดเล็ก และไม่สามารถตอบโจทย์คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลได้นอกจากนี้ ในบางกรณีการเสนอชื่อแหล่งต่าง ๆ เพื่อขอรับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกยังผูกโยงกับกระบวนการท้องถิ่นนิยม ซึ่งแม้ว่าเป็นจุดแข็งที่สร้างพลังให้กับชุมชนท้องถิ่น ทว่าก็ต้องมองไปถึงการสร้างความหมาย และคำอธิบายคุณค่าในระดับสากล หรือที่เรียกว่า “คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล” ให้ระดับนานาชาติเห็นพ้องด้วย ในกรณีนี้จึงจำเป็นต้องดำเนินการประเมินศักยภาพของแหล่งที่ต้องการนำเสนออย่างตรงไปตรงมาบนฐานข้อมูลทางวิชาการที่เข้มแข็งเพียงพอ อันจะทำให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค อันจะนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติงานได้จริง มีทิศทาง และคาดการณ์ความสำเร็จได้นอกจากนี้ ความสำเร็จอย่างสำคัญของการดำเนินการของรัฐภาคีสมาชิกที่เลือกมาใช้เป็นกรณีศึกษานั้น เกิดขึ้นจากฐานสำคัญ คือ การสร้าง

“องค์ความรู้ทางวิชาการ” ที่มีฐานจากการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบเชื่อถือได้ และมีกระบวนการตรวจสอบองค์ความรู้เหล่านั้นก่อนนำมาสร้างคำอธิบาย และความหมายเชิงคุณค่า อีกทั้งยังต้องแสดงให้เห็นคุณค่าทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับสากลการดำเนินการจากขั้นตอนการสร้างองค์ความรู้นั้นจะได้ผลลัพธ์ที่นำไปสู่ขั้นตอนการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งอื่น ๆ เพื่อเป็นการประเมินตนเอง (Self-Assessment) ว่าหากเปรียบเทียบแหล่งที่ต้องการนำเสนอกับแหล่งในระดับสากลแล้ว แหล่งที่ต้องการนำเสนอมีศักยภาพ และคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลหรือไม่ หากว่าพิจารณาว่ามีศักยภาพและมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลแล้วต้องพิจารณาต่อไปว่า แหล่งดังกล่าวนี้มีจุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไร และอะไรคือโอกาสที่จะช่วยส่งเสริม และอะไรคืออุปสรรคที่จะกั้นขวางการดำเนินการ และนำไปสู่การวางแผนเพื่อส่งเสริมจุดแข็งและ โอกาสและลดจุดอ่อนและอุปสรรคในการดำเนินการ รวมไปถึงต้องใช้องค์ความรู้ และประสบการณ์จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินการของรัฐบาลีสมาชิกอื่น ๆ ที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปเพื่อนำมาสู่การวางแผนต่อไป

สุภาพรณ์ ประสงค์ทัน และวรางคณา อติศรประเสริฐ (2559) ศึกษาเรื่อง แผนงานการสร้างขีดความสามารถของเครือข่ายด้านการจัดการการท่องเที่ยววัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก ผลการศึกษาพบว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีจุดแข็ง 4 ประการ ได้แก่ 1) ทุกภาคส่วนมีความรู้ความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับกฎระเบียบของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร การปฏิบัติตนเองให้เหมาะสมเมื่อมาสักการะบูชาของค์พระบรมธาตุเจดีย์ 2) ผู้ที่นำเยี่ยมชมวัดมีความรู้ในประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และสามารถอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดี 3) เจ้าหน้าที่ของวัด เช่น เจ้าหน้าที่ดูแลดอกไม้-รูปเทียน เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑน์ และเจ้าหน้าที่ดูแลวัด มีความเป็นเจ้าบ้านที่ดี ต้อนรับ และดูแลผู้ที่เยี่ยมชมวัดด้วยความเต็มใจ และ 4) สินค้าของที่ระลึกที่จำหน่ายบริเวณวัดมีความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช อาทิ เครื่องถมฝ้ายก เป็นต้น

จุดอ่อน ได้แก่ 1) ทุกภาคส่วนยังไม่มีการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง ทำให้การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) ประชาชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการอาชีพค้าขายในบริเวณและพื้นที่ใกล้เคียงกับวัด รวมทั้งกลุ่มและหน่วยงานสนับสนุนบางส่วนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในประเด็นของผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลกระทบต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์และวัด 3) ผู้ประกอบการขาดความรู้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการกระจายผลประโยชน์ที่ทุกฝ่ายสามารถได้รับร่วมกัน 4) ทุกภาคส่วนยังมีความรู้เกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในเรื่องประวัติความเป็นมาและความสำคัญที่แตกต่างกัน ทำให้ข้อมูลที่เผยแพร่ออกไปไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 5) ทุกภาคส่วนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกโลกในประเด็นความสำคัญของมรดกโลก ภัยคุกคามต่อแหล่งมรดกโลก การอนุรักษ์อย่างยั่งยืน เกณฑ์การประเมินเกี่ยวกับคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล วิธีการในการลงนามเป็นแหล่งมรดกโลก และการกำหนดแนวทางในการป้องกันมรดกโลกทางวัฒนธรรม 6) ประชาชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวยังขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระยะสั้นและระยะยาว 7) ขาดหน่วยงานที่ดูแลป้ายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ภายในวัดและพื้นที่โดยรอบให้มีเนื้อหาที่ถูกต้องและไม่ซ้ำซ้อน อีกทั้งยังขาดป้ายแนะนำเส้นทางการเดินชมภายในวัด 8) ผู้ดูแลวัดยังขาดทักษะในการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในวัดและพื้นที่โดยรอบ เช่น ห้องน้ำ ที่จอดรถ การจัดระเบียบของขยะ และการจัดการพื้นที่บริเวณชั้นวางรองเท้า 9) จำนวนยุวมัคคุเทศก์ยังมีปริมาณที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยวและผู้ที่ต้องการเยี่ยมชมวัด 10) ทุกภาคส่วนยังขาดทักษะในด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะในส่วนของภาษาอังกฤษที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

โอกาส ได้แก่ 1) ทุกภาคส่วนมีความเต็มใจที่จะเป็นส่วนร่วมในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยว หากมีการให้ความรู้ความเข้าใจและมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 2) ทุกภาคส่วนมีความภูมิใจและมีจิตสำนึกรักในจังหวัดนครศรีธรรมราชและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 3) การแต่งกายของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความเป็นเอกลักษณ์ที่มีมานาน เช่น ผ้าทอ ผ้ายกดอก ผ้ายกทอง ซึ่งทุกภาคส่วนสามารถนำเอกลักษณ์การแต่งกายนี้ มาสร้างเป็นจุดเด่นให้กับการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช 4) การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐทั้งในเรื่องของงบประมาณและการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ทำให้มีหลายหน่วยงานสนใจเข้าร่วมการจัดการท่องเที่ยวและวางแผนพัฒนาวัด 5) ความหลากหลายของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เช่น การให้ทานไฟ การแห่ผ้าขึ้นธาตุ การกวนกระยาสารท และวันสารทเดือนสิบ ส่งเสริมให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมวัดอย่างต่อเนื่อง

อุปสรรค ได้แก่ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์เมืองนคร ยังไม่ได้ถูกรวบรวมให้เป็นหนึ่งเดียวกันและยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ทำให้ขาดองค์ความรู้ที่แท้จริง 2) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผน

และบริหารจัดการการท่องเที่ยวยังจำกัดอยู่เพียงวงแคบ ทำให้ทุกภาคส่วนขาดความสนใจและไม่มี ความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมการประชุมกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ 3) การสนับสนุนจาก ภาครัฐในโครงการต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น โครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะ และจิตสำนึกในการให้บริการของภูมิภาคทุกภาคความต่อเนื่อง ทำให้ขาดงบประมาณในการ ดำเนินงาน 4) ลักษณะบุคลิกภาพของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราชค่อนข้างที่จะตรงไปตรงมา พุดจาด้วยน้ำเสียงที่ห้วน ไม่มีหางเสียง และพูดเร็ว ทำให้นักท่องเที่ยวอาจจะเกิดความเข้าใจผิดว่า ไม่มีอัธยาศัย ขาดการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และไม่มีคุณสมบัติของผู้ให้บริการที่ดี

ข้อเสนอแนะแผนงานการเสริมสร้างขีดความสามารถของเครือข่ายด้านการจัดการ การท่องเที่ยววัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารต่อการรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วิสัยทัศน์ คือ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและเสริมสร้างขีดความสามารถของเครือข่ายด้านการจัดการการท่องเที่ยว วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวมรดกโลกอย่างยั่งยืน เป้าประสงค์หลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) อนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรมให้คงอยู่สู่อนุชนรุ่นหลัง 2) เสริมสร้างค่านิยมและจิตสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจในรากฐานทาง วัฒนธรรมของตน 3) พัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคลากรการท่องเที่ยว เพื่อการส่งมอบคุณภาพการบริการและการจัดการการท่องเที่ยว และ 4) บูรณาการเครือข่ายด้านการ จัดการการท่องเที่ยววัดและเชื่อมโยงร่วมกับเครือข่ายต่าง ๆ ภายใต้อำเภอ 4 พันธกิจหลัก ประกอบด้วย 1) เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามให้มีการสืบทอดและพัฒนา อย่างยั่งยืน 2) เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรการท่องเที่ยวของเครือข่าย ด้านการ จัดการการท่องเที่ยววัด ด้านความรู้ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อรองรับการเป็น มรดกโลก และ 3) เพื่อพัฒนาเครือข่ายด้านการจัดการการท่องเที่ยววัด เพื่อให้เกิดการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และ 4) บริหารจัดการองค์ความรู้ด้านการ คุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ และบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยแบ่งออกเป็น 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 คุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างความรู้ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคลากรในเครือข่าย ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยว และ ยุทธศาสตร์ที่ 4 บริหารจัดการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ การพัฒนา และการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว

พระสมภาร บุตประสิทธิ์ (2560) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการเมืองมรดกโลก แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการ

จัดการเมืองมรดกโลก แขวงหลวงพระบาง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

- 1) ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ประชาชนแสดงออกทางอารมณ์ด้วยความรู้สึกของความรักและห่วงใย
- 2) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในเชิงอนุรักษ์และพัฒนา
- 3) ด้านบทบาทหน้าที่ คณะมรดกโลกตระหนักถึงปัญหาและดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายนำพาชี้แนะ โดยมีพระสงฆ์และประชาชนร่วมกันสนับสนุน และ
- 4) ด้านประสิทธิภาพการจัดการ

การจัดการในปัจจุบันมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้รับความร่วมมือจากชุมชน พระสงฆ์ และแผนกมรดกโลก ซึ่งปัจจัยความสำเร็จ คือ ความเข้าใจปัญหาในพื้นที่ ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษามรดกทั้งในเชิงวิชาการและเชิงเทคนิค ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนากระบวนการจัดการเมืองมรดกโลก แขวงหลวงพระบาง พบว่ามีปัญหาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านประสิทธิภาพการจัดการ ประชาชนเข้าใจกฎระเบียบในการปกป้องรักษาแหล่งมรดกค่อนข้างน้อย
- 2) ด้านบทบาทหน้าที่ ประชาชนและภาครัฐไม่เต็มที่ในการให้ความร่วมมือ
- 3) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน คณะกรรมการมรดกโลกมีความใกล้ชิดกับประชาชนน้อย และ
- 4) ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ประชาชนในบางส่วนยังขาดความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของวัดวาอารามและโบราณสถาน

ไชยรัตน์ ปราณี (2557) ศึกษาเรื่อง ทูนทางมรดกทางวัฒนธรรมกับการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า

- 1) สามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเขตเมืองน่าน จัดแบ่งออกมาเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) วัด 2) องค์ประกอบระดับเมือง 3) คู่ม และ 4) เรือนพื้นถิ่น

จากการสำรวจปรากฏแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มที่เป็นวัดทั้ง 4 ยุคสมัย จำนวนทั้งสิ้น 23 แห่ง ซึ่งผ่านการบูรณะซ่อมแซมมาแล้วทั้งสิ้น รูปแบบทางศิลปกรรมส่วนใหญ่เป็นแบบลานนา แต่ก็มีส่วนแห่งที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก เช่น วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ เป็นต้น กลุ่มองค์ประกอบระดับเมือง ส่วนใหญ่เป็นแนวคูเมืองและกำแพงเมืองเดิมซึ่งในช่วงเวียงญูเพียงแฉ่งแห่ง คงเหลือเพียงด้านทิศเหนือและทิศใต้ ส่วนที่คงเหลือให้เห็นชัดเจนอยู่ในช่วงเมืองน่าน นอกจากนั้นยังมีช่วงเมืองซึ่งเป็นลานโล่งที่ไว้ใช้สำหรับประกอบพระราชพิธี หรือพิธีต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่ 3 คือ คู่ม ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชนชั้นสูง หรือขุนนางที่ปกครองเมืองน่าน ในอดีตมีขนาดใหญ่และตกแต่งด้วยความประณีตกว่าเรือนพื้นถิ่น คงเหลือหลักฐาน จำนวน 11 หลัง ปัจจุบันคู่มบางแห่งได้ดัดแปลงเป็นพิพิธภัณฑ์ และกลุ่มที่ 4 คือ เรือนพื้นถิ่น ซึ่งปัจจุบันยังพบได้ทั่วไปในเขตเมืองเก่า แต่มีการซ่อมแซม หรือเพิ่มเติมบางส่วน เนื่องจากเรือนพื้นถิ่นจะสร้างจากไม้ ทำให้ผุพังไปตามกาลเวลา จุดเด่นของเรือนพื้นถิ่นในเขตเมืองน่าน คือ เรือนแถว การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดระบบฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดน่าน โดยทำการสำรวจภาคสนามเพื่อจัดเก็บ

ข้อมูลเชิงตำแหน่งโดยใช้ค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์และข้อมูลเชิงบรรยายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดก เช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะเชิงประจักษ์ รวมถึงภาพถ่าย เป็นต้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์พื้นที่การใช้งานของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองน่าน การนำเอาฐานข้อมูลมาเผยแพร่ในรูปแบบของแผนที่ออนไลน์ สร้างแผนที่แอปพลิเคชันข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งแผนที่ออนไลน์สามารถระบุเส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ มีภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงระบุข้อมูลและสิ่งที่น่าสนใจทางด้านสังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก 2) เพื่อศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก 3) เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก และ 4) เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก ดังนั้นในส่วนของการศึกษาในครั้งนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับมรดกโลก แนวคิดพลเมือง แนวคิดประชาสังคม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง และแนวคิดเมืองนิยม เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก เป็นมรดกของประชาชนและมวลมนุษยชาติต่อไป

บทที่ 3

การขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

จากสมมติฐาน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และที่ผ่านมาประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมจำนวนมาก โดยมีกรนำแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องเกิดจากการดำเนินการร่วมกัน ได้รับการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างสร้างสรรค์ในฐานะพลเมือง เพื่อให้แหล่งมรดกนั้นไม่เพียงเป็นแค่มรดกเพื่อประชาชน แต่เป็นมรดกของประชาชนและมวลมนุษยชาติต่อไป ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม จำนวน 22 คน แบ่งออกเป็น 3 ภาคส่วน ได้แก่ 1) ภาครัฐ 2) ภาคเอกชน และ 3) ภาคประชาชน ทำการสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ถึงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ได้ข้อค้นพบจากการวิจัยในลักษณะสานพลังประชารัฐ ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกันจากทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก โดยภาครัฐมีหน้าที่หลักในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณาขององค์การยูเนสโก โดยเคารพความคิดเห็นของชุมชน ภาคเอกชนดำเนินกิจการรองรับการเป็นมรดกโลกและสนับสนุนเกี่ยวกับงบประมาณผ่านการบริจาค ส่วนภาคประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งมรดก ได้นำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมติดตาม ดูแลสมบัติของตนอย่างใกล้ชิด

3.1 การดำเนินการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

การดำเนินการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อให้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น เป็นการดำเนินการร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในลักษณะของการมี

ส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (Participation Governance) ทว่าการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนก็มีบทบาทแตกต่างกันออกไป ซึ่งจะอธิบายการดำเนินการของแต่ละภาคส่วน ดังนี้

3.1.1 การดำเนินการของภาครัฐ

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก กำหนดให้การจะยื่นขอขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก ต้องกระทำในนามของรัฐเท่านั้น โดยในเบื้องต้นรัฐภาคีต้องทำการสำรวจเตรียมนำเสนอแหล่งมรดกที่มีศักยภาพในประเทศของตน เพื่อให้ได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นเสียก่อน เนื่องจากแหล่งมรดกที่จะได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกได้นั้น ต้องเป็นแหล่งมรดกที่บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นนี้เท่านั้น ดังนั้นภาครัฐนำโดยคณะทำงานจังหวัดนครศรีธรรมราชได้มีการดำเนินการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1.1.1 การเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลก

แนวคิดในการเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลก เริ่มขึ้นในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย คุณภาณุ อุทัยรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชในขณะนั้น ได้ร่วมกันหารือกับคณะนักวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและผู้ที่สนใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประกอบด้วย อาจารย์สมพุทธ ชูระเจน, ผศ.ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, รศ.วิมล คำศรี, ผศ.ประยัด เกษม, คุณสวัสดิ์ กฤตรัชตนันต์, คุณองอาจ สนทะมิโน และคุณจารุมี นพรัตน์ เพื่อเสนอให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในการรับพิจารณาของรัฐบาลไทย เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกตามหลักเกณฑ์ขององค์การยูเนสโก โดยมีคุณภาณุ อุทัยรัตน์ ซึ่งได้รับมอบหมายจากรองนายกรัฐมนตรี คุณกอร์ปศักดิ์ สภาวสุ ให้ศึกษารายละเอียดและขั้นตอนการเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก หลังจากการศึกษาขั้นตอนและรายละเอียดแล้ว จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลเพื่อเตรียมการสำหรับการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลก โดยการนำเสนอคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดกต้องมีความชัดเจนและโดดเด่นอย่างเห็นได้ชัดเจนเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่น ๆ (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561 ; ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2557, น. 32)

ในปี พ.ศ. 2553 เป็นช่วงเวลาการเตรียมการเพื่อนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมภายใต้ความรับผิดชอบของคุณธีระ มินทราศักดิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชคนใหม่ในขณะนั้น ซึ่งได้ให้ความสำคัญเรื่องนี้เป็นอย่างมาก จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการหลายคณะเพื่อดูแลและศึกษาการเตรียมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้พร้อมสำหรับการนำเสนอต่อคณะกรรมการ และในปี พ.ศ. 2554 คณะทำงานร่วมกับกรมศิลปากรได้มีการสอบถามความคิดเห็นจากประชาชนจนได้ข้อสรุปในการเสนอในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์การพิจารณาข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 6

การนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อรับการพิจารณาจากคณะกรรมการจำนวน 2 ชุด ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมและคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ต่อมาคณะกรรมการทั้งสองชุดได้ลงมติเห็นชอบในการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ได้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและได้รับมติเอกฉันท์ ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยที่ 37 ในวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ได้มีมติรับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารบรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น

เมื่อได้บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นเรียบร้อยแล้ว จังหวัดนครศรีธรรมราชได้มอบหมายการจัดทำเอกสารเพื่อนำเสนอเป็นมรดกโลก โดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นผู้รับผิดชอบทางด้านวิชาการ มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญในการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination Dossier) เพื่อนำเสนอเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุม 8 ประเด็น ได้แก่ 1) คุณลักษณะของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 2) การอธิบายลักษณะของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 3) เหตุผลในการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก 4) สถานภาพในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก 5) การคุ้มครองป้องกันและการบริหารจัดการ 6) การเฝ้าระวังป้องกัน 7) หลักฐานอ้างอิง และ 8) รายละเอียดของผู้จัดทำเอกสาร

เอกสารฉบับสมบูรณ์ดังกล่าวนี้ มีกำหนดการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2558 แต่การดำเนินการก็ไม่เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 คณะทำงานได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากประชาชน จำนวน 2 ครั้ง คือ ในเดือนมีนาคมและในเดือนเมษายน เพื่อนำความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนมาจัดทำแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดก ซึ่งในขณะนี้แผนเกี่ยวกับการเน้นคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล ดำเนินการแล้วเสร็จ ส่วนแผนการอนุรักษ์ คุ้มครอง รักษาแหล่งมรดกกำลังดำเนินการ ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในต้นปี 2562 แต่ก็ยังคงต้องดำเนินการต่อไป แม้ว่าจะจัดส่งเอกสารฉบับสมบูรณ์แล้วก็ตาม (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561)

รูปที่ 3.1 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

3.1.1.2 แผนการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

คณะทำงานจังหวัดได้มีการจัดการวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขับเคลื่อนสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยมีแผนงานที่เกี่ยวข้องในภาพรวม (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, น. 27-36) ดังนี้

1) แผนพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2557-2560)

แผนพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2557-2560) กล่าวถึง พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชในด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ประเภทวัฒนธรรม จัดทำโดยจังหวัดนครศรีธรรมราช ในส่วนของเนื้อหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ได้ระบุการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณี ขนบธรรมเนียมของแต่ละชุมชน โดยได้หยิบยกประเพณีกวนข้าวยากู ในวันวิสาขบูชา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและรองรับการเป็นมรดกโลก

2) แผนพัฒนาสามปี จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2559-2561)

แผนพัฒนาสามปี จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2559-2561) เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2559 จนถึง พ.ศ. 2561 จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการสนับสนุนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

3) แผนพัฒนาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พ.ศ. 2557-2558

แผนพัฒนาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จัดทำโดยคณะกรรมการพัฒนาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยแบ่งเป็น 4 แผนงาน ประกอบด้วย 1) แผนบริหารงานทั่วไป และ จัดประโยชน์ 2) แผนงานด้านสาธารณูปโภค 3) แผนงานฝึกอบรมและเผยแพร่ธรรมะ และ 4) แผนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

4) แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมแบบองค์รวมของแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage) และที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Heritage) ดังนั้นการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจึงต้องมองถึงการรักษาประเพณี หรือวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรม ตลอดจนการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งนั้นด้วย ดังปรากฏในกฎบัตรนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง (International Charter of the Conservation and Restoration of Monuments and Sites) หรือเรียกว่า “กฎบัตรเวนิซ (Venice Charter)” โดยกฎบัตรฉบับนี้ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 ระบุว่า การอนุรักษ์โบราณสถาน โดยนัยหมายรวมถึงการสงวนรักษาสภาพแวดล้อมโดยรอบด้วย ซึ่งจะต้องมีขนาดส่วนที่เหมาะสม ในพื้นที่ใดที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมดั้งเดิมโดยรอบ จะต้องมีการรักษาไว้ ห้ามมิให้มีการใช้สิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม ห้ามทำลาย หรือปรับปรุงสภาพที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างมวลอาคารกับสีของอาคาร ดังนั้นการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจึงเกี่ยวข้องกับการกำหนดขอบเขตพื้นที่ตั้งของแหล่งมรดก นอกจากนี้แนวคิดในการมีส่วนร่วม โดยเน้นให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนเน้นย้ำกระบวนการดำเนินการของชุมชน (Community – Based

Orientation) บนพื้นฐานของหลักการความต้องการของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล กำหนดแนวเขตพื้นที่ 2 เขตพื้นที่ มีรายละเอียดดังนี้

(1) เขตพื้นที่คุ้มครอง (Core Zone) หมายถึง พื้นที่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จำนวน 32 ไร่ โดยการปรับแต่งภูมิทัศน์ การปรับย้ายสิ่งก่อสร้างให้ถูกต้องตามหลักทางประวัติศาสตร์ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาบูชาสักการะ และการออกมาตรการควบคุมการห้ามก่อสร้างอาคารภายในพื้นที่ โดยสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช มีหน้าที่ติดตามและตรวจสอบเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันในกรณีความเสียหายที่อาจจะเกิดแก่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ และคอยดูแลรักษาให้องค์พระบรมธาตุเจดีย์อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดเวลาเช่นกัน ในกรณีการบูรณปฏิสังขรณ์จะมีสำนักสถาปัตยกรรมและสำนักช่างสิบหมู่เป็นหน่วยงานให้การสนับสนุนด้านวิชาการและเทคนิควิธีในการบูรณะและดูแลรักษา สำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับมลพิษและรักษาคุณค่าของแหล่งมรดกในเขตพื้นที่คุ้มครอง จะมีคณะกรรมการวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นผู้รับผิดชอบ

รูปที่ 3.2 แสดงเขตพื้นที่คุ้มครองโบราณสถาน

ที่มา : โอเคเนชั่น, 2555

(2) เขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) หมายถึง พื้นที่บริเวณรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จำนวน 115 ไร่ โดยการปรับปรุงผิวการจราจรถนนรอบวัด การนำสายไฟฟ้าและโทรศัพท์ลงดิน การปรับแต่งทางเท้าริมถนนราชดำเนิน การสร้างถนนพุทธภูมิ และ

การปรับปรุงภูมิทัศน์ต่าง ๆ รวมถึงการควบคุม ห้ามประกอบกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับ
 แนวทางการอนุรักษ์ สำหรับการบริหารจัดการเกี่ยวกับมลพิษและรักษาคุณค่าแหล่งมรดกในเขตพื้นที่
 กันชน มีคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่านครศรีธรรมราชเป็นผู้รับผิดชอบ

รูปที่ 3.3 แสดงเขตพื้นที่กันชน

5) แผนการจัดการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

คณะทำงานจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์
 และคุ้มครองแหล่งมรดกวัฒนธรรมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารผ่านกระบวนการ AIC ในลักษณะ
 การวางแผนแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการสร้างความรู้
 (Appreciation : A) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) และขั้นตอนการสร้างแนว
 ปฏิบัติ (Control : C) จนนำไปสู่แผนงาน จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม

2) แผนงานด้านสังคม 3) แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว 4) แผนงานด้านการปกครอง และ 5) แผนงานด้านสืบสานประเพณี โดยแผนงานดังกล่าวมีโครงการ จำนวน 58 โครงการ ดังนี้

5.1) แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่ที่ 1) เขตพื้นที่ที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กั้นชน โดยเขตพื้นที่คุ้มครองมีโครงการ จำนวน 10 โครงการ ได้แก่ โครงการจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจเพื่อการจัดระเบียบร้านค้าภายในวัด โครงการจัดทำป้ายสื่อความหมายที่เหมาะสมและกลมกลืน โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำให้มีประสิทธิภาพ โครงการวางระบบในการเก็บขนขยะที่มีประสิทธิภาพและจ้างเหมาเจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาด โครงการจ้างเหมาพนักงานรักษาความปลอดภัยและดูแลระบบกล้องวงจรปิด โครงการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการภายในวัด โครงการลดจำนวนนกพิราบโดยใช้สมุนไพรขาวเครือขาว โครงการจัดตั้งคณะกรรมการผังกายภาพเพิ่มเติมในคณะกรรมการอำนวยการ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งมรดก และโครงการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ส่วนเขตพื้นที่กั้นชนมีโครงการ จำนวน 7 โครงการ ได้แก่ โครงการควบคุมและจัดระเบียบผู้ค้าเร่และแผงลอยโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โครงการการควบคุมจัดระเบียบป้ายโฆษณาบริเวณโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำภายในเมืองนครศรีธรรมราช โครงการการจัดระเบียบสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ และระบบสาธารณูปโภคอื่น ๆ ลงใต้ดิน โครงการทบทวนเทศบัญญัติควบคุมความสูงอาคารในพื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมืองแก่นนครศรีธรรมราช และโครงการจัดระบบจราจรและระบบขนส่งสาธารณะภายในเมืองนครศรีธรรมราช

5.2) แผนงานด้านสังคม มีโครงการ จำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการประชาสัมพันธ์ความกึ่งหน้าในการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นแหล่งมรดกโลก โครงการอบรมสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะ และโครงการจัดสรรทุนในการทำหลักสูตรเกี่ยวกับแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในโรงเรียน

5.3) แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่ที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กั้นชน โดยเขตพื้นที่คุ้มครองมีโครงการ จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ โครงการจัดอบรมและขึ้นทะเบียนมัคคุเทศก์และยุวมัคคุเทศก์ประจำวัด โครงการจัดสร้างศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำหรับนักท่องเที่ยว โครงการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยว และโครงการควบคุมจำนวน

นักท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางในการเข้าชม ส่วนเขตพื้นที่กันชนมีโครงการ จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ โครงการนำผลการศึกษาด้านจราจรไปสู่การปฏิบัติ โครงการรณรงค์ชมเมือง โครงการจัดทำแผนที่เส้นทางวัฒนธรรมเมืองเก่านครศรีธรรมราช และโครงการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

5.4) แผนงานด้านการปกครอง มีโครงการ จำนวน 1 โครงการ คือ โครงการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

5.5) แผนงานด้านสืบสานประเพณี แบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน โดยเขตพื้นที่คุ้มครองมีโครงการ จำนวน 4 โครงการ ได้แก่ โครงการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดงานประเพณีในแต่ละช่วงเวลา โครงการจัดเก็บรายละเอียดแบบแปลนสถานที่สำคัญภายในแหล่งมรดก โครงการเฝ้าระวังและป้องกันโดยการตรวจสอบและบันทึกความเสียหายที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์อย่างสม่ำเสมอ และโครงการประกวดภาพถ่ายเก่าของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ส่วนเขตพื้นที่กันชนมีโครงการ จำนวน 1 โครงการ คือ โครงการรณรงค์และเชิญชวนให้ประชาชนทุกระดับเข้าร่วมงานประเพณีประจำปีต่าง ๆ

โครงการทั้ง 58 โครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ และดำรงคุณค่าความโดดเด่นอันเป็นสากลของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารทั้งสิ้น (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, 2559) ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการจำนวนมาก โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินจาก 2 แหล่ง คือ 1) งบประมาณรายได้ เป็นงบประมาณหลักในการบริหารจัดการรายวันทั่วไป มาจากรายได้จากการทำบุญและบริจาคให้กับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร 2) งบประมาณแผ่นดิน ซึ่งจะถูกระบายผ่านหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยังคงเป็นมรดกธรรมที่มีชีวิตต่อไป คณะทำงานจึงได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการตามกฎบัตรฟลอเรนซ์ (The Florence Charter) เพิ่มเติมตามเจตนารมณ์ของกฎบัตรเวนิซในฐานะโบราณสถาน กฎบัตรกล่าวถึงการจัดการแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิตว่า ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการอนุรักษ์อุทยานประวัติศาสตร์และเมืองเก่า จึงต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังคงมีพลวัต (Dynamic Political Instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่ง หรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (Static or Technical Means) ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโตและให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้นการจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรค์หรือจัดเตรียมที่ว่าง (Space) และลักษณะภูมิทัศน์ให้

สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่มีการอนุรักษ์ การควบคุม ควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการพิจารณาการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม (The Florence Charter, 1982, Article 3 ; As a monument, the historic garden must be preserved in accordance with the spirit of the Venice Charter. However, since it is a living monument, its preservation must be governed by specific rules which are the subject of the Present charter.) (สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ, 2556, น. 22-23)

3.1.2 การดำเนินการของภาคเอกชน

ภาคเอกชนเป็นอีกภาคส่วนหนึ่งของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลกผ่านการบริจาคเป็นหลัก โดยจะเห็นได้จากกรณีที่คุณจิมมีชวาลา ผู้ประกอบการห้างผ้าจิมมี บริจาคเงินจำนวน 28 ล้านบาท ให้มูลนิธิราชประชานุเคราะห์โดยมีนายพิระศักดิ์ หินเมืองเก่า ผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้นรับมอบในวันที่ 9 ธันวาคม 2558 เพื่อนำมาซื้อทองคำบูรณะปลียอดทองคำองค์พระบรมธาตุเจดีย์ (ข่าวสด, 2558) กลายเป็นการปลุกกระแสให้ชาวนครศรีธรรมราชตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์และพัฒนาพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชให้งามสง่าเป็นมรดกคู่บ้านคู่เมืองต่อไป ชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาจึงร่วมกันบริจาคเงินเพื่อนำมาขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้จารึกเป็นมรดกโลก

นอกจากนี้ภาคเอกชนนำโดยหอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราชก็ยังเข้ามามีบทบาทร่วมเป็นคณะกรรมการการขับเคลื่อนของจังหวัดในทุก ๆ การขับเคลื่อนที่ทางจังหวัดจะผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก เป็นการร่วมมือกับทางจังหวัดอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 6 ปี และมีความเชื่อมั่นในคณะทำงานเป็นอย่างมาก โดยมีเป้าหมายอยากให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกซึ่งจะเป็นประโยชน์กับทุกคน ไม่ใช่ของแม่ค้า ไม่ใช่ของจังหวัด ไม่ใช่ของหอการค้าจังหวัด ไม่ใช่ของประชาชนคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นสมบัติที่มีคุณค่าของทุกคน หอการค้าจังหวัดมองว่าการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกจะเป็นประโยชน์ต่อจังหวัด นครศรีธรรมราชทั้งด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านการอนุรักษ์ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นที่ประจักษ์ในระดับนานาชาติผ่านองค์การยูเนสโกที่จะประชาสัมพันธ์ให้ชาวต่างชาติได้รับรู้ถึงความงาม คุณค่า และความสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (กรกฎ เตติรานนท์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2562) ส่วนสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้การดำเนินการแต่ละขั้นตอนของคณะทำงาน

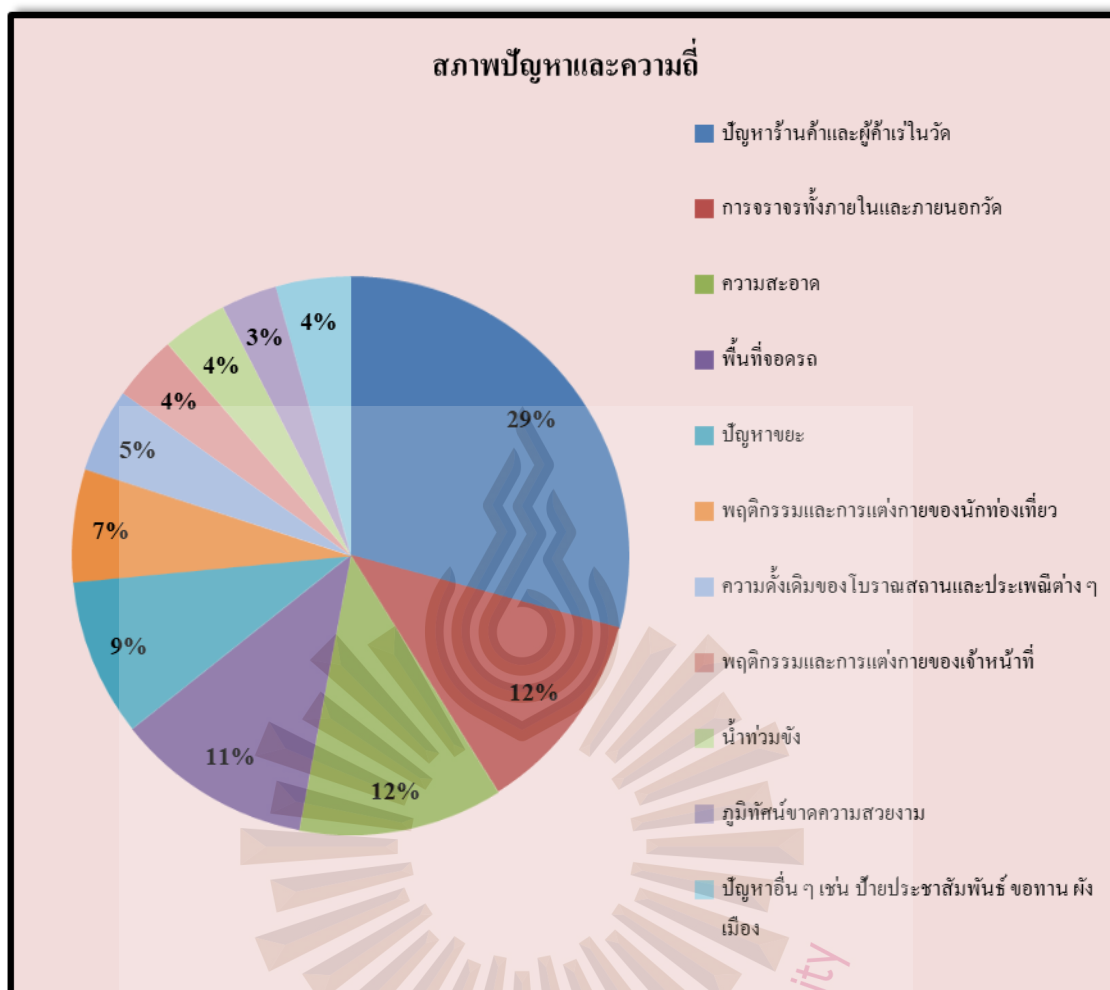
รูปที่ 3.4 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

3.1.3 การดำเนินการของภาคประชาชน

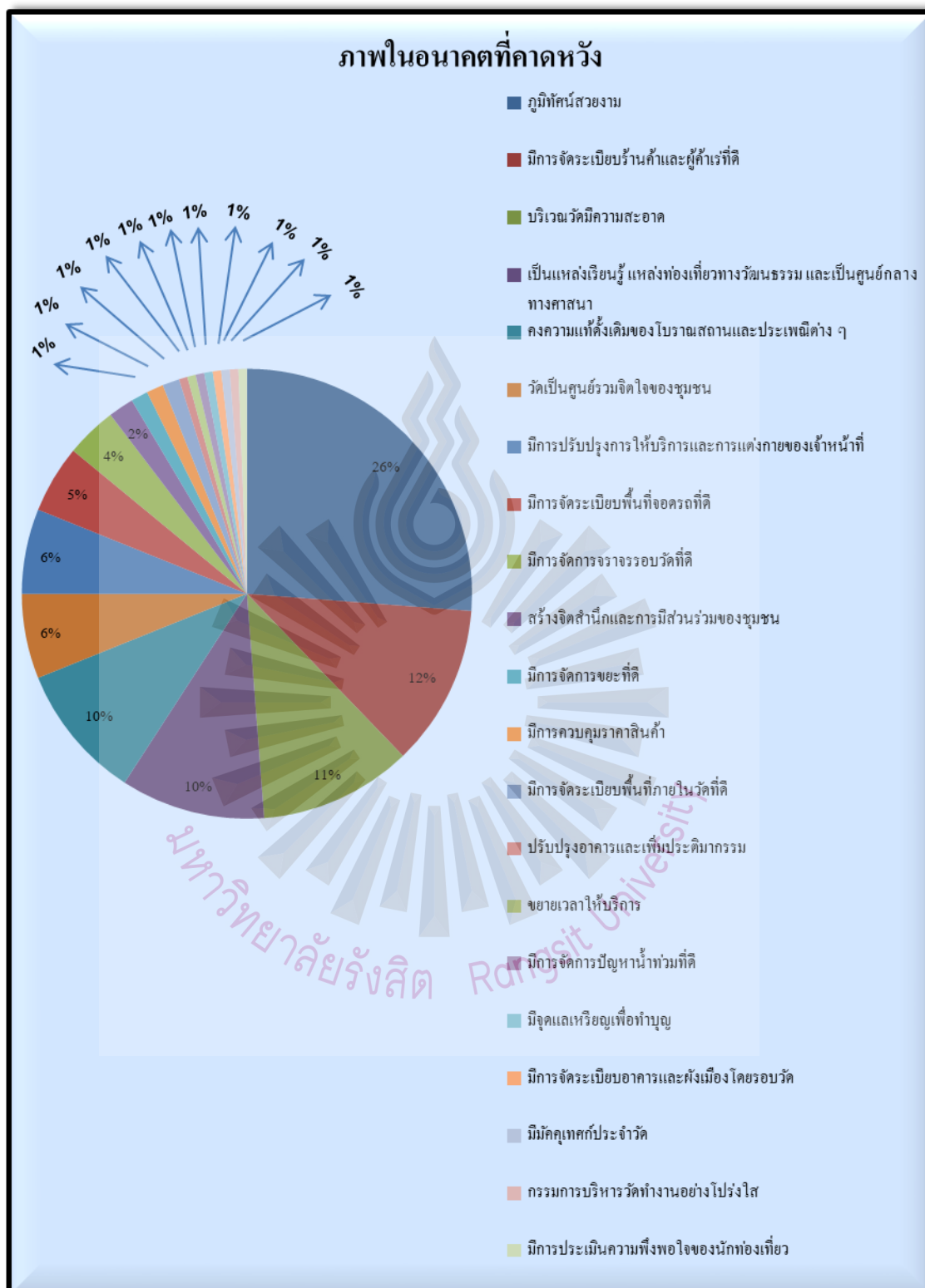
พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน อีกทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับประชาชน ดังนั้นประชาชนจึงเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้การเป็นมรดกโลก เนื่องจากชาวนครศรีธรรมราชได้รับการปลูกฝังมาตลอดว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลางความเจริญทางอารยธรรมทั้งการเมือง การปกครอง และพุทธศาสนา ผ่านกระบวนการสร้างระบบศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์ จึงทำให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนที่จะต้องหวงแหนและรักษาให้อยู่กับตนตลอดไป ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการเตรียมการที่จะยกสถานภาพวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นมรดกโลก จึงเป็นความดีใจและความภูมิใจของชาวนครศรีธรรมราช ภาคประชาชนจึงสนับสนุนและเข้าร่วมขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก พิจารณาออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ

ช่วงแรก เป็นช่วงเวลาก่อนจะได้บรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นช่วงของการริเริ่มให้มีการนำเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลก ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในช่วงนี้ค่อนข้างจำกัดและมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม นักวิชาการและผู้ที่มีสนใจประวัติศาสตร์เท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2556 ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น โดยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจนได้ข้อสรุปให้นำเสนอตามหลักเกณฑ์การพิจารณาข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 6 โดยมีประชาชนในเขตพื้นที่กันชนเข้าร่วมประมาณร้อยละ 10 และประชาชนที่สนใจทั่วไป (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561)

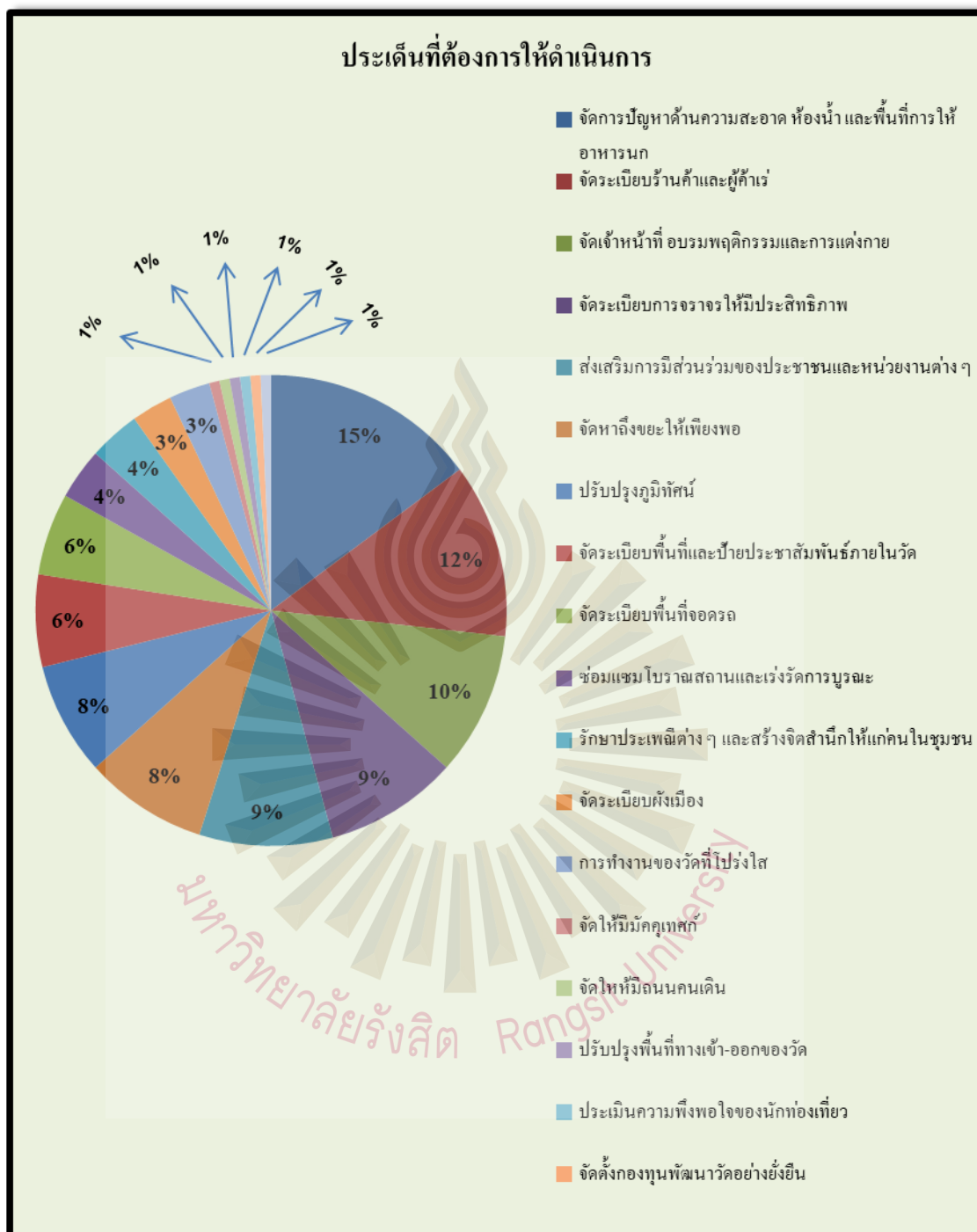
ช่วงที่สอง เป็นช่วงที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นแล้ว คณะทำงานได้เปิดเวทีประชาคมในปี พ.ศ. 2559 เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่บริเวณรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จำนวน 19 ชุมชน ตั้งแต่สะพานนครน้อย ถึงสะพานคูพาย และตั้งแต่ถนนศรีธรรมโศกถึงถนนศรีธรรมราช และประชาชนทั่วไป มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 90 คน ร่วมกันจัดทำแผนโดยใช้กระบวนการ AIC ในการรวบรวมข้อมูล 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นสภาพปัญหา ประเด็นภาพอนาคตที่คาดหวัง และประเด็นที่ต้องการให้ดำเนินการ รายละเอียดดังรูปที่ 3.5 รูปที่ 3.6 และรูปที่ 3.7

รูปที่ 3.5 แสดงสภาพปัญหาและความถี่ที่ผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนผ่านกระบวนการ AIC
ที่มา : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, น. 43

รูปที่ 3.6 แสดงภาพอนาคตที่ผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนผ่านกระบวนการ AIC
ที่มา : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, น. 45

รูปที่ 3.7 แสดงประเด็นที่ผู้เข้าร่วมประชุมต้องการให้ดำเนินการสะท้อนผ่านกระบวนการ AIC
ที่มา : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, น. 47

ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนความคิดเห็นดังกล่าว ได้นำมาพิจารณาหาความเชื่อมโยงในแต่ละประเด็นหลัก ๆ ที่จะต้องดำเนินการ สามารถสรุปออกเป็น 7 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การคงความดั้งเดิมของโบราณสถานและประเพณี
- 2) การสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของการเป็นมรดกโลก
- 3) การจัดการเพื่อเสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 4) การจัดการด้านการจราจร ที่จอดรถ และระบบขนส่งสาธารณะ
- 5) การจัดการด้านการท่องเที่ยว
- 6) การจัดการด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม และ
- 7) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและทุกภาคส่วน

เมื่อนำความเชื่อมโยงของประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการประชุมผ่านกระบวนการ AIC ร่วมกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) นำไปสู่การกำหนดกรอบของแผนงานจำนวน 5 ด้าน ดังที่กล่าวไว้แล้ว ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญในการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกต่อไป การดำเนินการในช่วงนี้มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นอย่างมาก ชาวนครศรีธรรมราชจึงได้นำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

ประการแรก ประชาชนมีส่วนร่วมยินดีและสนับสนุนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก มีการพูดถึงกันอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นประเด็นสาธารณะ มีการแสดงพื้นบ้านของประชาชนซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์พระบรมธาตุเจดีย์สู่มรดกโลก เช่น บทโนรา เช่น บทกลอนหน้าฉากรำโนราบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ โดยคุณสุพัฒน์ นาคเสน หนังกะลุง โดยหนังกปฐมอ้ายลูกหมี่ เพลงบอก บทร้อยกรองขนาดสั้น เช่น มาชมบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุ มรดกธรรม มรดกโลก โดยคุณรัตนธาดา แก้วพรหม พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช โดย รศ.ดร. สืบพงศ์ ธรรมชาติ เพลงพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มรดกธรรมนำสู่มรดกโลก โดยคุณไวพจน์ เพชรสุพรรณ (วิมล คำศรี, 2557, น. 166-185)

ประการที่สอง เห็นได้ชัดเจนหลังจากที่มีข่าวว่าจะมีการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นสาระสำคัญในการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก กิจกรรมสำคัญที่ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นจำนวนมากก็คือ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ซึ่งประชาชนก็จะเข้าร่วมจำนวนหลายหมื่นคนเป็นประจำทุกปี ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากนี้ก็ยังมีประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณี

สารทเดือนสิบ ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีชักพระ ตลอดจนวันสำคัญทางศาสนา ประชาชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธซึ่งเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชทั้งสิ้น

ประการที่สาม การพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดให้เป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น เช่น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมติดตามผลการขุดค้น การซ่อมแซม รับรู้การดำเนินงาน และรับรู้องค์ความรู้ที่ได้รับจากการดำเนินงาน เนื่องจากงานด้านสถาปัตยกรรมต้องให้ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่มรดกได้ มีกิจกรรมตักบาตรหน้าพระบรมธาตุเจดีย์ ทุกวันอาทิตย์ มีถนนคนเดินทุกวันเสาร์ มีตลาดริมแม่น้ำเมืองเปิดวันศุกร์สุดท้ายของเดือน และประเพณีอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561)

ประการที่สี่ นอกจากการขับเคลื่อนของส่วนราชการในระดับจังหวัดแล้ว จะเห็นว่าในภาคประชาชนเองก็ได้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานและสนับสนุนการดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เช่น สมาคมพลเมืองนครศรีธรรมราช ผู้นำชุมชนบริเวณรอบวัดซึ่งมีชุมชนมุสลิม (ชุมชนหลังวัดพระธาตุ) รวมอยู่ด้วย ประชาชนชาวบ้าน ตลอดจนประชาชนทั่วไป นี่จึงนับว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่มีเป้าหมายชัดเจน

ประการสุดท้ายซึ่งมีความสำคัญที่สุด คือ เรื่องความสรีรภาพที่ประชาชนมีต่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช การที่จะได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้นมิใช่เกิดจากความสรีรภาพแค่ชาวนครศรีธรรมราชหรือแค่คนภาคใต้เท่านั้น แต่จะต้องเกิดจากความสรีรภาพจากพุทธศาสนิกชนทั่วโลกด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมวันมาฆบูชาโลก เกิดการตระหนักในคุณค่ามิใช่แค่ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม แต่ยังรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (ชินวรรณ บุญเกียรติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ธันวาคม 2561) นับว่าเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ยกระดับเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว

รูปที่ 3.8 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

รูปที่ 3.9 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย

3.2 ความคาดหวังของประชาชนต่อการเป็นมรดกโลก

สำหรับความคาดหวังของคณะทำงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต่อการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สรุปได้ดังนี้

ประการแรก หลังจากที่มีความเคลื่อนไหวในการเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นมรดกโลก ประชาชนเริ่มมีการตื่นตัวมากขึ้น พิจารณาได้จากจำนวนประชาชนที่เข้ามาเยี่ยมชม และการร่วมงานประเพณีของประชาชนซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ตลอดจนมีการพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงและข่าวลือ

ประการที่สอง หากขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกได้สำเร็จ ประชาชนคาดหวังว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจะเป็นตัวแทนแสดงถึงความรุ่งเรืองทางอารยธรรมของภาคใต้เช่นเดียวกับเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารเป็นตัวแทนความรุ่งเรืองของภาคเหนือ เมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นตัวแทนความรุ่งเรืองของภาคกลาง และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นตัวแทนความรุ่งเรืองของภาคอีสาน นี่จึงเป็นความคาดหวังของชาวนครศรีธรรมราช จึงได้นำตนเองเข้ามาเพื่อร่วมขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกให้สำเร็จ

ประการที่สาม หากได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ก็จะทำให้ภาพรวมของประเทศมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์เพิ่มมากขึ้น มีองค์ความรู้ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชซึ่งเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นเพียงตำนาน เรื่องที่บอกเล่ากันมา และต่อไปน่าจะมีการศึกษาที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น หากสามารถนำมาถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญ ความศรัทธาของประชาชนตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่จำกัดเฉพาะชาวนครศรีธรรมราชหรือพุทธศาสนิกชนทั่วไป แต่การเป็นมรดกโลกจะบอกให้ประชาชนทั่วทั้งโลกรับรู้เช่นกัน

ประการที่สี่ มรดกโลกเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราชและเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น มีการบริจาคเงินทองคำ และเครื่องประดับต่าง ๆ เพื่อบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ทองคำ และมีการถ่ายภาพ

ลงสื่อออนไลน์ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ส่งผลให้จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นที่รู้จัก เศรษฐกิจของจังหวัดเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น

ประการที่ห้า หากได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็จะมี การจัดการที่เป็นสากล มีการอนุรักษ์ในระดับที่ได้มาตรฐาน มีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และ ข้อมูลอย่างเป็นระบบ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากภายในประเทศและภายนอกประเทศเข้ามา ร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่แหล่งมรดก ทำให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้รับการสืบทอด เป็นมรดกที่ทรงคุณค่าให้ยังคงมีชีวิตดังเช่นในอดีตต่อไป

รูปที่ 3.10 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

รูปที่ 3.11 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย

จากความคาดหวังของประชาชนและคณะทำงานข้างต้น ทำให้ชาวนครศรีธรรมราช ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนนำตัวเองเข้ามาด้วยกันขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกได้สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ทว่าการดำเนินการ ก็มีปัญหาเกิดความล่าช้า แต่ชาวนครศรีธรรมราชก็จะคุ้มครอง อนุรักษ์ และพัฒนาแหล่งมรดกต่อไป แม้ว่าจะไม่ได้เป็นมรดกโลกก็ตาม นี่จึงเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและต่อยอดความเป็น ชาวนครศรีธรรมราชที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้เป็นอย่างดี

สรุปการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นการทำงานร่วมกันของชาวนครศรีธรรมราชในลักษณะสานพลัง ประชาธิปไตย (Collaboration) โดยภาครัฐมีหน้าที่หลักในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ การพิจารณาขององค์การยูเนสโกเกี่ยวกับการทำให้คุณค่าของแหล่งมรดกมีความโดดเด่นอันเป็น สากทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สถาปัตยกรรม และการจัดทำแผนงาน ซึ่งเป็นการรับรองว่าแหล่งมรดกนั้นจะได้รับการปกป้อง คุ้มครอง เป็นมรดกของคนรุ่นต่อไป ในอนาคต ทว่าการจะสร้างไว้ซึ่งคุณค่าของแหล่งทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้นั้น ต้องได้รับแรง สนับสนุนจาก ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชาวนครศรีธรรมราช และประชาชนที่ใกล้ชิดกับ แหล่งมรดก เกิดความตระหนักในคุณค่า เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงนำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมดูแล สมบัติของตนในลักษณะต่าง ๆ ตามความสนใจ ทั้งนี้เพื่อให้วิถีชีวิตของคน ของชุมชน และของ พุทธศาสนิกชนได้ดำเนินต่อไปอย่างปกติสุข

บทที่ 4

ปัญหาและการแก้ปัญหาด้วยแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันให้ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 22 คน ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทำการสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ถึงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ได้ข้อค้นพบจากการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของ เนื่องจากได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เกิดจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ส่งผลให้เกิดความรู้สึกหวงแหนสมบัติของตน จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก ขณะทำงานดำเนินการและแก้ปัญหาด้วยการนำแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการบริหารแบบมีส่วนร่วม

4.1 ข้อค้นพบจากการวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชสู่มรดกโลก แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ๆ ได้แก่ ปัญหาการดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโก ปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนในการดำเนินการเพื่อผลักดัน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก และปัญหาอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ มีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ปัญหาการดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโก

การนำเสนอแผนการบริหารจัดการวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เห็นว่าสิ่งที่นำเสนอมีความโดดเด่นอันเป็นสากลที่สุด จำเป็นต้องทำอย่างรอบคอบและคำนึงถึงความเป็นของแท้ดั้งเดิม และความครบถ้วนสมบูรณ์ของแหล่งมรดก ซึ่งต้องแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับมาตรการการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาแหล่งมรดกให้มีความยั่งยืนทั้งเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน จากผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการจัดการแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีปัญหาทั้งสองเขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน ดังนี้

4.1.1.1 ปัญหาในพื้นที่คุ้มครอง เป็นปัญหาในการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์ให้แหล่งมรดกอยู่ในสภาพดั้งเดิมและสมบูรณ์ ได้แก่

1) ปัญหาการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด โดยต้องควบคุมดูแลให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (เฉลิมวุฒิ พิมพิฑูทร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2562)

2) ปัญหาที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความเสียหายแก่องค์พระบรมธาตุเจดีย์ ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วมขังและปัญหาพื้นดินทรุด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระบรมธาตุเจดีย์เอียง ปัญหาการจัดการฝังไฟต่าง ๆ ไม่ให้เกิดไฟรั่ว หรือเพลิงไหม้ ปัญหาสัตว์ที่อาศัยอยู่ภายในวัด เช่น นก หมา แมว ซึ่งเป็นพาหะนำเชื้อโรคและสร้างความวุ่นวายภายในเขตพื้นที่คุ้มครอง ปัญหามลพิษที่เกิดจากควัน และการจัดภูมิทัศน์ต้นไม้และการดูแลรักษาต้นไม้ ตลอดจนภัยพิบัติทางธรรมชาติที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อโบราณสถานต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561)

3) ปัญหาการจัดระเบียบร้านค้าภายในเขตพื้นที่คุ้มครอง เช่น การขายดอกไม้ การขายของที่ระลึก ซึ่งมีทั้งการตั้งร้านค้าขายภายในวัดและการตั้งร้านค้าบนพุทธบาทบริเวณหน้าวัด ปัญหาการจราจรและที่จอดรถ ปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขเรื่อยมา โดยคณะทำงานแก้ปัญหาด้วยการจัดพื้นที่สำหรับการขายดอกไม้ แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือมากนัก (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561 ; สมมุง อรุณจิตร, การสื่อสาร

ส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561 ; สุภาพ วิหกหาญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561 ; สมโชติ เกตุกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561)

4.1.1.2 ปัญหาในเขตพื้นที่กั้นชน เป็นปัญหาในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาให้บริเวณพื้นที่รอบแหล่งมรดกเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่องค์การยูเนสโกกำหนด ดังนี้

1) ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่กั้นชน เช่น ร้านค้า แผงลอย ตลาดหน้าพระธาตุและตลาดริมหน้าเมือง (สมโชติ เกตุกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561 ; สมมุง อรุณจิตร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561)

2) ปัญหาขยะ ความสะอาดบริเวณรอบวัด ทั้งอาคารพาณิชย์ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนคูคลอง (สุภาพ วิหกหาญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561)

3) การบังคับใช้กฎหมายในเขตพื้นที่กั้นชน เช่น ป้ายโฆษณา สีและความสูงของอาคาร

4.1.2 ปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนในการดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

คณะทำงานได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในการเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งประชาชนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ

ช่วงแรก เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นช่วงเวลาก่อนที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจะได้บรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น ประชาชนได้รับทราบข่าวว่าจะมีการเสนอชื่อวัดให้เป็นมรดกโลก ส่งผลให้มีทั้งประชาชนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยมีประมาณร้อยละ 5-10 โดยให้เหตุผลว่าหากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้เป็นมรดกโลก วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจะเป็นขององค์การยูเนสโก ซึ่งหมายถึงการเสียดินแดนให้กับต่างประเทศ ร้านค้าต้องจ่ายค่าเช่าให้กับองค์การยูเนสโก การดำเนินการใด ๆ ก็ต้องขออนุญาตจากองค์การยูเนสโก อีกทั้งประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าชม แม้กระทั่งเสื้อผ้าการแต่งกายก็จะต้องทำตามกฎที่องค์การยูเนสโกกำหนดไว้ (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561 ; สุภาพ วิหกหาญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561) ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความเข้าใจ

คลาดเคลื่อน เนื่องจากในช่วงแรกคณะทำงานไม่ได้ให้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเพียงพอ ประชาชนที่เข้ามารับรู้กระบวนการทำงานในช่วงนี้ยังมีจำนวนน้อย นอกจากนี้ประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์การเป็นมรดกโลกที่ยังมีพลวัต

ช่วงที่สอง ในปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้บรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นแล้ว ปัญหาในช่วงนี้ส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เนื่องจากการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์มาตั้งแต่เกิด จึงทำให้ต้องติดตามการทำงานของคณะทำงานอย่างต่อเนื่องจนก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น เหตุการณ์ประท้วงของประชาชนที่ไม่เอามรดกโลก ในวันที่ 21 ตุลาคม 2556 และในช่วงการตั้งนั่งร้านเพื่อซ่อมแซมปลียอดทองคำองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นช่วงที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก และตั้งข้อสังเกตว่าการตั้งนั่งร้านจะทำให้มีคนขโมยทองบนยอดปลีไป และมีการสร้างข่าวลือ ข่าวบิดเบือนเกี่ยวกับการขโมยทองคำด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยไม่ทราบกระบวนการทำงานของช่างและเจ้าหน้าที่ซึ่งทุกคนต้องผ่านการตรวจจากเครื่องสแกนโลหะทุกครั้งที่ปฏิบัติงาน นำไปสู่การร้องเรียน อย่างไรก็ตามข่าวดังกล่าวก็ส่งผลดีทำให้ประชาชนให้ความสนใจและเข้ามาติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561 ; สุภาพ วิหกหาญ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 ธันวาคม 2561)

แม้ว่าการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก จะมีประชาชนคัดค้าน แต่ก็มีประชาชนเพียงร้อยละ 5-10 เท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชาชนที่สนับสนุนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

4.1.3 ปัญหาอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ

ปัญหาอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ นอกเหนือจากปัญหาการดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโกและปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนสำหรับการดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก ได้แก่

4.1.3.1 บุคลากรไม่มีความรู้ความเข้าใจเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และขาดการบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ๆ

ส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (วาทีน กรดเต็ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2562)

4.1.3.2 ความไม่พร้อมของประชาชนและแหล่งมรดก จึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมทั้งแหล่งมรดกและประชาชนไปพร้อมกัน (วาทีน กรดเต็ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2562)

4.1.3.3 การดำเนินการและการประชาสัมพันธ์ขาดความต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน จนนำไปสู่ปัญหาความโปร่งใสในการดำเนินการ (วาทีน กรดเต็ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2562) และมีการร้องเรียนเกิดขึ้น

4.1.3.4 การขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อสืบค้นข้อมูล ประวัติความเป็นมาเพิ่มเติมจากหลักฐานโบราณคดี รวมทั้งการกำหนดอายุโบราณสถานด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การนำอิฐไปกำหนดด้วยวิธี Thermoluminescence หรือเรียกว่า TL (เฉลิมวุฒิ พิมพิยุท, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2562) ซึ่งการขุดค้นในแต่ละครั้งต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและต้องใช้ง่างผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้ มิฉะนั้นอาจจะทำให้เกิดความเสียหายต่อโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุอื่น ๆ ได้

4.1.3.5 การรวบรวมองค์ความรู้ เนื่องจากองค์ความรู้แยกอยู่อย่างกระจัดกระจาย ต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมจากหลากหลายแหล่งและต้องนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งข้อมูลทางวิทยาศาสตร์กับแหล่งข้อมูลจากเอกสาร ตำนาน พงศาวดาร เรื่องเล่า เป็นต้น

4.1.3.6 การเผยแพร่องค์ความรู้ โดยองค์ความรู้ที่สามารถนำมาเผยแพร่ได้นั้น ต้องผ่านการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ ซึ่งการจะได้มาซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลา เนื่องจากเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาจัดทำเป็นหลักสูตร หรือกิจกรรมการเรียนการสอน

4.1.3.7 ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทำให้เกิดความล่าช้า จากกำหนดการเดิมที่ตัวแทนจากองค์การยูเนสโกจะเข้ามาตรวจความพร้อมในช่วงระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคมนี้ อาจต้องเลื่อนออกไป เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเจอภัยพิบัติพายุโซนร้อนปาบึก ระหว่างวันที่ 4-6 มกราคม 2562

4.1.3.8 ปัญหาความโปร่งใสในการดำเนินการ นำไปสู่การร้องเรียนจากองค์กรพิทักษ์พระพุทธศาสนานครศรีธรรมราช นำโดยพระอธิการฉัตรอธิจิตโต ได้ยื่นหนังสือถึงพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เพื่อขอให้ตรวจสอบความโปร่งใสในการบูรณะยอดพระบรมธาตุเจดีย์ (วาทีน กรดเต็ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 กุมภาพันธ์ 2562)

4.1.3.9 ปัญหางบประมาณสำหรับดำเนินงาน แม้จังหวัดนครศรีธรรมราชจะได้รับการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐเพื่อการขับเคลื่อนให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม แต่งบประมาณก็ยังไม่เพียงพอ แต่โครงการดังกล่าวก็สามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอด

ด้วยการดำเนินการที่ซับซ้อนและต้องใช้ความระมัดระวังเพิ่มมากขึ้นสำหรับแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิต ส่งผลให้การดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกล่าช้ากว่ากำหนด จากเดิมจะส่งเอกสารฉบับสมบูรณ์ให้คณะกรรมการมรดกโลกพิจารณาภายในปี พ.ศ. 2558 จนปัจจุบันก็ยังคงอยู่ระหว่างการดำเนินการ แต่ชาวนครศรีธรรมราชและคณะทำงานก็ยังมุ่งมั่นดำเนินงานต่อไป โดยมีเป้าหมายคือการได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

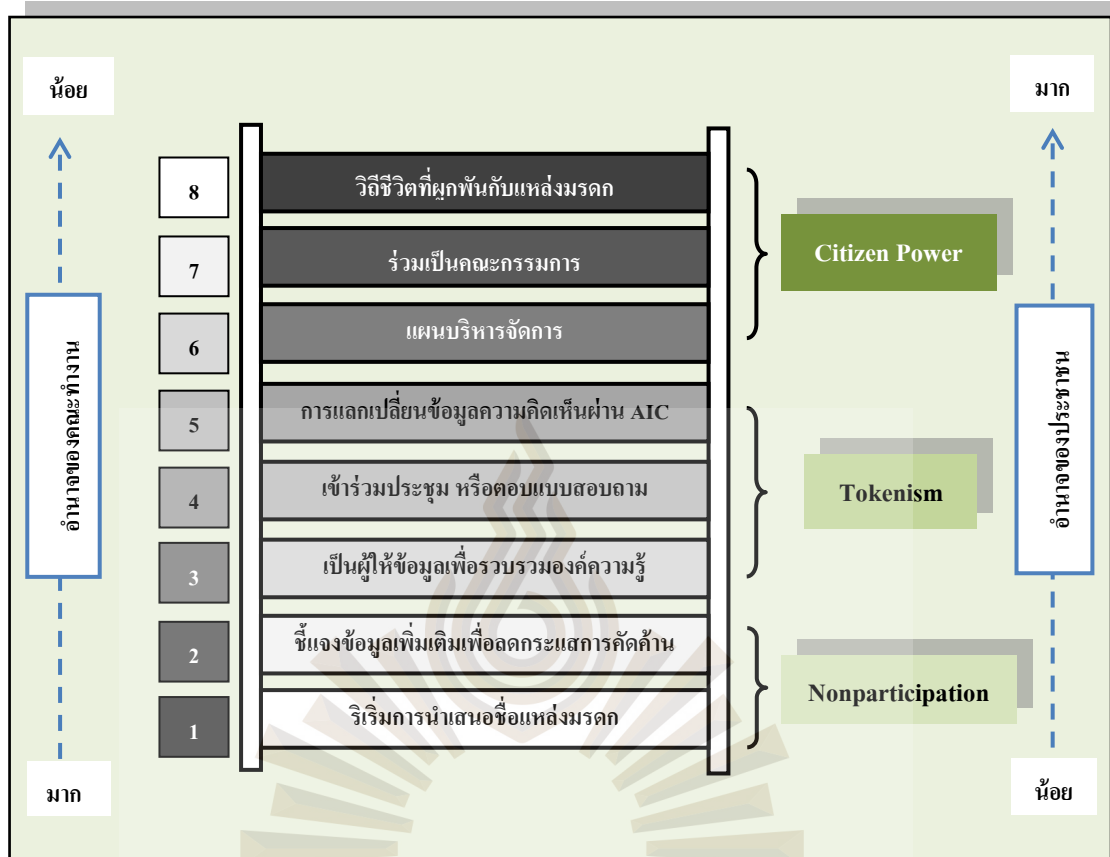
รูปที่ 4.1 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

รูปที่ 4.2 แสดงการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มย่อย

4.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

จากการดำเนินการร่วมกันทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก ตามแผนงานทั้ง 5 ด้าน สามารถจำแนกระดับและลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ของอาร์นสไตน์ ดังนี้

รูปที่ 4.3 แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

ที่มา : Arnstein, 1969, p. 217

ขั้นที่ 1 การยักย้ายถ่ายเท (Manipulation) เป็นการสื่อสารทางเดียวจากบนลงล่าง โดยในช่วงแรกมีการแจ้งให้ประชาชนเฉพาะกลุ่มทราบว่า จะมีการเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกเท่านั้น ก่อให้เกิดการคัดค้านจากประชาชนบางกลุ่ม

ขั้นที่ 2 การบำบัด (Therapy) เป็นการดำเนินการชี้แจงข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อลดกระแสการคัดค้านและปรับทัศนคติของประชาชนที่กลัวว่าจะเสียดินแดนให้กับองค์การยูเนสโก ไม่สามารถมีวิถีชีวิตได้เหมือนอย่างในอดีต คณะทำงานจึงต้องมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง

ขั้นที่ 3 การให้ข้อมูล (Informing) ประชาชนมีฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูลเพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ขั้นที่ 4 การรับฟังความคิดเห็น (Consultation) ประชาชนบางส่วนเข้าร่วมประชุมและตอบแบบสอบถามซึ่งประชาชนส่วนใหญ่คือกลุ่มที่เห็นด้วยกับคณะทำงาน ส่วนกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยมักจะไม่ได้รับข้อมูล

ขั้นที่ 5 การหารือ (Placation) มีการระดมความคิดเห็นร่วมกันระหว่างคณะทำงาน ผู้ประกอบการ ประชาชนในพื้นที่ และประชาชนทั่วไป เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการแหล่งมรดก วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ครอบคลุมในประเด็นการกำหนดแนวทางและมาตรการในการอนุรักษ์ กลุ่มครอง และปรับปรุงสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม จำนวน 2 ครั้ง โดยใช้กระบวนการ AIC สะท้อนออกมาเป็นทางเลือกต่าง ๆ แต่อำนาจในการตัดสินใจยังไม่ใช่ของประชาชน อีกทั้งมีประชาชน เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพียง 90 คน และการเข้าร่วมเป็นไปในภาวะรีบเร่ง

ขั้นที่ 6 การเป็นภาคีหุ้นส่วน (Partnership) การจัดทำเวทีประชาคมร่วมกัน จนนำไปสู่แผนบริหารจัดการแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในปัจจุบัน 5 แผน ประกอบด้วย 58 โครงการ ทว่าประชาชนเข้าร่วมเป็นภาคีหุ้นส่วนไม่ครบทั้ง 58 โครงการ และไม่สามารถต่อรองได้ เนื่องจากต้องดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโก เช่น ห้ามใช้สีอาคาร ป้ายโฆษณา เป็นต้น

ขั้นที่ 7 การมอบหมายอำนาจ (Delegated Power) ประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการ ในการดำเนินงาน แต่ก็ไม่สามารถเข้ามาจัดการด้วยตนเองครบทุกโครงการ เนื่องจากบางโครงการ ต้องใช้ทักษะ ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ด้านสถาปัตยกรรม แม้ว่าประชาชนจะตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ แต่ก็ต้องผ่านความเห็นชอบร่วมกันกับคณะทำงาน โดยยึดรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรซึ่งเป็นผลมาจากอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกที่เน้นการกระจายอำนาจให้ประชาชนเจ้าของแหล่งมากขึ้น

ขั้นที่ 8 อำนาจของพลเมือง (Citizen Control) ประชาชนคาดหวังให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้เป็นมรดกโลก แต่หากไม่ได้เป็นมรดกโลก ประชาชนก็ยังคงศรัทธา และมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์เช่นเดิม และยังคงดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกให้เป็นสมบัติของชนรุ่นหลังต่อไป

การมีส่วนร่วมตามแนวคิดบันได 8 ขั้น มีนัยสำคัญเกี่ยวกับอำนาจของคณะทำงาน และประชาชนทั่วไปในลักษณะของระดับอำนาจที่อยู่ตรงข้ามกัน กล่าวคือ คณะทำงานจะมีอำนาจมาก แต่ในทางกลับกันประชาชนจะไม่มีอำนาจ หรือเรียกว่า “Nonparticipation” จากนั้นระดับอำนาจของคณะทำงานก็จะลดลงเรื่อย ๆ ตามระดับขั้นบันไดที่สูงขึ้น ซึ่งนั่นหมายถึงอำนาจของประชาชนจะเพิ่มขึ้นตามระดับขั้นบันไดที่สูงขึ้นเช่นกัน หรือเรียกว่า “Tokenism” และในที่สุดอำนาจของคณะทำงานจะลดเหลือน้อยลง จนประชาชนเข้ามามีอำนาจแทนที่คณะทำงาน หรือเรียกว่า “Citizen Power”

4.3 การแก้ปัญหาด้วยแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยการดำเนินการจากภาครัฐ หรือคณะทำงานเพียงหน่วยงานเดียว แต่จำเป็นต้องมีหน่วยงานจากภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามาร่วมดำเนินการและร่วมแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย จากการเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก จะเห็นได้ว่าลักษณะและกระบวนการทำงานมีความสอดคล้องตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) และการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participation Governance) โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมในวันที่ 21 กรกฎาคม 2554 โดยกรมศิลปากรร่วมกับจังหวัดนครศรีธรรมราชและมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อฟังความคิดเห็นของประชาชนและให้ประชาชนร่วมตอบแบบสอบถาม ซึ่งผลการประชุมสรุปว่าประชาชนสนับสนุนการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลก ซึ่งแม้ว่าจะมีประชาชนเข้าร่วมประชุมจำนวนไม่มากนัก แต่ก็นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการแสดงออกถึงการเคารพความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่แหล่งมรดก แต่ด้วยในการประชุมครั้งที่ผ่านมามีจำนวนน้อยและการประชาสัมพันธ์ของคณะทำงานก็ไม่ทั่วถึง จึงเกิดเหตุการณ์ประท้วงไม่เอามรดกโลก ในเดือนตุลาคม 2556 คณะทำงานได้แก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดเวทีประชาคมการเสนอชื่อวัดเป็นมรดกโลก ในเดือนกุมภาพันธ์ 2557 และการจัดประชุมคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในเดือนมิถุนายน 2557 เพื่อทราบการรับรู้ที่ถูกต้อง

การนำแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือปรากฏชัดมากยิ่งขึ้นในช่วงที่คณะทำงานมีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันระหว่างคณะทำงาน ผู้ประกอบการ ประชาชนในพื้นที่ และประชาชนที่สนใจทั่วไปด้วยกระบวนการ AIC ถึง 2 ครั้ง คือ

ประชุมระดมความคิดเห็น ครั้งที่ 1 ในวันที่ 9 มีนาคม 2559 โดยจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับสถาบันวิจัยของธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่ง

ประชุมระดมความคิดเห็น ครั้งที่ 2 ในวันที่ 19 เมษายน 2559 โดยวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการระดมความคิดเห็นอย่างจริงจังและมีกิจกรรมกลุ่มย่อยให้แสดงความคิดเห็นต่อการเป็นมรดกโลกในประเด็นสภาพปัญหาของวัด ประเด็นสภาพอนาคตที่คาดหวัง และประเด็นที่ต้องการให้ดำเนินการ ซึ่งเป็นความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่และตัวแทนประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชาชนได้สะท้อนปัญหาและความต้องการออกมาเป็นทางเลือก 7 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การคงความดั้งเดิมของโบราณสถานและประเพณี
- 2) การสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของการเป็นมรดกโลก
- 3) การจัดการเพื่อเสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 4) การจัดการด้านการจราจร ที่จอดรถ และระบบขนส่งสาธารณะ
- 5) การจัดการด้านการท่องเที่ยว
- 6) การจัดการด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม
- 7) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและทุกภาคส่วน

ซึ่งประเด็นดังกล่าว คณะทำงานได้นำมาใช้ประกอบการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้แหล่งมรดกมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลและเป็นการรับรองว่าแหล่งมรดกจะได้รับการคุ้มครองให้เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป

แผนบริหารจัดการแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประกอบด้วย 5 แผนงาน ได้แก่

- 1) แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม
- 2) แผนงานด้านสังคม
- 3) แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว
- 4) แผนงานด้านการปกครอง
- 5) แผนงานด้านสืบสานประเพณี และมีโครงการทั้งหมด 58 โครงการ โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเข้าร่วมขับเคลื่อนแผนงาน ดังนี้

- 1) แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน จำนวน 17 โครงการ ได้แก่

โครงการจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจเพื่อการจัดระเบียบร้านค้าภายในวัด
ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราชและวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

โครงการจัดทำป้ายสื่อความหมายที่เหมาะสมและกลมกลืน ผู้รับผิดชอบ
คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำให้มีประสิทธิภาพ ผู้รับผิดชอบ คือ
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

โครงการวางระบบในการเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพและจ้างเหมา
เจ้าหน้าที่ดูแลความสะอาด ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราชและวัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร

โครงการจ้างเหมาพนักงานรักษาความปลอดภัยและดูแลบกล้างวงจรปิด
ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช สถานี
ตำรวจภูธรเมืองนครศรีธรรมราช และสถานีดับเพลิงเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการภายในวัด
ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

โครงการลดจำนวนนกพิราบโดยใช้สมุนไพรกวาวเครือขาว ผู้รับผิดชอบ
คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ปศุสัตว์จังหวัด และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

โครงการจัดตั้งคณะกรรมการฝังกายภาพเพิ่มเติมในคณะกรรมการ
อำนวยการ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สถานศึกษา
และผู้ทรงคุณวุฒิ

โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งมรดก
ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สำนักงาน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สถานีเพาะชำกล้าไม้นครศรีธรรมราช และภาคเอกชน

โครงการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้รับผิดชอบ คือ
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช

โครงการควบคุมและจัดระเบียบผู้ค้าเร่และแผงลอยโดยรอบวัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการการควบคุมจัดระเบียบป้ายโฆษณาบริเวณ โดยรอบวัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำภายในเมืองนครศรีธรรมราช
ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการการจัดระเบียบสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ และระบบสาธารณูปโภค
อื่น ๆ ลงใต้ดิน ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โครงการทบทวนเทศบัญญัติควบคุมความสูงอาคารในพื้นที่โดยรอบวัด
พระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมืองแก่นนครศรีธรรมราช ผู้รับผิดชอบ
คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัด
นครศรีธรรมราช และสถานีเพาะชำกล้าไม้นครศรีธรรมราช

โครงการจัดระบบจราจรและระบบขนส่งสาธารณะภายในเมือง
นครศรีธรรมราช ผู้รับผิดชอบ คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช สถานีตำรวจภูธรเมือง
นครศรีธรรมราช และขนส่งจังหวัด

2) แผนงานด้านสังคม มีโครงการ จำนวน 3 โครงการ ได้แก่

โครงการประชาสัมพันธ์ความคืบหน้าในการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นแหล่งมรดกโลก ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และประชาสัมพันธ์จังหวัด

โครงการอบรมสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะ ผู้รับผิดชอบ คือ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ วัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด

โครงการจัดสรรทุนในการทำหลักสูตรเกี่ยวกับแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในโรงเรียน ผู้รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการการศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันการศึกษาในพื้นที่ วัฒนธรรมจังหวัด และสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

3) แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน จำนวน 9 โครงการ ได้แก่

โครงการจัดอบรมและขึ้นทะเบียนมัคคุเทศก์และยุวมัคคุเทศก์ประจำวัด ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัฒนธรรมจังหวัด ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และโรงเรียนต่าง ๆ

โครงการจัดสร้างศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำหรับนักท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด

โครงการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

โครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

โครงการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางในการเข้าชม ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

โครงการนำผลการศึกษาด้านจรรยา ไปสู่การปฏิบัติ ผู้รับผิดชอบ คือ
เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ตำรวจราช และขนส่งจังหวัด

โครงการรณรงชมเมือง ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการจัดทำแผนที่เส้นทางวัฒนธรรมเมืองแก่นนครศรีธรรมราช
ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด

โครงการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรม ผู้รับผิดชอบ คือ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัด

4) แผนงานด้านการปกครอง มีโครงการ จำนวน 1 โครงการ คือ

โครงการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ผู้รับผิดชอบ คือ
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและผู้นำชุมชนที่อยู่โดยรอบ

5) แผนงานด้านสืบสานประเพณี แบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่ คือ เขตพื้นที่คุ้มครอง และเขตพื้นที่กันชน จำนวน 5 โครงการ ได้แก่

โครงการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดงานประเพณีในแต่ละช่วงเวลา
ผู้รับผิดชอบ คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนจังหวัด
และเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

โครงการจัดเก็บรายละเอียดแบบแปลนสถานที่สำคัญภายในแหล่งมรดก
ผู้รับผิดชอบ คือ สถาบันการศึกษาในพื้นที่

โครงการเฝ้าระวังและป้องกันโดยการตรวจสอบและบันทึกความเสียหาย
ที่องค์พระบรมธาตุเจดีย์อย่างสม่ำเสมอ ผู้รับผิดชอบ คือ สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช

โครงการประกวดภาพถ่ายเก่าของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
ผู้รับผิดชอบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช สภา
วัฒนธรรมจังหวัด เทศบาลนครนครศรีธรรมราช และสถาบันการศึกษาในพื้นที่

โครงการรณรงค์และเชิญชวนให้ประชาชนทุกระดับเข้าร่วมงานประเพณี
ประจำปีต่าง ๆ ผู้รับผิดชอบ คือ สภาวัฒนธรรมจังหวัดและวัฒนธรรมจังหวัด

การดำเนินงานตามแผนงานและโครงการดังกล่าวในช่วงแรก ประสบปัญหาต่าง ๆ สาเหตุหนึ่งมาจากการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานอื่น ๆ จำกัดอยู่เฉพาะบางหน่วยงาน ไม่ก่อให้เกิดการกระจายการพัฒนาสู่พื้นที่อื่น อีกทั้งไม่สามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้เต็มศักยภาพ คณะทำงานแก้ปัญหาด้วยการให้ตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและสามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้จริง เช่น ตลาดหน้าพระธาตุ ที่นอกเหนือจากการขายสินค้าแล้ว ก็ยังมีการแสดงพื้นบ้าน มีกิจกรรมทางวัฒนธรรม และมีการแสดงพื้นเมือง เป็นต้น อีกทั้งในปัจจุบันคณะทำงานได้ขยายความร่วมมือและมีเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนงาน โดยมีประชาชนให้การสนับสนุนและมีกลไกการจัดการชุมชน ในลักษณะเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น ๆ โดยเป็นการดำเนินงานผ่านความเห็นชอบร่วมกันของคณะทำงาน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และชาวนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความคาดหวังของประชาชนเพื่อให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้เป็นมรดกโลก แต่หากไม่ได้เป็นมรดกโลก ประชาชนก็จะดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกเพื่อแสดงออกถึงความศรัทธา ความผูกพันต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ต่อไป

4.4 ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

คณะทำงานถือว่าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญในระดับแผนงานที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาขององค์การยูเนสโก ซึ่งกำหนดให้กระทำในนามของรัฐบาลเท่านั้น จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงได้ตั้งคณะทำงานขึ้นมา ประกอบด้วย 3 หน่วยงานหลัก คือ กรมศิลปากร จังหวัดนครศรีธรรมราช นำโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้การสนับสนุน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ สื่อมวลชน ศิลปินพื้นบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักวิชาการด้าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และนักวิชาการจากต่างประเทศ นับว่าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้การดำเนินการตามแผนงานและโครงการต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ

จากการขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ทำให้ชาวนครศรีธรรมราชตระหนักถึงคุณค่าและภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเองมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ชาวนครศรีธรรมราชเข้าร่วมงานบุญประเพณีสิบสองเดือนเพิ่มมากขึ้นทุกปี อีกทั้งยังสวมใส่ผ้าพื้นบ้านซึ่งในช่วงแรกจะสวมใส่เมื่อเข้าร่วมงานบุญต่าง ๆ เท่านั้น ต่อมาทางจังหวัด

นครศรีธรรมราชได้มีกิจกรรมรณรงค์และส่งเสริมการสวมใส่ผ้าพื้นบ้านอย่างกว้างขวาง เป็นการส่งเสริมคุณค่าวัฒนธรรมมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพผ้าพื้นบ้าน ผ้าบาติก และผ้าทอได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย

สำหรับการมีส่วนร่วมที่ประชาชนสามารถเข้าร่วมได้มากที่สุด คือ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุในวันมาฆบูชา ซึ่งจัดต่อเนื่องยาวนานเกือบ 800 ปี ทุกปีจะมีพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศจำนวนนับหมื่นมาร่วมงาน จุดสำคัญจะมีขบวนแห่ผ้าพระบฏพระราชทาน ผ้าพระบฏของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เดินเข้าแถวตอนแห่ผ้าประทักษิณรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์หรือวิหารหลวง จำนวน 3 รอบ จากนั้นนำผ้าพระบฏดังกล่าวถวายพระบรมธาตุเจดีย์ หรือเจดีย์ราย ที่อยู่โดยรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและความเป็นสิริมงคลในการดำเนินชีวิตโดยมีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เพื่อให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ คณะทำงานได้มีการดำเนินการตามแผนงานทั้ง 5 ด้าน โดยในช่วงแรกจะเน้นการอธิบายคุณค่าความโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งมรดก การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา การซ่อมแซม การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้และทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานภาพการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ ส่วนช่วงหลังจะเน้นการอนุรักษ์ให้เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป โดยคณะทำงานได้พยายามปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าของแหล่งมรดกผ่านประเพณีสิบสองเดือน เช่น กิจกรรมการวาดผ้าพระบฏ กิจกรรมการสวมด้นขำปี กิจกรรมประกวดวรรณกรรมท้องถิ่น กิจกรรมการถ่ายภาพ กิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์การแต่งพื้นบ้านและเครื่องประดับ กิจกรรมการทำผ้าบาติก กิจกรรมมีคฤเทศก์ ตลอดจนกิจกรรมจิตสาธารณะต่าง ๆ

จากสมมติฐานการวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จะเห็นได้ว่าการดำเนินการจะมีชาวนครศรีธรรมราชเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการขับเคลื่อน แต่อาจจะมิมีบทบาทและสถานภาพที่แตกต่างกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทว่าประชาชนส่วนใหญ่ล้วนเป็นชาวนครศรีธรรมราชหรือพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ทั้งสิ้น การเข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ตามความสนใจ โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในบริบทเชิงพื้นที่ที่ผูกพันและเกี่ยวข้องกันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ เพื่อให้แหล่งมรดกนั้นไม่เพียงเป็นแค่มรดกเพื่อประชาชน แต่เป็นมรดกของประชาชนที่ตอบสนองตาด้านถึงความยิ่งใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชในอดีต การเป็นมรดกโลกจึงเป็นอีกทางหนึ่งในการทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าชาตินิยม

นอกจากนี้ยังมีข้อค้นพบที่มีความแตกต่างจากแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่เป็นเพียงซากปรักหักพังและไม่มีจิตวิญญาณของคนท้องถิ่นหลงเหลืออยู่ ซึ่งแตกต่างจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารที่ยังคงเป็นศูนย์กลางความเชื่อและความศรัทธา จนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ชาวนครศรีธรรมราชจึงมีความผูกพันกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์และตระหนักอยู่ตลอดเวลาถึงความเป็นเจ้าของจึงได้นำตัวเองเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์และพัฒนาในลักษณะที่แตกต่างกันทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวนครศรีธรรมราชตระหนักถึงคุณค่า ไม่ต้องการให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งมรดก และต้องการให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลางร่วมจิตใจของตนต่อไป

ดังนั้นความสำเร็จของการมีส่วนร่วม มิใช่เพียงแค่จัดให้มีโครงการ หรือมีประชาชนจำนวนมากเข้าร่วมเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงตัวชี้วัดความสำเร็จ หรือเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งอยู่ที่การปฏิสัมพันธ์กันและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในฐานะพลเมืองที่รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนและได้ใช้สิทธินั้นในการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดอย่างต่อเนื่องด้วยความเข้าใจและมีความจริงใจ จึงจะทำให้ได้มาซึ่งความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของชุมชน สร้างคุณค่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะผู้เมืองนิยมผ่านเมืองมรดกธรรมที่ยังมีชีวิต โดยการทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าประวัติศาสตร์ชาติ เกิดความรู้สึกท้องถิ่นนิยมควบคู่กับชาตินิยม เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตย ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างเมืองนิยมซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและจะนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

5.1 สรุปผลการวิจัย

การดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นการทำงานร่วมกันของชาวนครศรีธรรมราชในลักษณะสานพลังประชารัฐ โดยภาครัฐมีหน้าที่หลักในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ขององค์การยูเนสโก ส่วนผู้ประกอบการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน และประชาชนซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแหล่งมรดกตระหนักในคุณค่าเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงแหน จึงนำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์และพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ ตามความสนใจ

ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชสู่มรดกโลก แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาการดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโก ปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนในการดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก และปัญหาอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาดังกล่าว กลับพบว่าปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ปัจจัยสู่ความสำเร็จอยู่ที่คณะทำงาน โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลกร่วมกับคณะทำงาน เป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้การดำเนินการตามแผนงานและโครงการต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ และปัจจัยด้านพื้นที่เมือง

ประวัติศาสตร์ และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในฐานะพลเมืองเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

จากการที่ชาวนครศรีธรรมราชเข้ามามีบทบาทและแสดงพลังในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม จึงเป็นรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองเป็นการส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วม ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และเมืองนิยม เป็นลักษณะการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกที่ประสบความสำเร็จ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเป็นมรดกโลก” ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษาการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

การดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นการทำงานร่วมกันของชาวนครศรีธรรมราชในลักษณะสานพลังประชารัฐ (Collaboration) โดยภาครัฐมีหน้าที่หลักในการดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณาขององค์การยูเนสโกเกี่ยวกับการทำให้คุณค่าของแหล่งมรดกมีความโดดเด่นอันเป็นสากลผ่านการจัดทำแผนงานทั้ง 5 ด้าน ซึ่งเป็นการรับรองว่าแหล่งมรดกนั้นจะได้รับการปกป้องคุ้มครอง เป็นมรดกของคนรุ่นต่อไป ทว่าการจะธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของแหล่งทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้นั้น ส่วนผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประชาชนที่ใกล้ชิดกับแหล่งมรดกต้องเกิดความตระหนักในคุณค่า เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงนำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมดูแลสมบัติของตนในลักษณะต่าง ๆ ตามความสนใจ โดยภาคเอกชนร่วมสนับสนุนและมีบทบาทสำคัญในการประกอบกิจการในลักษณะลงทุนเพื่อสังคม การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ความคืบหน้า ตลอดจนการร่วมดำเนินการเพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด อีกทั้งยังทำให้ชาวนครศรีธรรมราชได้ใกล้ชิดกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมากขึ้นด้วย

การผลักดันที่ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในลักษณะดังกล่าวข้างต้น จึงมี โอกาสจะประสบความสำเร็จสูง ซึ่งสอดคล้องกับ จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555, น. 135-137) ได้กล่าวถึง เกณฑ์การชี้วัดการมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมจะต้องเกิดขึ้น ก่อนการตัดสินใจโดยผู้มีอำนาจ 2) การมีส่วนร่วมจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ใ้ไว้อย่างชัดเจน 3) กระบวนการตัดสินใจต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เหมาะสม ในทุกขั้นตอน 4) กระบวนการตัดสินใจต้องประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน 5) มีเทคนิคการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน 6) มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และมีการสื่อสารสองทาง และ 7) บทสรุปและ ข้อเสนอแนะที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องชัดเจนและเปิดเผย และส่งผลต่อการตัดสินใจ ขั้นสุดท้าย แต่หากไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ต้องมีคำอธิบายที่เหมาะสมจาก ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ในกรณีของการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก มีชุมชนในเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน จำนวน 19 ชุมชน โดยชุมชนหลังวัดพระธาตุ ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมที่อยู่ในบริเวณเขตพื้นที่กันชน แต่ก็สนับสนุนและพร้อมจะให้ความร่วมมือ เพื่อให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จึงเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของตัวชี้วัด ความสำเร็จที่นอกเหนือจากตัวชี้วัดดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียซึ่งมีความเชื่อและต่างศาสนากัน แต่กลับให้ความร่วมมือและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่าง สมดุล

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนได้ร่วม ตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเอง โดยการที่ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมริเริ่มนำเสนอชื่อแหล่งมรดก ร่วมประชาสัมพันธชี้แจงข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้าใจที่ ถูกต้อง ร่วมให้ข้อมูลเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ เข้าร่วมประชุม ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น อย่างเข้มข้น ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน การมี ส่วนร่วมจึงช่วยให้การดำเนินการง่ายขึ้นและสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็มี เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่ต้องเริ่มต้นจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม อีกทั้ง กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและขีดความสามารถของ แต่ละบุคคลที่จะเข้าร่วม มีเสรีภาพ อิสระภาพที่จะตัดสินใจ และต้องไม่เกิดจากการถูกบีบบังคับ เช่นกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เป็นมรดกของประชาชน ของชุมชน และของท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้ยึดเหนี่ยวทางใจและมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ประเพณีสิบสองเดือน โดยประเพณี แห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและมีชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศเข้าร่วมงานบุญประเพณีจำนวนนับหมื่นและเพิ่มขึ้นทุกปี สอดคล้องกับ ถวิลวดี บุรีกุล (2551) เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเพณีและความสนใจของสังคมในขณะนั้น รวมทั้งต้องมีวัตถุประสงค์ ต้องมี กิจกรรมเป้าหมาย และต้องมีกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันดำเนิน กิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน การเข้าร่วมงานบุญประเพณีแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและ ความผูกพันของประชาชนต่อพระบรมธาตุเจดีย์จากอดีตเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตาม สมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพื่อให้วิถีชีวิตของตน ของชุมชน และของพุทธศาสนิกชน ได้ดำเนินต่อไปอย่างปกติสุข

การเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ขาดการตระหนักในคุณค่าในฐานะเป็น รากเหง้า ก่อให้เกิดปัญหาและทำให้เสื่อมคุณค่า เนื่องจากแหล่งมรดกโลกไม่ได้จัดการโดย ประชาชนเป็นหลัก แต่กลับให้เหตุผลว่าเป็นการจัดการเพื่อประชาชนซึ่งไม่ได้ตอบสนอง หรือ สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของประชาชน ประชาชนจึงไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่งผลให้การจัดการ อย่างยั่งยืนไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นหัวใจสำคัญของความยั่งยืน คือ “การมีส่วนร่วมของ ประชาชน (Public Participation)” ในบริบทพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดเอง ดำเนินการเอง ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ต่อชุมชนที่ตนอาศัย นำไปสู่ความตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง เป็นพลังสำคัญของชุมชนและท้องถิ่น เป็นแนวทางสำคัญ ที่สามารถสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาในการขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

ปัญหาในการขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก มี 3 ประการหลัก ๆ ได้แก่ ปัญหาการดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโก ปัญหาความ ไม่เข้าใจของประชาชนในการดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก และ ปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความล่าช้าในการดำเนินการ อภิปรายผล ดังนี้

จากปัญหาในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก ทั้ง 3 ประการ เมื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาดังกล่าว พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกเป็น เจ้าของ เนื่องจากได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เกิดจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ส่งผลให้เกิด ความรู้สึกหวงแหนสมบัติของตน จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อน

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็น โบราณสถานที่ยังมีชีวิตซึ่งมีความแตกต่างจากมรดกโลกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 แห่งของประเทศไทยที่เป็นเพียง โบราณสถานและได้สิ้นสุดความเจริญไปแล้ว งานวิจัยของ รัฐจวน ประวัตต์เมือง (2554) พบว่า สาเหตุสำคัญของการมีส่วนร่วมในระดับต่ำเกิดจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท และความสำคัญของการเป็นมรดกโลกและหากความรู้ที่ก้าวร่วม ความเป็นเจ้าของ และการวางแผน มีน้อย ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนต่ำเช่นกัน ซึ่งหากพิจารณาในแง่มุมนี้ ก็สามารถอธิบายแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิตและมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช เมื่อมีการนำเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก จึงทำให้ชาวนครศรีธรรมราชแสดงออก ถึงความเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ตามความสนใจ เช่น การตั้งข้อสังเกต ถึงสถานภาพการเป็นมรดกโลก การเข้าถึงแหล่งมรดกโลก ความโปร่งใสในการดำเนินการ ตลอดจนการติดตามการดำเนินงานของคณะทำงานอย่างใกล้ชิด เป็นปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อ การขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ของการวิจัยที่ตั้งไว้

เพื่อให้การขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของประชาชนเจ้าของแหล่งมรดก คณะทำงานจึงมี การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา โดยในช่วงแรกปัญหาเกิดจากการที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ขององค์การยูเนสโก คณะทำงานจึงได้มีการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างการรับรู้ที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น และช่วงที่สอง ในปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน ปัญหาส่วนใหญ่ เกิดจากการสร้างข่าวลือ ข่าวบิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สู่มรดกโลก จึงทำให้ประชาชนเข้ามาติดตามการทำงานของคณะทำงานอย่างใกล้ชิด Goldsmith and Eggers (2004 อ้างถึงใน นพพล ฮักฮาด, 2560) เสนอ Governing by Network หรือการบริหารงาน ในลักษณะเครือข่าย โดยหน่วยงานภาครัฐต้องร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ด้วยกัน หน่วยงานจากภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน ในการแก้ปัญหา หรือในการดำเนิน สาธารณกิจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ดังนั้นในกรณีการแก้ปัญหาและการดำเนินการขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก คณะทำงานจึงเป็นตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ เข้าร่วม เป็นคณะทำงานด้วย อาทิเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช สถานศึกษา วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารและวัดต่าง ๆ สำนักศิลปากรจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หอการค้าจังหวัด นครศรีธรรมราช ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนประชาชนทั่วไป เนื่องจากการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกให้เป็นไปตาม แผนงาน ตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยภาครัฐแต่เพียงลำพังย่อมเป็นไปได้ยากและมีข้อจำกัด

หลายประการ โดยเฉพาะปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างคณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทนจากภาครัฐกับผู้ประกอบการ ชุมชน และประชาชน ดังนั้นการมีตัวแทนจากหลายหน่วยงานหลายภาคส่วนจึงเป็นผลดีต่อการดำเนินงาน เนื่องจากปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากประชาชนในพื้นที่แหล่งมรดก วิธีการแก้ปัญหาก็คือการนำคณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทนของภาคส่วนที่อยู่ในพื้นที่นั้นเข้ามาร่วมเจรจาหาทางออกที่สามารถยอมรับได้ทั้งสองฝ่าย ในลักษณะได้รับผลประโยชน์ทั้งคู่ จนนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยการจัดพื้นที่สำหรับการขายสินค้าเพื่อความเป็นระเบียบ

วัตถุประสงค์ข้อ 3 ศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

คณะทำงานถือว่าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักที่สำคัญ โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลกร่วมกับคณะทำงาน เป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้การดำเนินการตามแผนงานและโครงการต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ และปัจจัยด้านพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ อภิปรายผลดังนี้

การดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ต้องกระทำในนามของรัฐเท่านั้น คณะทำงานจังหวัดนครศรีธรรมราชถือว่าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักที่สำคัญมากที่สุดในระดับแผนงาน ซึ่งต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาของคณะกรรมการมรดกโลก สอดคล้องงานวิจัยของ พระสมบัติ บุตรประสิทธิ์ (2560) ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการเมืองมรดกโลก แขวงหลวงพระบาง คือ เจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจปัญหาในพื้นที่และมีความพร้อมในการดูแลรักษามรดกทั้งในเชิงวิชาการและเชิงเทคนิค จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงได้ตั้งคณะทำงานขึ้นมา ประกอบด้วย กรมศิลปากร จังหวัดนครศรีธรรมราช นำโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในฐานะแหล่งมรดกที่บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น เป็นการดำเนินการบนหลักการมีส่วนร่วมและเคารพความคิดเห็นของประชาชนเจ้าของแหล่งมรดก โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้การสนับสนุนและได้รับความร่วมมือด้วยดีตลอด 6 ปี ในการดำเนินการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก สอดคล้องกับ Sang Ok Choi and Heon-Hyung Lee (2010), Chris Ansell and Alison Gash (2007) and Gerry Stoker (1998) (อ้างถึงใน ปิยากร หวังมหาพร, 2560, น. 87) เห็นว่า Collaborative Governance เป็นการบริหารโดยภาครัฐร่วมมือกับ

ผู้ที่เกี่ยวข้องจากภาคส่วนอื่น ๆ ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การเป็นมรดกโลก

การขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนและทุกระดับ โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อมูลเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมจัดทำแผนงาน ร่วมเป็นคณะทำงาน และร่วมสืบทอดความเชื่อ ความศรัทธา และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ ซึ่งจะเห็นได้จากงานประเพณีสิบสองเดือน ได้แก่ ประเพณีแห่นางดาน ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณียกขันหมากพระปฐม ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ ประเพณีสมโภชพระธาตุ ประเพณีดักบาตรรูปเทียน ประเพณีไหว้ครุหมอโนราห์ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ และประเพณีสวดค่าน โดยประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นประเพณีที่มีพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้าร่วมงานจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงความโดดเด่นอันเป็นสากล แม้ว่าบริบทแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป แต่ความเชื่อและความศรัทธาของชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งการสืบทอดประเพณีต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนไม่สามารถจัดขึ้นได้เพียงภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง หากแต่ต้องมาจากการสานพลังของประชาชนทุกคนในฐานะเจ้าภาพร่วมกันตลอดไป ประเด็นดังกล่าวระบุไว้ในย่อหน้าที่ 64 ของ (World Heritage Convention, 2012, p. 18) ซึ่งเป็นประเด็นที่คณะกรรมการมรดกโลกให้ความสำคัญต่อการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลก เพื่อเป็นการรับรองว่าแหล่งมรดกนั้น จะได้รับการคุ้มครองและอนุรักษ์จากรัฐภาคี เป็นสมบัติของมนุษยชาติต่อไป การมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะและระดับต่าง ๆ จึงเป็นการดำเนินงานในแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

ปัจจัยด้านพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนา วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ทำให้แหล่งมรดกมีคุณค่าและโดดเด่นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากได้นำหลัก 5C's ซึ่งระบุไว้ใน Operational Guidelines for the implementation of World Heritage Convention (2012, p. 7) มากำหนดเป็นแนวทางในเสริมสร้างขีดความสามารถของแหล่งมรดก ประกอบด้วย 1) Credibility 2) Conservation 3) Capacity Building 4) Communication และ 5) Community แผนการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก โดยมีแผนงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) แผนพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) แผนพัฒนาสามปี จังหวัดนครศรีธรรมราช 3) แผนพัฒนาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร 4) แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมแบบองค์รวมของแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชน และ 5) แผนการจัดการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกวัฒนธรรม

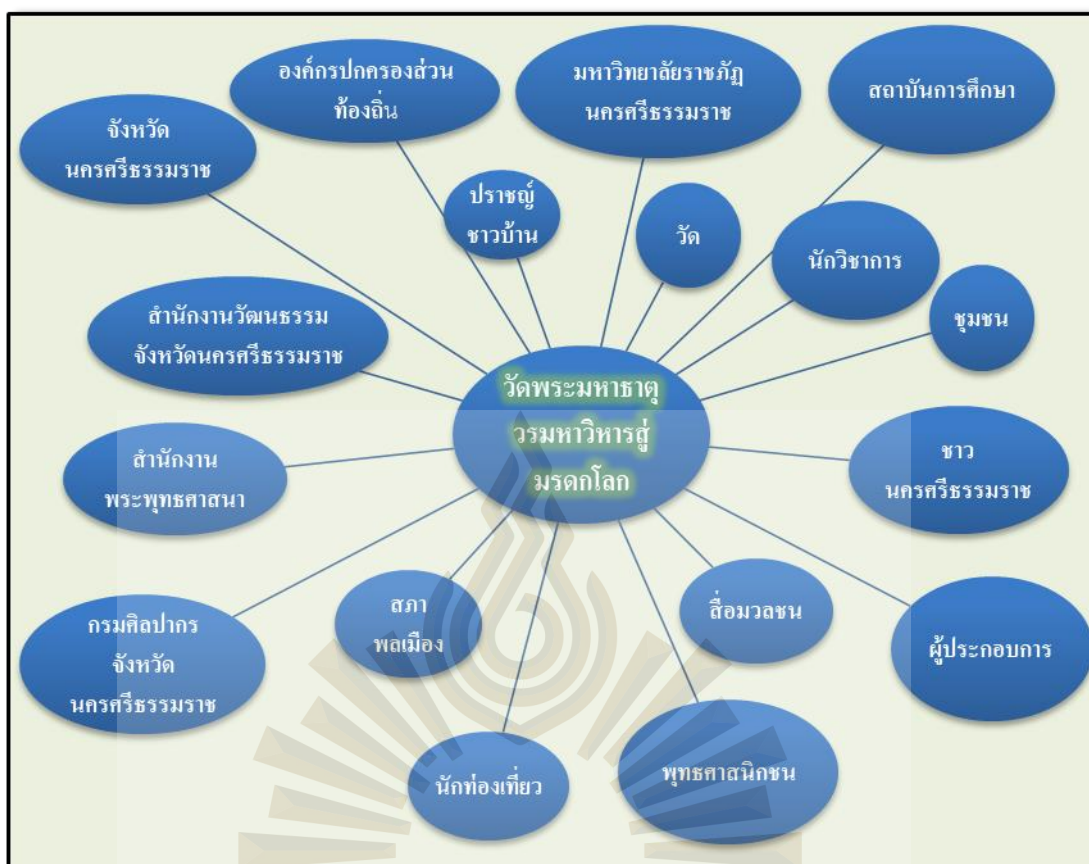
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม 2) แผนงานด้านสังคม 3) แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว 4) แผนงานด้านการปกครอง และ 5) แผนงานด้านสืบสานประเพณี และมีโครงการสนับสนุนอีก 58 โครงการ ในลักษณะการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน และวรางคณา อศิธรประเสริฐ (2559, น. 329) ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มขีดความสามารถสำหรับการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อรองรับการเป็นมรดกโลก โดยแบ่งออกเป็น 3 ภาคส่วน ได้แก่

ภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ควรเข้ามา มีบทบาทโดยตรงในการเสริมสร้างขีดความสามารถผ่านการดำเนินการกิจกรรม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น งบประมาณ ความรู้ เทคนิค การสร้างเครือข่าย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อนำมาใช้เสริมสร้างขีดความสามารถของภาคส่วนอื่นต่อไป

ภาคเอกชน เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่ภาคธุรกิจ หรือผู้ประกอบการให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคส่วนอื่น ๆ ตลอดจนองค์การยูเนสโก เพื่อรองรับแหล่งมรดกโลก

ภาคประชาชน การเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่ประชาชน ชุมชน และท้องถิ่นด้วยการสนับสนุนการเข้าถึงองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นในลักษณะการจัดการเรียนรู้แก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อแสดงความมั่นใจว่าจะรองรับการเป็นมรดกโลกได้ หากได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมแล้ว ชุมชนจะมีส่วนรับผิดชอบดูแลรักษาอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นการเสริมอำนาจให้ชุมชนได้รับผิดชอบแหล่งมรดกร่วมกัน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกนั้น จะสำเร็จได้ก็ด้วยการสานพลังจากทุกภาคส่วนในฐานะพลเมืองที่ต้องการเห็นบ้านเมืองพัฒนาขึ้น ดังรูปที่ 5.1

รูปที่ 5.1 แสดงการสานพลังจากทุกภาคส่วนในฐานะพลเมืองเพื่อขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสุ่มรดกโลก

วัตถุประสงค์ข้อ 4 เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดัน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในฐานะพลเมือง ตลอดจนความการสืบทอด มรดกธรรมที่ยังมีชีวิต เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนของ ประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก ผู้วิจัยนำเสนอใน แนวทางการเป็นเมืองนิยมในบริบทเมืองมรดกโลก อภิปรายผลดังนี้

1) ลักษณะเมืองนิยมในบริบทเมืองมรดกโลก

การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สู่การเป็นมรดกโลก เป็นการทำงานในบริบทเชิงพื้นที่เฉพาะซึ่งมีความโดดเด่นในเชิงประวัติศาสตร์

อันเป็นจุดแรกเริ่มของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากศรีลังกาไปยังอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา รัตนโกสินทร์ ตลอดจนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีชาวนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าภาพหลัก เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2560 ก) เสนอ “เมืองนิยม” กระบวนทัศน์ใหม่ที่มองว่าเมืองเป็นหน่วยหลัก ในการพัฒนาประเทศ มีพลเมืองที่มีจิตสำนึกว่าเมืองคือบ้าน ดังนั้นภาครัฐควรปรับทัศนคติที่มี ต่อประชาชนจากรายการผู้พลเมืองที่กระตือรือร้น มีศักยภาพ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วม ดูแลบ้านเมือง ภาครัฐต้องทำงานร่วมกับภาคสังคมให้มาก ในลักษณะภาครัฐเป็นส่วนหนึ่งของ สังคม มิใช่เป็นนาย อีกทั้งภาครัฐต้องรู้เรื่องท้องถิ่น/ชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ต้องมีแนวคิด/ปรัชญา ในการบริหารประเทศที่ว่า ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ไม่ควรไปทำแทนส่วนท้องถิ่น แต่ควรเห็น ท้องถิ่นเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ดังนั้นส่วนสำคัญในการบริหารประเทศจะมีโซ่อยู่ที่ภารกิจ แต่จะอยู่ที่ พื้นที่

การพัฒนาและการอนุรักษ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรดำเนินการ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของคนในพื้นที่ แม้ว่าวิถีชีวิตบางอย่าง เปลี่ยนไปบ้างจากอดีตก็ตาม มิใช่มองตามภารกิจหรือดำเนินการตามมาตรการขององค์การยูเนสโก อย่างเคร่งครัด เพียงเพื่อให้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก หากแต่ควรมีการบริหารแบบ Governance ที่มองว่าประชาชนเป็นเจ้าของแหล่งมรดก ภาครัฐมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของเจ้าของแหล่ง ต้องให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของเป็นใหญ่ ถือได้ว่าใช้ท้องถิ่น (ในระดับพื้นที่) สร้างพลเมืองของ ประเทศ เกิดการพัฒนาในระดับพื้นที่ในลักษณะที่เรียกว่า “Small is Beautiful” ต้องประกอบด้วย 2 ประการ คือ ประการแรก ต้องมุ่งให้เกิดมาตรฐานร่วมกัน เกิดเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน และประการที่สอง ต้องทำให้เกิดความแตกต่างกัน มีจุดเด่น มีความเหมาะสม และ ความสบายใจของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นกรณีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารซึ่งเป็นการพัฒนา เชิงอนุรักษ์ ที่พยายามรักษามรดกเดิมของท้องถิ่นและของชุมชนไว้ แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้ คุณภาพชีวิตดีของประชาชนขึ้นด้วย การพัฒนาดังกล่าวจะทำให้ประเทศไทยมีจุดขายและจุดแข็ง ทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น

หากแต่การสร้างพลเมืองระดับพื้นที่โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาท้องถิ่นที่ตามลำพัง อาจเป็นไปได้ยาก ดังนั้นต้องปรับให้มีทั้งระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ สร้างความรู้สึกว่าเป็นบ้าน เป็นเจ้าของบ้านร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันการบริหารราชการไทยมีแนวโน้มกระจายอำนาจมากยิ่งขึ้น การจะบริหารตัวเองได้ต้องเข้มแข็ง ต้องรู้จักจัดการด้วยตนเอง ทำงานโดยมองจุดแข็งเป็นหลัก ปลุกและดึงศักยภาพของชุมชนมาเป็นพลัง การทำงานจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีประชาชน อยู่ข้างหลังเป็นพลังขับเคลื่อน ทำแบบไม่เผชิญหน้า ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่ต้องทำแบบ Win – Win ต้องสร้างท้องถิ่นนิยมขึ้นมาไม่น้อยไปกว่าสร้างชาตินิยม

การสร้างท้องถิ่น นิยมควบคู่กับชาตินิยม ต้องเริ่มจากการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และต้องทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์โลก (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2550, น. 52) ดังนั้นต้องทำให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์ระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มิใช่เป็นแค่ส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้น ประวัติศาสตร์ต้องข้ามประเทศ ต้องไปสู่สากล อย่าหยุดอยู่แค่ในชุมชน ในจังหวัด หรือในภาคได้ แต่ต้องเชื่อมโยงกับแหล่งมรดกโลกที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกรู้จัก เช่น การเชื่อมโยงเส้นทางจากแหล่งก่อกำเนิดวัฒนธรรมแบบพุทธที่รับเอาพุทธศาสนาจากอินเดียแล้วแผ่ไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศ เช่น เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จากนั้นแผ่ไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมืองหลวงพระบาง และระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในที่สุด ซึ่งปัจจุบันคณะทำงานได้ร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับนครศรีธรรมราชศึกษาและมีการปรับปรุงหลักสูตรการอบรมมัคคุเทศก์ให้แก่เยาวชนและประชาชนที่สนใจทั่วไป

ลักษณะสำคัญของการเป็นเมืองนิยมต้องเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ หวงแหน ภาคภูมิใจ ซึ่งวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาว่า 1,800 ปี มีความเกี่ยวข้องทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง อีกทั้งชาวนครศรีธรรมราชยังถูกสอนให้ศรัทธาผ่านระบบความเชื่อต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์จนกลายเป็นวิถีชีวิต ประชาชนจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของก็ต่อเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแล ร่วมรับผิดชอบ ร่วมจัดการด้วยตนเองมากขึ้น เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างพลเมืองจัดการตนเอง เป็นการปลูกและปลุกความกระตือรือร้นของพลเมือง (Active Citizen) โดยนำเสนอเรื่องราว รากเหง้า วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นประเด็นที่ประชาชนสนใจและมองเห็นความสำคัญ เกิดคุณค่าร่วมกัน

นอกจากการอนุรักษ์แล้ว ประชาสังคมต้องคิดเรื่องการพัฒนาคด้วย ต้องเป็นนักคิด สร้างโอกาสและทำให้การอนุรักษ์เป็นเรื่องทันสมัยมากยิ่งขึ้น ในกรณีของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารพัฒนาผ่านการยกระดับเป็นมรดกโลก และอาศัยโอกาสนี้ทำให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้รับการอนุรักษ์และคุ้มครองตามระบบการจัดการขององค์การยูเนสโกที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับระดับสากล ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่ทิ้งรากเหง้าของตนเอง ด้วยเหตุนี้การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ สร้างประชาสังคมที่เข้มแข็ง จำเป็นจะต้องอาศัยบริบทพื้นที่เฉพาะที่มีอัตลักษณ์ เพื่อสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กไปผนวกกับประวัติศาสตร์ชาติที่มีขนาดใหญ่กว่า เป็นสนามหลักในการสร้างพลเมืองในระดับพื้นที่ ส่งเสริมให้เกิดความเป็นเจ้าของบ้าน จากนั้นก็ผนวกไปถึงระดับที่ใหญ่กว่า สู่อการเป็นพลเมืองของประเทศนั่นเอง ส่วนผลจากการผลักดันของ

ประชาชนเพื่อให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกจะเป็นอย่างไร ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกหรือไม่ แต่ทว่าการเป็นแหล่งมรดกของประชาชนที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นย่อมมีความสำคัญยิ่งกว่า

2) การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในบริบทของเมืองมรดกโลก

การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในบริบทเมืองมรดกโลกนั้น ต้องเป็นการมีส่วนร่วมของพลเมือง เนื่องจากพลเมืองคือคนที่เข้าใจปัญหาของชุมชนและเชื่อว่ามีความสามารถที่จะดำเนินการเองได้ Public Reason ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการเป็นพลเมือง เพราะเกี่ยวข้องกับเรื่อง สาธารณะต่าง ๆ (ชเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549, น. 12) การสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีคุณภาพจากทุกภาคส่วนของสังคมทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเฉพาะในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องให้แน่ใจว่าพลเมืองเหล่านี้สามารถดูแลบ้านเมืองของตนเองได้ ดังนั้นเมืองนิคมก็ควรมีพื้นที่สาธารณะสำหรับให้พลเมืองได้เข้ามาแสดงศักยภาพและมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองของตน ถือว่าเป็นทุนทางสังคมซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งจะอธิบายโดยแบ่งสังคมออกเป็น 3 ภาคส่วน ดังนี้

2.1) ภาคประชาชน: พลังพลเมืองจัดการตนเองของเมืองมรดกโลก

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีความสำคัญทางศาสนาเป็นศูนย์รวมความเชื่อและความศรัทธามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นบ่อเกิดมรดกธรรมที่ยังคงมีชีวิตและจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่น จึงถือว่าเป็นทุนตามความหมายของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ประเวศ วะสี (2540) ซึ่งเห็นว่า การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมควรเริ่มที่ชุมชน โดยนำวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาคน

มรดกธรรมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก เป็นสาธารณกิจที่ประชาชนให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและมีการนำแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านเวทีต่าง ๆ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากกระบวนการ AIC การจัดการความรู้ให้กับประชาชนและชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมเสวนาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมรดกโลก การเรียนการสอนวิชาพระธาตุศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาของสถาบันการศึกษาทุกแห่ง รวมทั้งนักศึกษาในสังกัด

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปีการศึกษา 2560 เป็นต้นไป และมีโครงการอบรมมัคคุเทศก์นำชมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นประจำตลอดทั้งปี โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ยูวมัคคุเทศก์และมัคคุเทศก์อาสาสูงวัย สำหรับการดำเนินการในปัจจุบัน มีการอบรมยูวมัคคุเทศก์ 10 รุ่น จำนวน 500 คน และอบรมมัคคุเทศก์อาสาสูงวัย 4 รุ่น จำนวน 120 คน และจะขยายผลไปยังรุ่นต่อไป (ฉัตรชัย สุกระกาญจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2561) ซึ่งสอดคล้องกับ ชลัท ประเทืองรัตนา และสติธร ธนานิธิโชติ (2559) กล่าวถึง ตัวอย่างรูปแบบเวทีพลเมือง เช่น กระบวนการลูกขุนพลเมือง เป็นกลุ่มขนาดเล็ก สภาพพลเมือง เป็นกลุ่มขนาดกลาง เวทีอภิปรายประเด็นปัญหา เป็นกลุ่มขนาดกลาง การประชุมเมือง เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นตัวอย่างรูปแบบกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

นอกจากนี้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์การ ชุมชนเพื่อติดตามผลการดำเนินงานผ่านกลุ่ม หรือสมาคม หรือองค์การ เช่น สมาคมพลเมือง นครศรีธรรมราช ประชาชนในพื้นที่บริเวณรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารทั้ง 19 ชุมชน ตลอดจน พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไปที่เดินทางมาจังหวัดนครศรีธรรมราชและเข้ามามีส่วนร่วม ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น การบริจาคเงินและเครื่องประดับต่าง ๆ ตามกำลังศรัทธา เพื่อนำมาบูรณะ องค์พระบรมธาตุเจดีย์ทองคำ การร่วมงานบุญประเพณีสิบสองเดือน การปลูกฝังเยาวชนให้เห็น คุณค่าและความสำคัญผ่านการจัดให้มีการเรียนการสอนวิชา นครศรีธรรมราชศึกษา การจัดตั้ง ต้นแบบจิตสาธารณะคอยปกป้อง ดูแลแหล่งมรดก เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามกลไกขององค์การยูเนสโก นำไปสู่การจัดการเขตพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับหลักบูรณาการและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้ แบ่งเป็นเขตพื้นที่คุ้มครอง โบราณสถานและเขตพื้นที่กันชน เพื่อปรับภูมิทัศน์ให้สวยงามและมีระเบียบมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้องค์พระบรมธาตุเจดีย์ยังมีคุณค่าและโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

การดำเนินงานตามแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดกนำไปสู่ การวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้านโดยฝ่ายที่สนับสนุนต้องการ ให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นตัวแทนอารยธรรมภาคใต้ ส่วนฝ่ายที่คัดค้านส่วนใหญ่เป็น ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการเขตพื้นที่คุ้มครองโบราณสถาน แม้จะเกิดความขัดแย้ง แต่ทุกฝ่ายต่างพยายามแสวงหาทางออกร่วมกันตามแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ส่งผลให้โครงการต่าง ๆ สามารถดำเนินการต่อไปได้ กัดแมนและทอมป์สัน (Gutmann and Thompson, 2004 อ้างถึงใน สติธร ธนานิธิโชติ และคณะ, 2558) เชื่อว่าประชาธิปไตยแบบ ปรึกษาหารือสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของพลเมือง โดยให้เหตุผลดังนี้ 1) เชื่อว่าเป็น การตัดสินใจร่วมกันโดยใช้เหตุผลและผล รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาความร่วมมือที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายมากกว่าการมุ่งเอาชนะกัน 2) เป็นการ

ช่วยปลูกจิตวิญญาณสาธารณะ กระตุ้นให้ประชาชนเริ่มหันมาให้ความสนใจกับผลประโยชน์ของส่วนรวมมากยิ่งขึ้น โดยรวมเอาประชาชนจากหลากหลายกลุ่มหลากหลายอาชีพมาร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติกัน โดยมุ่งรักษาความดีงามในสังคมมากกว่าอำนาจต่อรองทางการเมือง

3) เป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายเคารพในความคิดเห็นของกันและกันในฐานะพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ ผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งในส่วนของประชาชน ภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ มีโอกาสรับรู้ เข้าใจ ผ่านการรับฟังและแบ่งปันความรู้สึก ซึ่งกัดแค้นและทอมบีสันเชื่อว่า จะสามารถนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายได้ในที่สุด และ 4) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ จะช่วยแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในอดีตได้

ด้วยการจัดการที่ซับซ้อนและต้องใช้ความระมัดระวังสำหรับแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิต อีกทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราชประสบภัยพิบัติ ทำให้การดำเนินการเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกล่าช้ากว่ากำหนด แต่ชาวนครศรีธรรมราชก็ยังคงมุ่งมั่นเดินทางขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมต่อไป โดยเชื่อว่าแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมและแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ กลายเป็นพลังสำคัญสามารถแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา ถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกภาคส่วนที่จะช่วยยกฐานะของประชาชนจากความรู้สึกเป็นราษฎรให้มีศักดิ์ศรีความเป็นพลเมืองที่เน้นสาธารณะประโยชน์อันเป็นอุดมการณ์ประชาสังคมที่เข้มแข็งสามารถจัดการด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเรียกร้อง หรือรอรับจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป ผ่านการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ในลักษณะของศาสนสถานที่ยังคงใช้ประกอบศาสนพิธีและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมิใช่ทำตามกระแสท้องถิ่นนิยม แต่เป็นการแสดงออกถึงบุคลิกภาพของชาวนครศรีธรรมราชที่มีความมุ่งมั่นและจริงจัง ที่มองว่าหากไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือมีสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการกับปัญหา (อาคม เดชทองคำ, 2543) ดังนั้นชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั่วไปจึงเข้ามามีส่วนร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก นับว่าเป็นการอนุรักษ์และการพัฒนาที่มีจิตวิญญาณของท้องถิ่นควบคู่กัน เป็นความสุขมวลรวมที่ไม่ใช่ของภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง โดยมาตรวัดความสุขต้องมองมากกว่าเรื่องของวัตถุหรือมิติของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว อันจะนำมาสู่การขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการมองเห็นเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับพลเมืองในฐานะเจ้าของนั่นเอง

2.2) ภาครัฐ: การอำนวยความสะดวกของเมืองมรดกโลก

แม้ว่าคณะทำงานจะเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลัก ประชาชนให้การสนับสนุนจำนวนมาก แต่ก็ยังมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับการเป็นมรดกโลก ดังนั้นจึงควรรักษา Governing by Network ของ Goldsmith and Eggers (2004) มาประยุกต์ใช้ โดยภาครัฐสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน กลุ่มองค์กร หรือสมาคมต่าง ๆ พุทธศาสนิกชน ประชาชนที่สนใจ และนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อลดจำนวนประชาชนที่ไม่เห็นด้วย และสามารถตอบสนองความคาดหวังของชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งมีบุคลิกภาพที่มีความโดดเด่น อาคม เดชทองคำ (2543, น. 51-59) กล่าวว่า ชาวนครศรีธรรมราชมีบุคลิกภาพจำเพาะแบบสองกระแสสวนทาง (Duel Personality) แตกต่างจากภาคอื่นซึ่งเป็นผลมาจาก 1) ลักษณะภูมิศาสตร์ที่เป็นคาบสมุทร 2) สถานะทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การเมือง 3) สถานะของการเป็นรัฐอิสระและรัฐชายขอบ และ 4) สถานะทางด้านความเป็นผู้นำทางศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อการบริหารงานของภาครัฐอยู่บ้าง แต่ลักษณะดังกล่าวก็เป็นผลดีต่อการแสดงเจตจำนงร่วมกันของคนในชุมชนต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกเช่นกัน หากพิจารณาจากแผนแม่บทและรายละเอียดต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาขององค์การยูเนสโก จึงเป็นช่องทางให้ภาครัฐได้ทำงานในระดับพื้นที่ร่วมกับประชาชน โดยนำปัญหา ความต้องการมาเป็นฐาน ไม่มองว่าเป็นชนชั้นใด เป็นคนชายขอบ ไม่มีการศึกษา คนจน คนด้อยโอกาส หรือคนอ่อนแอที่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ภาครัฐต้องเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่ต้องส่งเสริมและต้องสร้างสำนึกใหม่ว่ากิจการที่ตนรับผิดชอบนั้นไม่ใช่กิจการของรัฐ แต่เป็นสาธารณกิจที่สาธารณชนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตาม ตลอดจนร่วมรับประโยชน์ในฐานะพลเมืองมีสิทธิเสมอภาค เท่าเทียมกันไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด พลเมืองทุกคนมีศักยภาพที่แตกต่างหลากหลาย และสามารถแยกผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากผลประโยชน์ส่วนรวมได้ โดยเริ่มต้นที่การมีส่วนร่วม (Co-Operation) อย่างเต็มใจและเสมอภาคให้มากกว่าการสั่งการให้เข้ามามีส่วนร่วม (Top-Down Participation) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของการสร้างวัฒนธรรมพลเมืองที่สอดคล้องกับ นพรัตน์ วงศ์วิทยาพานิชย์ (2552, น. 109) มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้ลึกมีส่วนร่วมและคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ (Civic Engagement) 2) ความรู้ลึกเท่าเทียมกันทางการเมือง (Political Equality) 3) ความรู้ลึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความไวเนื้อเชื่อใจ และความอดทนอดกลั้นในความแตกต่าง (Solidarity, Trust and Tolerance) และ 4) การมีเครือข่ายองค์กรเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประชาชน (Social Structures of Co-Operation)

ดังนั้นการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก จึงเป็นรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่นอกเหนือจากการเป็นนักวิชาชีพแล้ว ก็ต้องเป็นพลเมืองควบคู่ไปด้วย และยิ่งกว่านั้นภาครัฐควรแสดงความจริงใจ สนับสนุน อำนวยความสะดวกให้ประชาชน ได้แสดงพลังพลเมืองจัดการตนเอง โดยอาศัยโอกาสนี้กำหนดให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นเวทีในการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งจากทุกภาคส่วนทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในระดับชุมชนและระดับท้องถิ่น ภาครัฐนำโดยคณะทำงานทำหน้าที่สนับสนุนอำนวยความสะดวก ให้พลเมืองจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้ร่วมกันนำประสบการณ์และความคาดหวังมาเป็นพลังขับเคลื่อน การดำเนินงาน แสดงออกถึงจิตวิญญาณของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

2.3) ภาคเอกชน: การลงทุนเพื่อสังคมของเมืองมรดกโลก

การลงทุนเพื่อสังคม เป็นการบริจาครายของภาคเอกชนซึ่งมีความแตกต่างจากการบริจาคเพื่อการกุศลทั่วไป เพราะเป็นการบริจาคที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปขับเคลื่อนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เป็นประเด็นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต่างให้ความสนใจและมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะกรณีการบูรณะองค์พระบรมธาตุเจดีย์และปลียอดทองคำให้กลับมาโดดเด่นเช่นในอดีต ภาคเอกชนที่เป็นพลังหลักสำคัญ คือ นายจิมมี่ ชวลา เจ้าของห้างผ้าจิมมี่ ได้บริจาคเงิน จำนวน 28 ล้านบาท นอกจากนี้ก็มีประชาชนที่มีความศรัทธาร่วมบริจาคเงินและทองคำเพื่อบูรณะองค์พระบรมธาตุเจดีย์ร่วมกับห้างผ้าจิมมี่อีกด้วย อีกทั้งยังมีสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นอีกช่องทางสำคัญที่ทำให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารสามารถติดตามความคืบหน้าได้ นอกจากนี้ภาคเอกชนโดยหอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแกนนำหลักในการใช้ประโยชน์จากการดำเนินการในเขตพื้นที่กันชนบริเวณถนนพุทธภูมิ ถนนหน้าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยจัดให้มีตลาดหน้าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์จากการได้ปรับปรุงถนนจนเกิดความสวยงามและต้องการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความสวยงามและจิตวิญญาณที่ยังคงศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จึงกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะที่เรียกว่า “การลงทุนเพื่อสังคม” เป็นการลงทุนที่หวังผลกำไรและผลกำไรนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาสังคมเพื่อส่วนรวม กำไรที่ได้มาจึงมีทั้งที่เป็นตัวเงินและกำไรที่หมายถึงความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคมนั้นด้วย ทูนาในกรณีนี้จึงไม่ได้จำกัดความหมายแค่เพียงเงินอย่างเดียว แต่รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นพลังขับเคลื่อนและผลักดันให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แม้เป้าหมายหลักของ

ภาคเอกชนจะดำเนินธุรกิจให้มีผลกำไร แต่สำหรับการลงทุนเพื่อสังคมนั้น ผลกำไร คือ ผลประโยชน์สาธารณะในลักษณะการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธาของชุมชนต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชให้ยั่งยืน เป็นมรดกของมวลมนุษยชาติสืบไป

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

สำหรับข้อเสนอแนะการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอโดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก 2) ข้อเสนอแนะแผนงาน และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการเป็นมรดกของประชาชน ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

5.3.1.1 ในปัจจุบันองค์การยูเนสโกให้ความสำคัญกับการประสานแนวคิดมรดกโลกกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งรัฐภาคีส่วนใหญ่มักสนใจการผลักดันแหล่งมรดกที่มีอยู่ให้เป็นมรดกโลก แต่ไม่เน้นเรื่องการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรและประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นคณะทำงานควรให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

5.3.1.2 การดำเนินการของภาครัฐตั้งแต่ระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทหารระดับ และท้องถิ่นที่ควรเพิ่มแผนส่งเสริมพัฒนาศักยภาพแหล่งมรดก โดยกำหนดเป็นกรอบนโยบาย มีเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ชัดเจน และมีการพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกับกรอบนโยบายดังกล่าว พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐในพื้นที่ และภาคส่วนอื่น ๆ

5.3.1.3 ต้องมีการแผนการบริหารจัดการที่สามารถรับรองได้ว่าแหล่งมรดกนั้นจะไม่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยง หรือถูกทำลายจาก 1) ภัยสงครามและความขัดแย้ง 2) ภัยธรรมชาติ 3) การขยายตัวของเมือง และ 4) ฝีมือของมนุษย์ และควรมีแผนรองรับในกรณีภาวะฉุกเฉิน

5.3.1.4 ในปัจจุบันคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น มีการขึ้นบัญชีอันตราย และการถอดออกจากมรดกโลก หากคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่งนั้นได้รับผลกระทบอย่างสิ้นเชิงจนไม่สามารถเรียกกลับมาได้ เป็นมาตรฐานสากลที่บังคับใช้กับทุกประเทศสมาชิก ดังนั้นจึงควรตระหนัก รู้เท่าทัน และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

5.3.1.5 การพิจารณาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นนามธรรมมีความ สลับซับซ้อน อีกทั้งคณะกรรมการมรดกโลกอาจมีแนวคิด ค่านิยม วัฒนธรรมที่แตกต่างจากแหล่ง มรดกที่รัฐภูคานำเสนออีกเป็นได้ ดังนั้นเอกสารฉบับสมบูรณ์ที่นำเสนอจึงควรเขียนให้เข้าใจง่าย มีความน่าสนใจ โดยเน้นการตีความเพื่อให้เป็นที่เข้าใจ

5.3.2 ข้อเสนอแนะแผนงาน

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารเป็นมรดกโลกและเป็นมรดกของประชาชน จะนำเสนอตามแผนงานทั้ง 5 ด้าน โดยมองว่าเป็นสาธารณกิจไม่ใช่รัฐกิจ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต้องให้ความสำคัญและ เคารพความคิดเห็นของคนในชุมชนและท้องถิ่น แหล่งมรดกของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เกิดจากการดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชนจะได้รับผลประโยชน์ เป็นลักษณะของการ พัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด ดังนี้

5.3.2.1 แผนงานด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

การจัดการแหล่งโบราณสถานไม่อาจหยุดอยู่ที่การจัดการเพื่อคงคุณค่าแบบ มรดกโลกเท่านั้น หากแต่ควรยึดถือและเคารพคุณค่าความแท้ที่อยู่ในรูปของความหมายทาง จิตวิญญาณ มิใช่อนุรักษ์เพื่อเรียนรู้รูปแบบสถาปัตยกรรม และควรส่งเสริมช่างท้องถิ่นให้มีความรู้ เกี่ยวกับการบูรณะซ่อมแซมเพื่อคงคุณค่าดั้งเดิม เกิดความผูกพันต่อแหล่งมรดกมากยิ่งขึ้น

5.3.2.2 แผนงานด้านสังคม

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนของตน ส่งเสริม ให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไม่ว่าจะเป็นภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ ดนตรี เครื่องใช้ และสินค้าที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการได้รับโอกาสจาก ภาครัฐในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเศรษฐกิจ ของประเทศ ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่นำภาคภูมิใจของชุมชนในอนาคตด้วยการทำงานร่วมกับ ชุมชน ท้องถิ่น ในการบริหารจัดการในเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชนที่มีลักษณะ พิเศษเฉพาะ

5.3.2.3 แผนงานด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

1) ภาครัฐควรทบทวนว่าสิ่งใดสำคัญกว่ากัน ระหว่างการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ กับการรักษาแหล่งมรดกควบคู่กับการยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวควรเน้นจุดเด่นที่มีอยู่ก่อนแล้วและต้องได้รับความเห็นชอบจากชุมชนนั้นด้วย

2) ควรมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลายตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเลือกตามที่ตนชอบได้และได้รับความรู้เกี่ยวกับแหล่งมรดก มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกในการรักษาแหล่งมรดก เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญจากทั่วโลกในฐานะเมืองศูนย์กลางแหล่งแสวงธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สร้างความรู้สึกคุ้มค่าการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความประทับใจในแหล่งมรดก

3) ควรเตรียมการสำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในเมืองมรดกโลกและหาแนวทางตั้งรับและแก้ปัญหาผลกระทบที่อาจตามมา ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

5.3.2.4 แผนงานด้านการเมืองการปกครอง

1) ควรให้นิยามแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่กว้างขึ้น ครอบคลุมทั้งเมืองประวัติศาสตร์ เมืองสมัยใหม่ และวิถีชีวิตของประชาชน โดยกำหนดเป็นเป้าหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสำหรับแหล่งมรดกที่ยังมีชีวิตให้สามารถดำรงอยู่อย่างสมดุลท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

2) แนวทางในการอนุรักษ์แหล่งมรดกที่ยังมีชีวิตของไทย ควรขับเคลื่อนกระบวนการจากล่างสู่บน โดยให้ความสำคัญกับชุมชน รับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล และควรให้เจ้าของแหล่งมรดกร่วมกันอนุมัติ มิใช่มาจากสิ่งที่รัฐบาลกำหนดขึ้นจากจุดยืนระดับชาติ ตลอดจนการสร้างเครื่องมือสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้ภาคส่วนอื่นได้ตระหนักถึงคุณค่าร่วมกันนำไปสู่การร่วมมือกันในประชาคมระดับที่ใหญ่กว่าชุมชน เพื่อร่วมขับเคลื่อนการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

3) ควรเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงาน โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐหรือผู้จัดการแหล่งแต่ละแหล่ง เพื่อแบ่งปันข้อมูลที่อาจช่วยแก้ปัญหาในการ

ดำเนินงานได้ ตลอดจนมีเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อแก้ปัญหาความล่าช้าที่เกิดจากระบบราชการ เพิ่มความร่วมมือและการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

4) ควรแจ้งข้อมูลข่าวสาร โครงการ กิจกรรม และการจัดการต่าง ๆ ตลอดจนรายงานผลการติดตามให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนทราบอย่างต่อเนื่อง โดยมีระบบการติดตามผลโครงการและกิจกรรมที่ช่วยดึงประชาชน หรือชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) สนับสนุนแนวทางที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมสาธารณะมากขึ้น ทำงานเชิงบูรณาการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลายภาคส่วน โดยอาจกำหนดแผนงานการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามาดูแลวิถีชีวิตของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน

5.3.2.5 แผนงานด้านการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

ควรปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งมรดกผ่านกิจกรรมและประเพณีสืบสองเดือน ประชาสัมพันธ์และจัดอย่างต่อเนื่องทุกปี สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตและคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างเด่นชัด

ทั้งนี้คณะทำงานควรมีการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส โดยยึดหลักธรรมาภิบาล เนื่องจากการสร้างความน่าเชื่อถือในประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการเป็นมรดกของประชาชน

ควรสร้างความตระหนักว่าการเป็นมรดกของประชาชน ของชุมชน และของมวลมนุษยชาติ มีความสำคัญยิ่งกว่าการเป็นมรดกเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดมรดก เกิดความภาคภูมิใจ ห่วงแหน ด้วยความรู้สึกรักเป็นเจ้าของที่ต้องเข้ามาร่วมกันปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ สืบทอดมรดกที่ทรงคุณค่าให้ยังคงมีชีวิตดังเช่นในอดีตต่อไป ดังนี้

5.3.3.1 ควรเน้นการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและให้ทั่วถึงทั้งระดับองค์การ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน และระดับบุคคล เพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนว่าชาวนครศรีธรรมราชทุกคนตระหนักถึงคุณค่า กระจือหรือร้าน และพร้อมเป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อน วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารสู่มรดกโลก

5.3.3.2 การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเริ่มจากสร้างความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเป็นมรดกโลกให้แก่ประชาชน เช่น การจัดทำหลักสูตรมรดกโลกท้องถิ่น ครอบคลุมทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เป็นการเสริมสร้างอำนาจของพลเมือง เพื่อจะได้นำตนเอง มาร่วมจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกอย่างถูกต้องและเหมาะสม รองรับการเป็นมรดกโลก ในอนาคต

5.3.3.3 มีพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้นำตนเองเข้ามาดูแลแหล่งมรดกของตน โดยนำหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาปรับใช้ในบริบทพื้นที่ เฉพาะ เช่น ร่วมสอดส่อง ดูแล รักษาความปลอดภัยในแหล่งมรดก เพื่อความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว สนับสนุนให้เยาวชนที่จิตอาสาได้มีโอกาสเข้าร่วมอนุรักษ์และ พัฒนาแหล่งมรดกผ่านสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่าง ๆ ตามความสนใจและสมัครใจ

5.3.3.4 สนับสนุนให้ผู้ประกอบการได้สร้างโอกาสทางการค้าร่วมกัน เช่น การท่องเที่ยวเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นการสร้างจุดแข็งในมิติการพัฒนาาร่วมกัน ของผู้ประกอบการในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือ พัฒนากิจกรรม ที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดใกล้เคียงที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวเนื่องกัน โดยมีโครงการ หรือกิจกรรม ในลักษณะอนุรักษ์และพัฒนาที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ แหล่งมรดกและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2559). *แหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. การประชุมสัมมนาวิชาการนานาชาติว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถานอิฐในแหล่งมรดกโลก. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). *วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สืบค้น 4 มกราคม, 2561, จาก https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=541&filename=index
- เกรียงไกร เกิดศิริ, ภัทรพล เวทยสุภรณ์ และทิพวัลย์ ตั้งพูนทรัพย์ศิริ. (2558). *สังวาลย์วัฒนธรรมมรดกพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมแห่งคาบสมุทรภาคใต้: ศักยภาพร่วมในการเสนอชื่อแบบรวมกลุ่มสู่เส้นทางมรดกโลก. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี พ.ศ. 2558 สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- เกรียงไกร เกิดศิริ, อิศรชัย บุรณะอรุณ, และชนิก หมั่นคำวัง. (2559). *การวิเคราะห์สภาพการแข่งขันในบัญชีรายชื่อในราชอาณาจักรไทย: ศักยภาพและข้อจำกัดบนเส้นทางสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก. วารสารหน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม*, (30), 24-39.
- ข่าวสด. (2558). *เศรษฐกิจบุญแดงบริจาค 28 ล้านบูรณะยอดเจดีย์ทองคำวัดพระมหาธาตุ ไม่พอจะให้เพิ่ม*. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=1450854003
- จาตุรงค์ โภคะรัตน์ศิริ. (2557). *มรดกโลก มรดกใคร ? สู่โทษภัยกับการเปลี่ยนกระบวนการวิธีคิดด้านท่องเที่ยววัฒนธรรม. จุลสารวิชาการการท่องเที่ยว*, (1/2557), 20-24.
- จตุรัตน์ ชมพูนุช. (2555). *การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement”*. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 8(1), 123-141.
- นัตรชัย ศุกระกาญจน์. (2557). *พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชสู่มรดกโลก. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี*, 1(1), 31-47.
- นัตรชัย ศุกระกาญจน์. (2559). *วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร*. สืบค้นจาก <http://phramahathat-heritage.com>
- ชลธิ เจริญรัฐ. (2553). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแหล่งมรดกโลกบ้านเชียง. วารสารวิทยาการจัดการปริทรรศน์*, 12(12), 43-51.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชลัท ประเทืองรัตนา, และสตีธร ธนานิธิโชติ. (2559). องค์ความรู้ว่าด้วยประชาธิปไตยแบบ
 ปรัชญาหรือสำหรับสังคมไทย. ในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 18
 ประจำปี 2559 เรื่อง “เติมชีวิต คืนชีวาประชาธิปไตย”. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540 ก). *ประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: พิงเคนส
 พรินติ้งเซ็นเตอร์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540 ข). *วัฒนธรรมคือทุน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุขุมและบุตร จำกัด.
 เชียงใหม่สู่มรดกโลก. (2561). *สรุปการดำเนินงานขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่มรดกโลก (2559-2561)*.
 สืบค้นจาก http://www.chiangmaiworlheritage.net/detail_show.php?id=190&lang=th
- ไชยรัตน์ ปราณี. (2557). ทุนทางมรดกทางวัฒนธรรมกับการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน.
วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 6(6), 99-111.
- ถนอม พูนวงศ์. (2550). *ประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). การเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมืองโดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมระดับ
 จังหวัด. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 6(2), 87-100.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2555). *ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand)*.
 สืบค้นจาก [http://www.thaiciviceducation.org/images/resource/articles/ความเป็นพลเมือง
 ในประเทศไทย.pdf](http://www.thaiciviceducation.org/images/resource/articles/ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย.pdf)
- ธนศ วงศ์ยานนาวา. (2549). ฐานทางความคิดของ “ประชาธิปไตยแบบปรัชญาหรือ”. *วารสาร
 สถาบันพระปกเกล้า*, 4(3), 77-90.
- ธนศวรรี เจริญเมือง. (2548). *แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง*. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.
- ธีรภัทร เจริญสุข . (2559). *หลวงพระบาง เมืองมรดกโลกที่มีชีวิต (1)*. สืบค้นจาก
https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_96758
- ธีระยุทธ บุญมี. (2536). *ประชาสังคมกับวิถีประชา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพพล อักฮาด. (2560). บทความปริทรรศน์หนังสือ Governance: Avery Shot Introduction (2012)
 by Mark Bevir. *วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)*, 6(2), 589-605.
- นพรัตน์ วงศ์วิทยาพานิชย์. (2552). แนวคิด “พลเมืองเข้มแข็ง” สู่ความเป็นประชาธิปไตยแบบ
 ตัวแทนกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 2(1),
 91-118.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ. (2546). การมีส่วนร่วม: ความจริงใจระหว่างรัฐและราษฎร์ในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสาธารณสุขและ
การพัฒนา*, 1(1), 73-77.
- เนชั่นทีวี. (2555). วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จ.นครศรีธรรมราช เป็นมรดกโลก. ใครจะได้อะไร?.
สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/nn1234/2012/09/22/entry-1>
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2555). เมืองนครศรีธรรมราช มหานคร ลีนสุดตามพวลิงค์ ดั่งต้นขนชาวเสียม.
กรุงเทพฯ: ดวงกมลพับลิชชิ่ง.
- ประเวศ วะสี. (2540). *ประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์
พริ้นต์ติ้งเซ็นเตอร์.
- ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล. (2554). *พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับศิลปวัฒนธรรมและ
สังคมนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ปิ่น บุตรี. (2559). “เวียดนาม” สามารถ(จบ): “ฮอยอัน” วันที่อยากใช้เวลาหยุดเดิน. สืบค้นจาก
<https://mgronline.com/travel/detail/9590000019570>
- ปิยากร หวังมหาพร. (2560). *รัฐประศาสนศาสตร์ไทย: การจัดการภาครัฐแบบประชารัฐ*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระสมบัติ บุตรประสิทธิ์. (2560). กระบวนการจัดการเมืองมรดกโลก แขวงหลวงพระบาง
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 2(3), 74-85.
- พิพิธภัณฑสถานเมืองนครศรีธรรมราช. (2561). *จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สืบค้นจาก
http://museum.nakhoncity.org/img/20180814114149_A9.pdf
- รัฐจวน ประวัตินเมือง. (2554). *ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเมืองมรดกโลก: กรณีอุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และสุโขทัย – ศรีสัชนาลัย – กำแพงเพชร*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ลำเจียก สองสีดา. (2557). *มรดกโลกในเวียดนาม 2: เมืองโบราณฮอยอัน*. สืบค้นจาก
<http://aseannotes.blogspot.com/2014/07/2.html>
- วสุ โปษยะนันท์. (2552). *มรดกโลกทางวัฒนธรรม World Cultural Heritage*. สืบค้นจาก
<http://vasuposh.blogspot.com/2009/08/world-cultural-heritage.html>
- วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. (2556). *การขึ้นทะเบียนมรดกโลก*. สืบค้นจาก <http://phramahathat-heritage.com/>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วิกิพีเดีย. (2560). *รายการแหล่งมรดกโลกในประเทศไทยเวียดนาม*. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki>
- วิมล คำศรี. (2557). *วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช มรดกธรรม นำสู่มรดกโลก ภาพลักษณ์จากวรรณกรรม*. นครศรีธรรมราช: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช.
- สันสนีย์ กระจ่างโหม และคณะ. (2559). *การศึกษาบทเรียนจากเมืองมรดกโลกหลวงพระบางสู่ว่าที่เมืองมรดกโลกเชียงใหม่: ศึกษาการกำหนดเขตการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขนักท่องเที่ยว*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2552). หลวงพระบาง: การเปลี่ยนแปลงในฐานะเมืองมรดกโลก. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 1(1), 84-104.
- สดิทธ ธนาธิโชติ และคณะ. (2558). การประยุกต์ใช้กระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะในประเทศไทย: บทเรียนจากเวทีประชาเสวนาหาทางออกกรณีการพัฒนาพื้นที่ชุมชนรอบกว๊านพะเยา และการทบทวนธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 11(2), 167-199.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2559). *โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งมรดกโลกและแหล่งที่มีคุณค่าความโดดเด่นในระดับสากลอย่างยั่งยืน: แผนจัดการการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สักรินทร์ แซ่กู่. (2554). มุมมองต่อมรดกโลกเมืองเชียงแสน: มรดกโลกเพื่อใคร. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 7(3), 101-120.
- สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2550). *นครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: ประยูรการพิมพ์.
- สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2555). *นครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: กรีน โซน อินเตอร์ 2001.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์คุ้มครองแหล่งมรดกโลก เล่มที่ 1-5 ความรู้เกี่ยวกับอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). *อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ*. สืบค้น 4 มกราคม, 2561, จาก <http://heritage.onep.go.th/Thai-World-Heritage/TWH/?p=3349>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ. (2556). *ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สุภาพรณ์ ประสงค์ทัน และวารางคณา อิศรประเสริฐ. (2559). *แผนงานการเสริมสร้างขีดความสามารถของเครือข่ายด้านการจัดการการท่องเที่ยววัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก*. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 19(มกราคม-ธันวาคม), 322-339.
- เหรียญ หล่อวิมจล. (2554). *การศึกษาเมืองมรดกโลก: กรณีเมืองฮอยอัน*. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร*, 12(2), 1-15.
- อาคม เดชทองคำ. (2543). *หัวเขือกัวชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อานนท์ ต้นดิวิวัฒน์. (2558). *ส่องกล้อง มองแผนงาน ปั้น “เชียงใหม่เมืองมรดกโลก”*. สืบค้นจาก https://www.prachatham.com/article_detail.php?id=371
- อิโค โมสไทย. (2554). *กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม*. สืบค้นจาก <https://www.icomosthai.org/THcharter/Thailand%20Charter.pdf>
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). *การเมืองของพลเมือง : สู่อสังสรรค์ใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน: สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). *การเมืองของพลเมือง: สู่อสังสรรค์ใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560 ก). *เมืองนิยม เมืองของไทย คือบ้านของเรา*. ปทุมธานี: ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560 ข). *เอนกทรรศน์*. ปทุมธานี: ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวัลย์พร รัตนเศรษฐ. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- โอเคเนชั่น . (2555). *แสดงเขตพื้นที่ที่คุ้มครองโบราณสถาน*. สืบค้นจาก http://www.oknation.net/blog/home/user_data/file_data/201212/18/328182dd1.jpg
- Arnstein, Sherry R. (1969). A Ladder of Citizen Participation . *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224.
- Civicus. (2018). *State of Civil Society Report 2018*. New York: Civicus.
- Goldsmith, Stephen and Eggers, William D. (2004). *Governing by Networks : The New Shape of the Public Sector*. Washington, D.C. : Brookings Institution Press.
- Gutmann, Amy and Thompson, Dennis. (1996). *Democracy and Disagreement*. Massachusetts: Harvard University.
- ICOMOS. (1994). *The Nara Document on Authenticity. the Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention*. Nara: ICOMOS.
- Putnam, R.D. (1994). Social Capital and Public Affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8), 5-19.
- World Heritage Centre. 2012) . *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paris: World Heritage Centre.

รายชื่อคณะทำงานจังหวัดนครศรีธรรมราชผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 3 ราย

1. ผศ.ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชและ ประธานคณะทำงานฝ่ายวิชาการ
2. นายวาทีน กรดเต็ม	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัด นครศรีธรรมราช
3. นายเฉลิมวุฒิ พิมพิยุทธ	หัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์ภาคเอกชน จำนวน 1 ราย

1. นายกรกฎ เตติรานนท์	ประธานหอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์ ประชาชนและผู้นำชุมชน จำนวน 11 ราย

1. นายชินวรณ์ บุญเกียรติ	อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
2. นางอุไรวรรณ วิทสุวรรณ	ผู้นำชุมชนปิยะสุข
3. นายธีรศักดิ์ ทวีทอง	ผู้นำชุมชนกรแก้ว
4. นายมานพ จอกทอง	ผู้นำชุมชนศรีธรรมโสภ
5. นายสุนันท์ โสมสุข	ผู้นำชุมชนหลังวัดพระธาตุ
6. นางสาวปรีดา คงสังข์	ผู้นำชุมชนหอไตร
7. นางสาวนิภาพร อินทร์ทอง	ผู้นำชุมชนสวนป่า
8. นายคำนึ่ง โชติประดิษฐ์	ผู้นำชุมชนตลาดท่าม้า
9. นายสุชาติ สุขเกษม	ผู้นำชุมชนมุ่มป้อม
10. นายสมโชติ เกตุกุล	ผู้นำชุมชนลูกแม่อ่างทอง
11. นางจันจิรา ดารานิรัตน์	ผู้นำชุมชนป่าขอม

รายชื่อการสนทนากลุ่มย่อยผู้นำชุมชน จำนวน 7 ราย

1. นางจิราพร เชื้อทอง	ผู้นำชุมชนหน้าพระธาตุ
2. นายสุภาพ วิหกหาญ	ผู้นำชุมชนหัวท่า
3. นายสมมุง อรุณจิตร	ผู้นำชุมชนท้าวโคตร
4. นางเจนจิรา เพชรวงค์	ผู้นำชุมชนประตู่ชัยชัยสิทธิ์
5. นางอารีย์ ทองขาวบัว	ผู้นำชุมชนหัวถนนก้าวน้ำ
6. นางวนิดา ไชยพาหล	ผู้นำชุมชนศาลามีชัย
7. นางสุภาพร ชุ่มแก้ว	ผู้นำชุมชนเพชรจริก

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

แบบสัมภาษณ์

หัวข้อวิจัย “การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเป็นมรดกโลก”

คำถาม...เพื่อให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

หน่วยงาน/ท่านมีการดำเนินการอย่างไรต่อการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็น
มรดกโลก

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกมีอะไรบ้าง และ
มีการแก้ปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ท่านมีความคาดหวังต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

ว/ด/ป.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ปราณี จุลภักดิ์
วัน เดือน ปีเกิด	18 พฤษภาคม 2527
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, 2549 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, 2551 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, 2561
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 1 หมู่ 4 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

